På vej mod fremtiden

Thisted Varmeforsyning 1961-2011

Af Knud Holch Andersen

Forlaget Knakken

På vej mod fremtiden.
Thisted Varmeforsyning 1961-2011.
Af Knud Holch Andersen.

Udgivet af Forlaget Knakken i samarbejde med Thisted Varmeforsyning, 2011.

Udgivet af Forlaget Knakken,
c/o Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune, J. P. Jacobsens Hus, J. P. Jacobsens Plads, 7700 Thisted.
Tlf. 99 17 28 43
E-mail: arkiv@thisted.dk
www.knakken.dk
ISBN: 978-87-88797-27-5
EAN NR.: 9788788797275

Historiske billeder stammer fra Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Speciel tak til fotograferne Klaus Madsen og Peter Mørk for at stille fotos til rådighed.

Tryk: Dantryk A/S • Industrivej 9 • 7760 Hurup Thy

Kildegrundlag

Det primære kildegrundlag er Thisted Varmeforsynings arkiv 1960 – 2009. Det omfattende og velbevarede arkiv rummer referater af alle bestyrelsesmøder og generalforsamlinger, samt en række sager vedr. drift og nyanlæg. Arkivet rummer desuden protokoller vedrørende de fusionerede selskaber, Thisted Landsogns Fjernvarmeselskab og Hillerslev Kraftvarmeværk.

Desuden danner artikler i den lokale presse: Thisted Amtsavis, Aftenposten og især Thisted Amtstidende (fra 1970: Thisted Dagblad) en væsentlig mulighed for at følge samspillet mellem Thisted Varmeforsyning og det lokale samfundsliv.

Fhv. driftsleder Jens Roesgaard har ydet et værdifuldt bidrag som faglig konsulent gennem hele den undersøgelse, der danner grundlag for bogen.

Af udgivet litteratur har især to værker været til stor nytte:

Mogens Rüdiger: Energi og regulering, 2006.

Andreas Skov og Jens Aage Petersen: Dansk Fjernvarme i 50 år 157 – 2007, 2007.

Fra brændsel til energi

Brændsel hed det i gamle dage. Træ, tørv, brunkul, koks, cinders, briketter. Op gennem historien har brændsel fyldt rigtigt meget i hverdagen. Det skal forarbejdes, transporteres over måske store afstande. Det skal oplagres. Det er tungt, og det lugter og sviner – både før og efter forbrændingen. Sod og aske skal fjernes. Brændsel har fyldt meget i folks hverdag, i bybilledet og i boligen. Og det har fyldt meget i tankerne, især hvis man hørte til de fattige og ikke kunne skaffe det fornødne.

Generationerne, der oplevede de to verdenskrige, har på egen krop haft stærke oplevelser af, hvor besværligt og måske umuligt det var at skaffe det brændsel, der skulle til for at man kunne holde varmen.

Historien om Thisted Varmeforsyning handler om en af de største forandringer i menneskehedens historie. Alt bøvlet med brændsel bliver reduceret til et forsigtigt drej på et håndtag. Oliefyret var en væsentlig mellemstation på vejen. Allerede her er det hele blevet meget

Reklame for en kakkelovn med et noget særpræget navn.

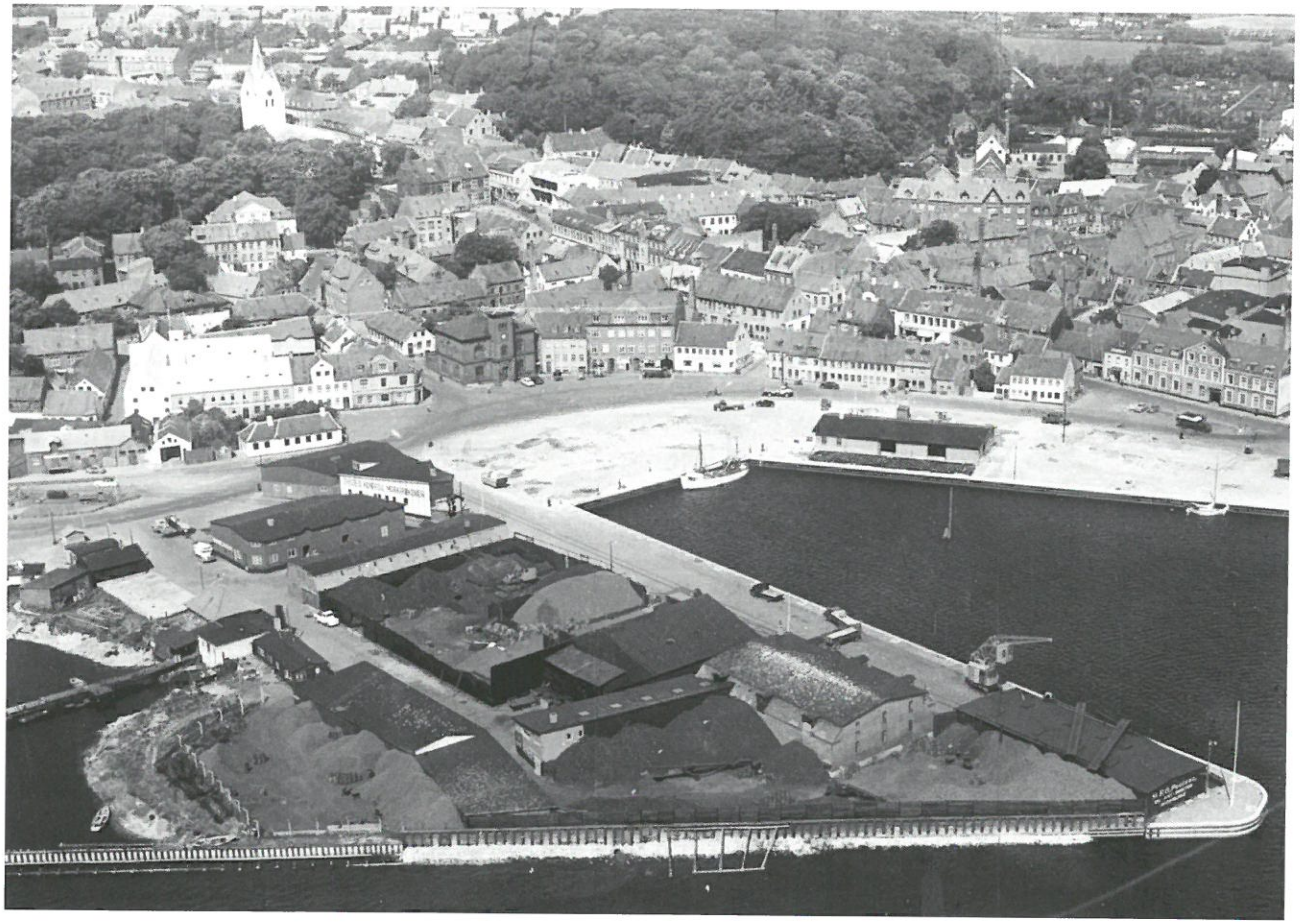

For en lille menneskealder siden - i midten af 1950erne - var havnen i Thisted centrum for den lokale forsyning af energi. To store kulhandelsfirmaer og flere oliedepoter fyldte godt op i landskabet og skabte omsætning på havnen.

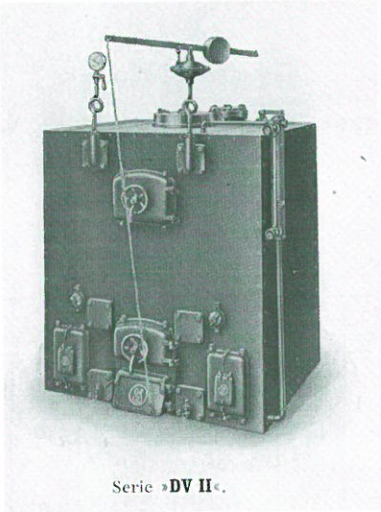

Reklame for koksfyr til et vandbaseret centralvarmeanlæg.

lettere. Men med fjernvarme er det særdeles konkrete brændsel blevet til den abstrakte energi. Det hele er blevet skilt ad. Produktionen foregår langt væk, og man behøver sådan set ikke at vide ret meget eller bekymre sig ret meget om det, når blot raterne bliver betalt.

Passende varme i alle rum lige meget, hvordan vejret ter sig, og varmt vand i alle vandhaner. Det var den ny, mageløs virkelighed, som de fleste danskere og mange andre nordeuropæere kom til at leve i for kun 50 år siden.

Historien om Thisted Varmeforsyning er også den dramatiske historie om, hvordan den olie, den nye virkelighed byggede på, overraskende blev en mangelvare og skabte en dybtgående krise ikke blot i varmeforsyningen men i hele samfundsudviklingen. Man opdagede – på den hårde måde – at energiressourcer kan slippe op. Den store udfordring blev nu at sikre en effektiv udnyttelse af de knappe og dyre dråber og samtidig tænke i alternative former for brændsel. Det medførte en omfattende statslig planlægning og en styring, som man i 1960erne næppe havde fantasi til at forestille sig. I hvert fald ikke i et vestligt samfund. I form af naturgas dukkede et helt nyt brændsel op med tilhørende vidtforgrenede og meget kostbare distributionsnet. Samtidig voksede der en omfattende miljølovgivning frem. Klimakrisen blev sat på dagsordenen og kravet om "bæredygtighed" blev en stor udfordring for enhver energiproducent.

Den store dagsorden er blevet sat i en mere og mere globaliseret virkelighed. Thisted Varmeforsyning kan betragtes som et brændpunkt i denne udvikling, og historien skal handle om, hvordan andelsvirksomheden har reageret på udfordringerne og tilpasset sig de nye virkeligheder uden at glemme den helt primære forbrugerinteresse: god og billig varme.

Bygas leveret i rør direkte til husstandene var ensbetydende med ren energi til belysning, opvarmning og madlavning. Thisted Gasværk var i funktion mellem 1883 og 1974, da grunden blev ryddet for at give plads til Thisteds nye rådhus.

Vækst og velstand

Det begyndte i byens grundejerforening. På de årlige generalforsamlinger havde nogle deltagere flere gange – første gang i 1952 – luftet tanker om et fjernvarmeanlæg i Thisted. Navnlig grundejerne i bykernen kunne have interesse i et sådant anlæg. Andre slog det hen og mente, anlægsudgifterne ville blive for store, og at bebyggelsen var for spredt.

Men i foråret 1958 kom der så lidt gang i sagen. Thisted Grundejerforenings bestyrelse nedsatte et udvalg, der viste sig at rumme den fornødne handlekraft. Man var bestemt ikke alene i verden. Netop i de sidste år af 1950erne skød fjernvarmeværker op ud over Danmark som mælkebøtter på en forårsdag. Også naboerne var i gang: Fjerritslev, Hurup og Nykøbing.

Udvalget bestod af landsretssagfører Mogens Funch og møbelhandler Aksel Hvass fra grundejerforeningen, og de supplerede sig så med arkitekt Poul Hansen fra erhvervsrådet, Knud Homann fra handelsstandsforeningen og Oscar Andersen fra andelsboligforeningen. Man har sikkert tilstræbt en sammensætning af udvalget, der sikrede en bred platform af interessenter i byen.

Udvalget tog kontakt til et ingeniørfirma i Aalborg, der uden beregning påtog sig at undersøge de tekniske og økonomiske forudsætninger og på det grundlag udarbejdede et forslag til et anlæg, der ville koste 715.000 kr. Samtidig vurderede man, at arbejdet ville rumme 10.000 ufaglærte og 7.000 faglærte arbejdstimer. Og det kunne nok friste i en by, der var plaget af arbejdsløshed.

Forslaget rummede bygning af en varmcentral og en to kilometer hovedledning gennem byens midterkvarterer. Dertil kom så stikledninger, målere m.v.

Året gik med det forberedende arbejde, men i marts 1959 besluttede udvalget at undersøge grundejernes interesse for fjernvarme. En lille trykt folder blev omdelt. Her orienterede man kort om planerne for oprettelse af en fjernvarmeforsyning

179 afleverede et skriftligt svar til inkassator Nielsen, der besøgte alle ejendomme. Af dem var 76 umiddelbart interesserede i fjernvarme. I projektforslaget havde man regnet med 70 som grundlag, så det kunne lige hænge sammen. Der kom imidlertid til at gå endnu et år, før man var klar til start. Det blev nødvendigt at skifte rådgivende ingeniør, og Thisted Kommune viste sig at være en noget tung partner at danse med.

Først i foråret 1960 var sagen så tilpas afklaret, at udvalget kunne indkalde til stiftende generalforsamling den 25. april. Her blev Thisted Varmeforsyning så oprettet som et andelsselskab med begrænset ansvar. På det tidspunkt havde 135 meldt sig som interesseret i fjernvarme og mere end 100 var mødt op. Der blev valgt en bestyrelse, der bestod af Mogens Funch (formand), Aksel Hvass og Poul Hansen fra det forberedende udvalg, suppleret med blikkenslagermester Niels Skaarup og mejeribestyrer Tage Bangsgaard.

Hele processen fra det forberedende udvalg til oprettelsen af andelsselskabet har været præget af praktisk nøgternhed. "Det vil være fordelagtigt for vort bysamfund, om denne opgave blev løst", hed det i den indledende henvendelse til grundejerne. Det er det nærmeste, man kommer en holdningstilkendegivelse. Ud over det, er der blot en opstilling af beregningsgrundlag for tilslutnings- og varmebidrag. Det stærkeste holdningsudtryk ligger sådan set i valget af selskabsform. Her knyttede man an til andelstraditionen og tilkendegav dermed, at ejerskabet var forankret hos de deltagende forbrugere. Ledelsen var hos den valgte bestyrelse og ingen skulle score profit på virksomheden. Det var "foreningsdanmark", der skred til handling.
Sådan foregik det faktisk i disse år i rigtigt mange købstæder og stationsbyer, hvor der blev oprettet fjernvarme. Set i det store perspektiv er det vel en af forklaringerne på, at fjernvarmen får langt større gennemslagskraft i Danmark end i andre europæiske lande.

Borgmester Aksel Mikkelsen - direktør for P. O. Poulsens kulhandel - var ikke ubetinget tilhænger af fjernvarme i Thisted.

Møbelhandler Aksel Hvass sad i det udvalg, der tog initiativ til et fjernvarmeværk i Thisted

N.C. Andersen stod for entreprenørarbejdet, da Thisted skulle forsynes med fjernvarme.

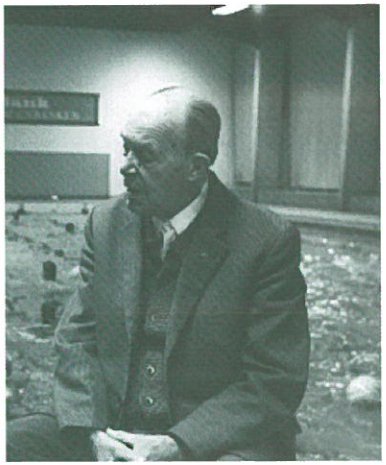

Lærer og byrådsmedlem Marius Jørgensen mente, at kommunen burde stå for forsyningen af fjernvarme.

Der arbejdes på højtryk for at etablere en forbindelsesledning mellem Thisted Varmeforsynings central Vest og landsognets central på Thorstedvej. Året er 1984.

Politisk forhindringsløb

Vi befinder os i en lille købstad med godt 10.000 indbyggere og med ganske kort afstand fra havn til bygrænse. På den ene side en lidt fornem amtsby, på den anden side et samfund mærket af stagnation og en betydelig fattigdom. Men også en by, hvor politikere og erhvervsfolk var i gang med at forberede den udvikling, der i 1960erne førte til anlæg af Synopalhavnen, udstykning af det første industrikvarter og bygning af kommunale industrihuse.

Fjernvarmesagen kan godt ses i sammenhæng med denne vilje til fornyelse og vækst. Men i dette tilfælde blev købstadskommunen mere mod- end medspiller.

Byen havde en stærk borgmester, direktør Aksel Mikkelsen, der regerede fra 1954 og helt til kommunalreformen i 1970. Han var samtidig direktør i kulgrossistfirmaet P. O. Poulsen. I byrådet sad der fem konservative, tre venstrefolk og syv socialdemokrater.

Allerede i 1959 havde det forberedende udvalg haft det første møde med byens kasse- og regnskabsudvalg. Forhandlingerne gik "trevent", noterede Axel Hvass i forhandlingsprotokollen. I juni 1959 kom sagen til debat i byrådet, da fjernvarmeudvalget ønskede en kommunal garanti som sikkerhed bag den betydelige investering. Her frarådede borgmesteren en sådan garanti, da han fandt projektet for løst og usikkert.

Efter den stiftende generalforsamling kom sagen så op i byrådet igen. Borgmester Mikkelsens legendariske evne til at gennemføre korte og kontante byrådsmøder svigtede denne gang.

Det blev til adskillige langvarige og lidenskabelige debatter og der måtte afholdes en ekstraordinær generalforsamling i Thisted Varmeforsyning, før byrådet i april 1961 gav sit tilsagn om garanti. Socialdemokraterne, anført af overlærer Marius Jørgensen, anbefalede projektet hele vejen igennem og foreslog tilmed, at fjernvarme burde være en kommunal opgave på linje med vand, gas og el.

Det konservative byrådsmedlem, blikkenslagermester Niels Skaarup, der også var medlem af det nydannede fjernvarmeselskabs bestyrelse, meldte sig naturligt nok

som tilhænger af garantien, og dermed tippede flertallet. Det fik imidlertid borgmesteren til at erklære Skaarup for inhabil. Denne svarede med at træde ud af det nydannede fjernvarmeselskabs bestyrelse. Senere skabte samme Skaarup vanskeligheder ved at stille den betingelse for kommunal garanti, at lokale håndværkere skulle have entreprisen på arbejdet.

En del af problemet var også, at medens månederne gik med den politiske debat, voksede interessen for fjernvarme ganske meget. I april 1961, da man endelig var klar til det egentlige anlægsarbejde, var der tegnet 205 ejendomme som aftagere af fjernvarme. Dermed

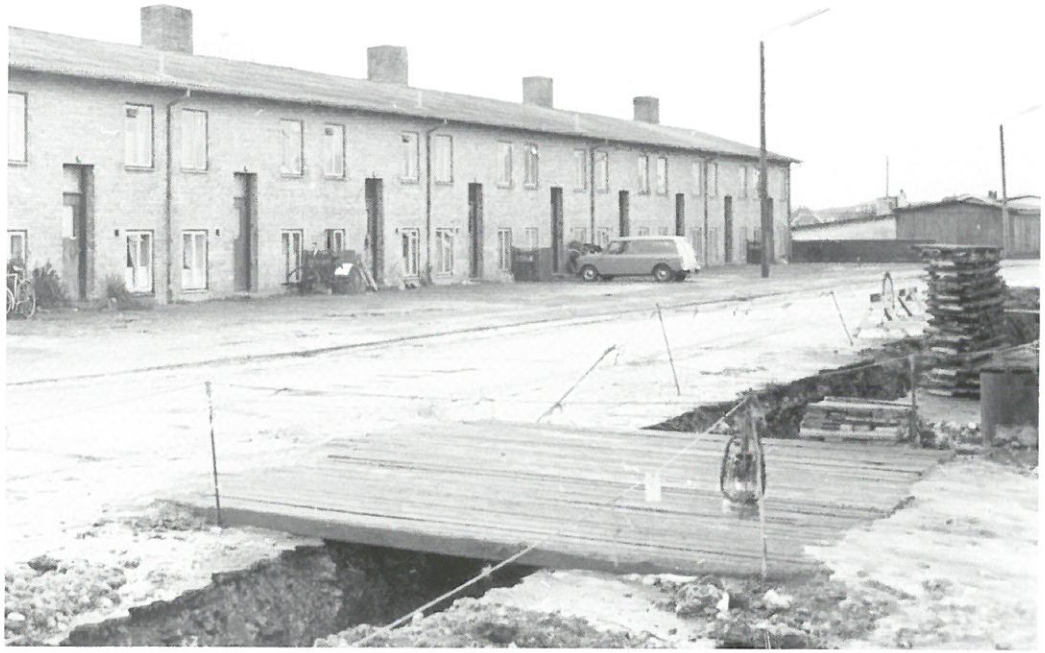

voksede anlægskapitalen efterhånden til 1.8 mio., hvad der bekymrede borgmesteren meget. I den endelige afgørelse fik han derfor præciseret, at garantien kun gjaldt aktiviteter inden for købstadens snævre grænser. Det fik den særlige betydning, at beboerne i Thisted Landsogn i 1962 besluttede at oprette deres eget fjernvarmeselskab.

Der var imidlertid yderligere en lidt besværlig spiller på banen, nemlig indenrigsministeriet, der skulle godkende den kommunale garanti. Her havde man adskillige betænkeligheder og krævede ændringer, der så skulle genforhandles i byrådet. Det skete 4. juli 1961.

Dagen efter kunne anlægsarbejdet så endelig gå i gang – troede man. Entreprenør N. C. Andersen kørte sin nyanskaffede gravko i stilling på Fayesallé og en lastvogn med rør rullede frem.

Så kom sidste dramatiske politiske forhindring. I Fayesallé nr. 12 blev et vindue smækket op, og beboeren, gade- og vejudvalgets formand, Verner Stage, kommanderede "stop". Han kunne ikke leve med, at der blev gravet i gaden, før indenrigsministeriets endelige skriftlige godkendelse forelå.

Fjernvarmebestyrelsen havde grund til nervøsitet. Man havde jo lovet forbrugerne fjernevarme til den kommende fyringssæson. Mogens Funch viste sig som handlingens mand. Han bestilte resolut taxafly til København, så han personligt kunne få bjerget den endelige godkendelse hjem. I ministeriet viste det sig så, at den ansvarlige embedsmand var på sommerferie, og han opholdt sig faktisk på Fur. En telefonopringning klarede sagen. Så kunne gravkoen i Faysallé tage den første mundfuld.

Det højtidelige øjeblik er kommet, da entreprenør N.C. Andersen påbegynder nedgravningen af fjernvarmerør. Snart ligner det meste af byen et månelandskab - her er det Fårtoftvej, der er gravet op for at give plads til fjernvarmen.

Hun nyder det

Han nyder det

Moderne tider i moderne boliger var i tresserne ensbetydende med flisebeklædte badeværelser, hvor familien kunne boltre sig i badekarret med det varme vand, som kun de færreste dengang var vokset op med i rigelige mængder. Måske er det derfor både "hun" og "han" nyder det i denne ugebladsreklame.

Så strømmer det varme vand

Endelig kom den store dag. 13. december 1961 trykkede Mogens Funch på den knap, der satte oliefyret i gang. Der lød et "puh", da olien blev antændt, og så var opvarmningen af de omkring 30 tons vand, der skulle strømme i ledningsnettet, påbegyndt. Et højtideligt øjeblik, hvor alle strøg hovedbeklædningen.

Den nyopførte varmecentral befandt sig ved Møllevej (i dag Central Vest), og her var også hovedledningen, hvorfra varmen så blev fordelt ind ad sidevejene, der især rummede bebyggelser fra mellemkrigstiden, og hvor mange i forvejen havde centralvarme. Der var efterhånden tilmeldt 230 ejendomme, men ved selve premieren var det kun 25, der fik fjernvarmevand i radiatorerne. I de følgende uger kom så yderligere 140 til.

Der var allerede ved at blive lagt rør ned gennem Vestergade.

Efter en licitationsrunde, hvor de lokale håndværkere måtte erkende, at de ikke kunne stille de fornødne garantier, blev arbejdet overdraget til Dansk Elektricitets Compagni (DEC, senere SEMCO), der i forvejen havde afdelingskontor i Thisted.

Tilsynsførende ingeniør var Børge Kjeldsen, der i 1971 blev Thisted Varmeforsynings første driftsleder.

DEC overlod så en række underentrepriser til entreprenørfirmaet N.C. Andersen og lokale håndværksmestre.

Der blev arbejdet i et forceret tempo hen gennem efteråret. I det optimistiske forår havde bestyrelsen lovet tilslutning klar til oktober, men nu kom man jo et godt stykke ind i fyringssæsonen. Aftenposten spurgte den tilrejsende svejser Børge Sørensen, hvad han mente om hele arbejdsprocessen: " Det har været hårdt den sidste tid. Arbejdsforholdene har ikke altid været lige gunstige, men vi har nu sat os i hovedet, at det skulle være færdig til i dag. Den sidste tids regn og slud gjorde det ikke bedre. Vejret gjorde de dybe udgravninger meget smattede, og til sidst lignede vi lerstøtter, når vi steg op."

Om borgernes reaktioner på arbejdet kan han fortælle: "Thisted er skam en god by at arbejde i. Folk er så flinke til at fortælle os, hvad vi kan lave, og hvad vi kan nå. Men til deres store overraskelse bliver det lavet alligevel...

Vi har fået lov til at synge i gaderne, hvis bare ikke vi vil slå på rørene. Så fjernvarmen i Thisted har de bedste muligheder."

Arbejdet foregik på den måde, at der blev foretaget en temmelig dyb udgravning. Heri blev der så støbt kanaler, hvor rørene blev lagt ned og omgivet af et isolerende materiale. Endelig blev det hele lukket med yderligere en støbning. Først i løbet af 1970erne gik man over til de præfabrikerede, isolerede rør.

Der har uden tvivl været mange meninger i den lille by om denne "skyttegravskrig". Da fjernvarmeforsyningen var kommet godt i gang, blev fjernvarmecentralen i sep-

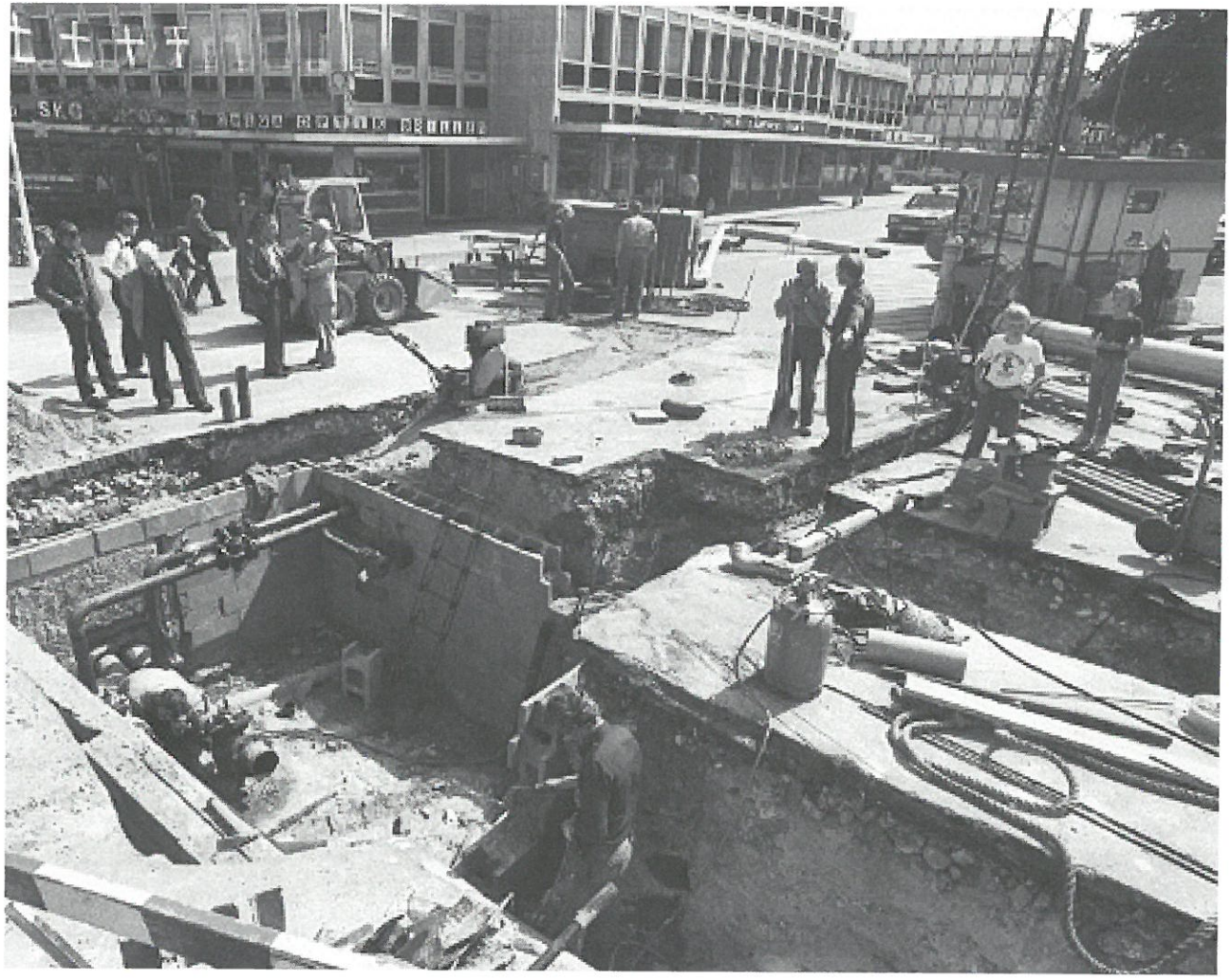

Thisted Varmeforsyning er egentlig mest iøjnefaldende og håndgribelig, når der opstår problemer med ledningsnettet - som i dette tilfælde en sommerdag 1986.

tember 1962 vist frem for indbudte gæster. Her benyttede borgmester Mikkelsen lejligheden til at beklage sig over gravearbejdet: "mange synes, det går for langsomt og planløst. Man skal løse den ene opgave, før man går i gang med den næste." Specielt irriterede det ham, at han kun kunne komme til den kommunale administrationsbygning på Nytorv ved at gå ad Strømgade. Mogens Funch undskyldte de uundgåelige gener, men bemærkede så også, at kommunen jo også gravede gader op for at nedlægge og reparere gas- og vandrør.

På vej mod 1000 forbrugere

Betalingen for fjernvarmen bestod i dels et fast bidrag pr. kubikmeter opvarmet rum, der skulle dække de faste investeringer i anlæg og ledninger, dels et målerafhængigt bidrag på forbruget af det tilførte vand. Bidraget var i de første par år 1,20 kr. pr. kubikmeter vand, og det blev i midten af 1960erne nedsat til 1.10 kr. Og den pris holdt sig i flere år. Olien flød rigeligt og billigt i 1960ernes Danmark.

Med etableringen af uddannelsescentret med teknisk skole, handelsskole og gymnasium i begyndelsen af 1970erne blev der hurtigt brug for en ny varmecentral, der kunne levere energien til de nye store kunder. I baggrunden af billedet skimtes forbrændingsanlægget Thyra, der efterhånden blev en central medspiller i udviklingen af varmeforsyningen.

Fjernvarmen i Thisted havde medvind og var godt på vej til at blive en succeshistorie. I januar 1967 kunne man byde velkommen til forbruger nr. 1000. Det var pensioneret togfører A.C. Svalgaard i Skolegade.

På generalforsamlingen i september 1963 kunne formanden melde: "Storegade fik varme i går!" og dermed var det meste af den indre by dækket. Nørregade fik imidlertid først fjernvarme efter den store byfornyelse i 1980erne. Her har der formentlig endnu i 1960erne været alt for mange fattigboliger uden centralvarme. Derfor var der ingen grund til at lægge varmekanaler i jorden.

Samtidig tog man fat på planerne for varmeforsyning til østbyen. I den forbindelse besluttede bestyrelsen at opføre varmecentral nr. to, der blev opført ved Aspevej (Central Øst, nedlagt i 1997). Den blev bygget i rekordtempo som vinterbyggeri og var klar til drift i marts 1964. Dermed voksede kapaciteten med 60% og i løbet af få uger kunne 200 nye forbrugere tilsluttes det etablerede ledningsnet.

Nu var der nedlagt i alt 25 km. rør under gader og veje i Thisted. Allerede tre år senere gik man i gang med at bygge den tredje varmecentral (Central Nord), der blev placeret ved den nyanlagte Ringvej. Central Nord blev taget i brug i 1968. Den blev nabo til den nyopførte Teknisk Skole, og aftalen om leverance af fjernvarme til den

Byudviklingen gik stærkt i 1960erne og 1970erne. Velstandsudviklingen blev omsat til parcelhuse. I forgrunden rensningsanlægget, der er under opførelse.

var en direkte anledning til investeringen i Central Nord. Og der kom adskillige andre store forbrugere til i denne del af byen i form af sygehus, flere uddannelsesinstitutioner og Thyhallen.

Velstand og VVS-revolution

Nogen havde det, men de fleste drømte om det. Centralvarme var i 1960 kun indlagt i godt og vel en tredjedel af de 3508 boliger i Thisted. I 1970 var det kun godt 300 af de i alt 4.385 boliger, der måtte undvære centralvarme. I det samme årti steg antallet af badeværelser fra 1124 til 2751.

Thy var godt nok en "arbejdsløshedsø", og det kneb med udvikling og vækst. Men den lille købstad var alligevel hægtet på det store spring fremad, der prægede det danske samfund i 1960erne. Den generation, der som børn havde oplevet 1930ernes krise, som unge besættelsestidens varemangel og rationering og stiftet familie i efterkrigstidens sparsommelighed og knaphed, kom nu ud at surfe på en langstrakt højkonjunktur, der varede fra slutningen af 1950erne til oliekrisen i 1973. Den stigende realløn og den gode beskæftigelse blev udmøntet i de to bærende statussymboler: bilen og boligen. Det blev muligt for et bredt flertal at opnå en levestandard, som tidligere var forbeholdt det bedre borgerskab.

To oliefyr: Det ene placeret i hobbyrummet og det andet - Thisted Varmeforsynings gamle Central Øst - ved Fårtoftvej i Thisted. I løbet af få år bliver oliefyret til et levn fra fortiden.

Der blev indlagt centralvarme og bygget badeværelser i de eksisterende boliger, og der blev bygget nye parcelhuse og lejeboliger i et tempo, man aldrig havde set magen til. I Thisted blev det til næsten 1000 nye boliger i løbet af 1960erne. Og de blev naturligvis alle udstyret med centralvarme og bad.

Her har vi den væsentlige forklaring på, at fjernvarmen i Thisted fik så meget medvind efter etableringen i 1961. Der var ikke nogen myndighed, der dirigerede udviklingen. Ingen kommunal varmeplan eller tilslutningspligt. 1960ernes varmeforbrugere ville have undret sig meget, hvis de havde hørt om disse begreber.

Velfærdsstaten var under opbygning, men dens politikere bekymrede sig ikke om energiproblemer. Olien flød rigeligt og var billig. Og miljøproblemer var først så småt ved at blive noget, man talte om. Det var det frie forbrugsvalg, der herskede også på varmeområdet.

Måske havde man centralvarme med et gammelt koksfyr i kælderen. Og så skulle man vælge mellem oliefyret, der også sparede for meget besvær, men dog krævede en olietank og en skorsten, eller fjernvarmen, der gjorde livet endnu lettere. Hvis ellers prisen på fjernvarmen var konkurrencedygtig. Og det var den tilsyneladende.

Det omfattende parcelhusbyggeri lejrede sig som helt nye boligkvarterer. Nogle lå i landsognet og i Tilsted, og her havde Thisted Varmeforsyning ikke noget at gøre. Men specielt i østbyen blev der bygget meget inden for den lille købstads grænser. Dertil kom Thisted Boligforenings og Lejerbos omfattende lejlighedsbyggeri.

Ved 10-årsjubilæet var der tilsluttet 1130 forbrugere, heraf en del meget store i form af boligkomplekser, Thisted Sygehus og skoler.

Ved starten var det årlige forbrug på godt 2.000 tons

Købstad og Landsogn. Thisted Købstad var en ganske lille by, omgivet af sine bymarker, især mod nord og øst. Bymarkerne blev til villa- og parcelhuskvarterer i mellemkrigstiden og i det store bygge-boom efter 1960.
Men uden om købstadens jorder lå Dragsbæk, Tingstrup- som vist her på billedet - og Fårtoft og Torp. De dannede tilsammen Thisted Landsogn, der indtil 1970 var en selvstændig kommunal enhed. Selv om en del af bebyggelsen i landsognet var tæt forbundet med Thisted by, valgte beboerne her deres eget sogneråd med tilhørende kommunale institutioner som skoler, socialvæsen og vejvæsen. Og de havde deres egen skatteprocent.

olie. Nu var det på 8.600 tons af den svære fuel-olie. 15.000 tons vand cirkulerede i 27 km dobbeltledninger. Dertil kom stikledninger på i alt 20 km.

Den store tilslutning til fjernvarmen gjorde det også lettere at gennemføre de store investeringer. Andelsselskabet lagde ud med en gæld på 3 mio. kr. Og det var et meget stort beløb anno 1960. I 1970 stod man med en formue på 4 mio. kr.

Ragnhild Skaarup varetog opgaven som bogholder på kontoret, der havde adresse på Møllevej 4 i Socialdemokratens gamle redaktionslokale.

Ingeniør Børge Kjeldsen blev ansat i 1971 som selskabets første driftsleder.

En arbejdende bestyrelse

Den efterhånden ret store virksomhed blev i det første tiår i det daglige administreret af bestyrelsens formand, bistået af kassereren og gennem de seneste år med hjælp fra en bogholder, Ragnhild Skaarup, ansat på halv tid. Thisted Varmeforsyning var jo udsprunget af den gamle foreningskultur, hvor der ikke rigtigt var plads til - eller tradition for – en omkostningskrævende administration.

Sådan set var det jo også en enkel sag. Man havde et kedelanlæg til opvarmning af vandet. Det skulle så en tur rundt i ledningsnettet, målerne skulle aflæses, og betalingen skulle kræves op.

Til selve produktionen blev der ansat en varmemester, Andreas Pedersen, og hans kone holdt telefonvagt, hvis noget uventet skulle ske. I midten af 1960erne fik han en medhjælp, Holger Frost Andersen, der i øvrigt afløste Andreas Pedersen som varmemester i 1970. Så blev der efterhånden yderligere ansat en overmontør, to montører og to arbejdsmænd.

Selskabets vækst gjorde, at bestyrelsen havde nok at se til. I forbindelse med større anlægsarbejder, f.eks. bygningen af de nye varmecentraler var der i perioder tale om ugentlige møder i bestyrelsen. Arbejdsbyrden forhindrede imidlertid ikke en betydelig kontinuitet i bestyrelsen.

Den grundlæggende bestyrelse med Mogens Funch som formand var uændret til 1965. Så ønskede Funch at trække sig sammen med den anden "pionér" fra det forberedende udvalgs dage, Axel Hvass.

De blev erstattet af blikkenslagermester Niels Skaa-

rup, der også havde været med i den oprindelige bestyrelse, men trak sig på grund af konflikten i byrådet, og bogtrykker Kaj Abildgaard Jacobsen, der som socialdemokrat havde været fortaler for fjernvarmen i byrådet og i øvrigt fungeret som dirigent på de årlige generalforsamlinger.

Ny formand blev ejendomsmægler Petrus Møller, der havde erstattet Niels Skaarup i den første bestyrelse. Der er lidt "Tordenskjolds soldater" over det. Den mangeårige kasserer, mejeridirektør Tage Bangsgaard var også med fra den tidlige tid.

I 1970 blev tandtekniker I. Schlägelberger, der i 1966 havde afløst arkitekt Poul Hansen i bestyrelsen, valgt til formand. Som "ny" mand i arbejdet havde han måske blik for problemerne ved denne traditionelle ledelsesform. I hvert fald bemærkede han ved 10-års jubilæet: "hvilke andre virksomheder med en sådan omsætning ville kunne klare sig med så lille en administration?" Og så pegede han på kontorudstyret: en regnemaskine, en skrivemaskine og en kuglepen, skænket af olieleverandøren, BP.

Omstillingen til en ny ledelsesform kom til at koste nogle brydninger i bestyrelsen og førte faktisk til, at Schlägelberger trak sig som formand.

Men enden på det blev, at bestyrelsen i 1971 besluttede at slå en stilling op som driftsleder, der i det daglige skulle "lede og fordele opgaverne", samt kontrollere økonomien.

Valget faldt på overingeniør Børge Kjeldsen, der på DECs vegne havde deltaget i hele fjernvarmeforsyningens udviklingshistorie. Så der var på en og samme tid tale om kontinuitet og fornyelse. Den ny driftsleder betød en betydelig aflastning af især formanden.

Bestyrelsen havde sikret overgang til en ny tids professionelle krav og samtidig fastholdt den kontinuitet, der altid har betydet meget i Thisted.

Først i 1969 valgte bestyrelsen at melde Thisted Varmeforsyning ind i den landsdækkende interesseorganisation, Fjernvarmesammenslutningen (i dag: Dansk Fjernvarme). Man begyndte lidt efter lidt at deltage i årsmøder, sende medarbejdere på kurser og deltage i erfaringsudveksling.

En ny tid banker på

Det hele var ved at blive mere kompliceret. Én ting var virksomhedens størrelse. Men også andre skyer dukkede op i horisonten. Set i historiens bakspejl var en ny tid under opsejling.

I de sidste år af 1960erne blev der mere og mere bøvl med utætheder i ledningsnettet. Og så var det en ringe trøst, at formanden på generalforsamlingen i 1969 kunne konstatere, at sådan var det "over det ganske land." Man fandt ud af, at der faktisk var blevet sjusket med ledningsarbejdet. Ikke mindst var afdækningen af rørene utilstrækkelig. Man havde brugt forskalling og støbning i stedet for fliser, og det førte til indsivning af vand, der så tærede rørene. Det endte med en erstatningssag mod DEC, der indtil slutningen af 1960ene havde hovedansvaret for ledningsudbygningen.

Men det hjalp jo ikke på utæthederne, og i 1972 var man helt oppe på 95 opgravninger på grund af brud. Dertil kom en del tilfælde af dårlig isolering ved stikledningerne ind til husene. Alt sammen medførte varmespild og tunge omkostninger.

Også de installerede vandmålere voldte kvaler. De gik simpelthen i stå på grund af belægninger fra det gennemstrømmende vand. I 1970 skete det hos 10 % af forbrugerne. Så måtte man i gang med et skøn over det faktiske varmeforbrug. Det førte til adskillige utilfredse indlæg på generalforsamlingerne. I 1972 besluttede man etapevis at gennemføre en total udskiftning af målerne.

Noget helt andet var den olie, der leverede hele brændselsgrundlaget. Den havde sådan set ikke voldt det store besvær. Prisen var lav og stabil, omkring 110 kr. for et ton olie. Man klarede sig med en årlig leveringsaftale med BP, hvis repræsentant, H. E. Frederiksen, bestyrelsen havde et godt samarbejde med. Da man i 1969 besluttede at afholde julefrokost, blev Frederiksen inviteret med. Han hørte jo næsten til familien. H. E. Frederiksen blev i øvrigt senere medlem af bestyrelsen.

Men i juni 1967 fik man en alvorlig forskrækkelse. En hilsen fra en fremtid, man var lykkeligt uvidende om. Israel gennemførte i den såkaldte seksdageskrig et lyn-

Arkitekt Poul Hansen.

Bogtrykker Kai Abildgaard Jacobsen.

Blikkenslagermester Niels Skaarup.

Nogen gange går det bare helt galt. Som her, hvor rutenbilen til Klitmøller er røget i en af Varmeforsyningens udgravninger på hjørnet af Nørreallé og Thylandsvej.

angreb på de arabiske naboer, Suez-kanalen blev lukket, og oliepriserne røg betragteligt i vejret, helt op på 155 kr. pr. ton. Desuden måtte bestyrelsen sande det gamle ord om, at en ulykke sjældent kommer alene. Med virkning fra 1. juli blev der indført en helt ny skat i form af moms på 10%. Også her et varsel om, hvad der var i vente. Bestyrelsen så ikke anden udvej end at forhøje det variable varmebidrag med hele 60%. 1960erne var så småt ved at miste sin oliebaserede uskyld. Under bestyrelsens drøftelser dér i sommeren 1967 luftede man faktisk tanken om at overgå til fast brændsel i form af kul. Den blev dog hurtigt taget af bordet, da det ville være alt for arbejdskrævende.

Olieprisen faldt heldigvis igen, og man kunne ånde lettet op. Men prisudviklingen var præget af ustabilitet. På generalforsamlingen i 1970 kunne J. Schlägelberger glæde sig over, at selskabet havde dannet en oliefond på 250.000, der kunne afbøde pludselige prisstigninger. Samtidig lød det formanende: "Hver dråbe olie skal udnyttes fuldt ud!"

Oliekrisen lange skygger

Den kolde bruser

Det gik faktisk lige så godt. Hotelejer K. Hauvig, der var blevet formand for fjernvarmeforsyningen i 1971 kunne på generalforsamlingen i september 1973 konstatere, at der var kommet flere store kunder i butikken, herunder det nye gymnasium, der var ved at blive bygget. Man var ved at få styr på de hen ved 100 ledningsbrud, der havde hærget de foregående år, og gennem dygtig drift var det lykkedes at reduceret olieforbruget.

To uger senere var verden forandret, ramt af en energikrise, der kom til at sætte skel i historien, som sendte dybe rystelser gennem det danske samfund, kastede en lang skygge af krise og arbejdsløshed ind over 1970erne, og som satte en helt ny energipolitisk dagsorden.

Man var godt nok blevet advaret med seksdages krigen i 1967, men nu gik det rigtigt galt. Ægypten gennemførte et lynangreb ind i den israelsk besatte Sinai-ørken. Israel gik til modangreb, indtil en våbenhvile i slutningen af oktober bragte krigshandlingerne til ophør. De olieproducerende landes organisation (OPEC) besluttede denne gang for alvor at tage olievåbnet i brug. Prisen blev forhøjet fra 3 til godt 5 dollars pr. tønde olie, og der blev iværksat en olieembargo mod de lande, der støttede Israel. Deres olieforsyning ville blive skåret ned med 5 % pr. måned, indtil Israel havde rømmet de områder, der var blevet besat i 1967. Danmark blev regnet til de Israel-venlige lande. Olien udgjorde på dette tidspunkt 90 % af det samlede danske energiforbrug, og det allermeste af denne olie kom fra Mellemøsten.

Der blev indført bilfrie søndage. Der kom hastighedsbegrænsninger på vejene. Gadebelysningen i byerne blev dæmpet, og handelsminister Erling Jensen formanede i TV danskerne til den yderste sparsommelighed med opvarmning og kørsel.

For et fjernvarmeselskabs bestyrelse var det naturligvis en yderst alvorlig situation, og man kunne godt blive hed om ørene, når man tog i betragtning, at lagerkapaciteten i olietankene i vinterhalvåret kun rakte til få dages forbrug.

Handlemulighederne var imidlertid begrænsede. Olien udgjorde omkring 85 % af fjernvarmeforsyningens driftsudgifter. Handelsministeriet dekreterede, at der skulle spares 25 % på varmeforbruget. Problemet var i sidste ende forbrugernes, og hvis man ude i de små hjem ikke forstod beskeden, kunne man i krisecirkulæret læse, at fjernvarmeforsyningen havde ret til at iværksætte skrappe restriktioner så som at lukke for det varme vand eller at påligne strafafgifter.

Bestyrelsen udsendte en skrivelse til alle andelshavere om de nødvendige besparelsesforanstaltninger. Driftslederen ville foretage daglig kontrol af olieforbruget og holde bestyrelsen orienteret. Så ville det vise sig, om det blev nødvendigt at gribe til ekstraordinære foranstaltninger. Fra olieleverandøren, BP, fik man at vide, at olieleverancen skulle være sikret til og med det første kvartal af det nye år. Men prisen steg i løbet af den kommende vinter fra 180 kr. til 550 kr. pr. ton. Forbrugernes a conto-betalinger måtte forhøjes med 35 %, fra 2.00 til 2.70 pr. kubikmeter varmt vand.

Det følgende år indførte man for en sikkerheds skyld en 11. rate, "et reservehjul", der kunne aktiveres, hvis det blev nødvendigt.

Man kom nogenlunde helskindet over den frygtede vinter. Da man havde fået årets varmeforbrug gjort op, kunne driftsleder Kjeldsen fortælle Thisted Dagblad, at "det var fantastisk at se, så hurtigt og markant varmeforbru-

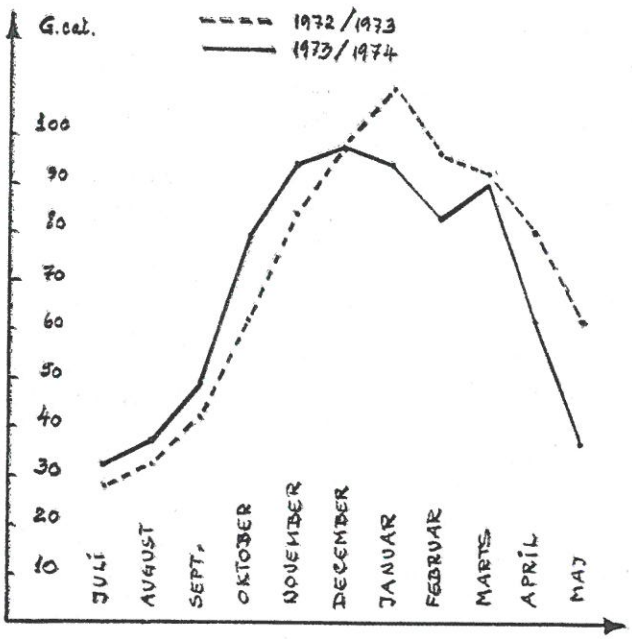

Driftsleder Børge Kjeldsen udarbejdede i 1974 figuren herover, der viser hvorledes forbrugerne reagerede på beskeden om oliekrisens virkninger. Mens forbruget plejede at stige jævnt for at toppe i januar, kom der et brat knæk på forbrugskursen allerede i november 1974.

Hotelejer Knud Hauvig, formand for bestyrelsen fra 1971.

42 år med fjernvarme

Forhenværende borgmester Erik Hove Olesen er en trofast forbruger af fjernvarme gennem 42 år. I det private arkiv på Thorstedvej 11 har familien Olesen gemt samtlige afregninger fra de to andelsselskaber, der har leveret fjernvarme. Dermed kan der tegnes et interessant billede af, hvorledes forbrug og udgifter har udviklet sig i et ganske almindeligt parcelhus på 133 kvadratmeter. Erik Hove Olesen beretter:

"Da vi i 1969 flyttede til Thorstedvej 11 i Thisted Landsogn, spekulerede man ikke på isolering af huse eller på radiatortermostater. Når det blev koldt, skruede vi op for radiatorerne, og når det blev for varmt, åbnede vi vinduerne. Et års fjernvarme kostede under 2.000 kr. Dette ændrede sig med energikriserne i 1973 og 1979. Efter den første krise i 1973 fik vi hulmursisoleret huset, mere isolering på loftet og termostater på radiatorerne. Men det løste ikke problemerne med stærkt stigende priser.

Den årlige varmeudgift steg fra 1.919 kr. i 1969/70 til 14.659 kr. i 1983/84. Det var både på grund af energikriserne og den kendsgerning, at der var alt for stort varmetab i rørene i det lille Thisted Landsogns Fjernvarmeselskab, som vi var tilsluttet. Selv om lønningerne naturligvis også steg i denne periode, var de voldsomme varmepriser et stort problem for mange af os, og noget måtte gøres.

Heldigvis var der fremsynede folk som ingeniør Lars Toft Hansen, der boede i landsognet og blev medlem af fjernvarmeselskabets bestyrelse i slutningen af 1970erne. De foreslog en fusion med det langt større Thisted Varmeforsyning. Øvelsen lykkedes, og langt de fleste forbrugere var klar til at følge med over i Thisted varmeforsyning.

Det tror jeg ikke, der er nogen, der har fortrudt. Tilslutningsafgiften var 3.430 kr. i 1984, men besparelsen allerede første år var på 5.513 kr. I 2009 kostede fjernvarmeforbruget på Thorstedvej 11 7.521 kr., eller omkring halvdelen af udgiften i 1983/84."

get faldt efter, at han havde sendt besked om oliekrisens virkninger til forbrugerne". Der kom et brat knæk på forbrugskurven allerede i november, og vinterens forbrug lå væsentligt under det sædvanlige maksimum.

Det var også et tidens tegn, at man på den efterfølgende generalforsamling havde inviteret en ingeniør fra Jysk Teknologisk Institut til at informere om isolering og energibesparelser.

For at skærpe forbrugernes bevidsthed om deres varmeforbrug blev der i efteråret 1974 for første gang udsendt kontrolbøger til alle. Her kunne man notere forbruget dag for dag og udregne forholdet mellem eget og normalt forbrug. Samtidig indførte man selvaflæsning, således at forbrugeren fire gange i fyringssæsonen skulle indsende et aflæsningskort til fjernvarmeselskabet. Ved fyringssæsonens afslutning kom selskabets aflæser så og kontrollerede det samlede forbrug.

Der kom love om tilskud til energiforbedringer. Der blev sat termoglas i vinduerne og isoleret lofter og hulmure. Kombineret med fornuftig sparsommelighed virkede det, og forbruget af varme udviste et svagt fald, selv om der var en fortsat tilgang af forbrugere. I 1980 kunne driftsleder Kjeldsen konstatere et fald på 21% i olieforbruget.

De høje oliepriser var kommet for at blive. Med den islamiske revolution i Iran i 1979 kom der yderligere en krise med reducerede forsyninger og voldsomme prisstigninger. Olieprisen røg i vejret med 71 %.

Brud på og utilstrækkelig isolering af det 60 km lange etablerede ledningsnet var kilde til et betydeligt varmetab. I takt med olieprisens himmelflugt blev det et mere og mere alvorligt problem for selskabets økonomi. Det blev op gennem 1970erne og ind i 1980erne et langt sejt træk at få fornyet de gamle varmerør, og formanden måtte på flere generalforsamlinger undskylde, at det var nødvendigt "at spærre gader og veje" for at gennemføre disse reparationer og fornyelser. I 1987 var man nået så langt, at 80 % af ledningsnettet nu bestod af moderne, præisolerede rør.

Ifølge en rapport, som Dansk Fjernvarme Forening udarbejdede i 1978, kostede en kubikmeter fjernvarmevand fra Thisted Varmeforsyning 97 kr. Der var kun 10

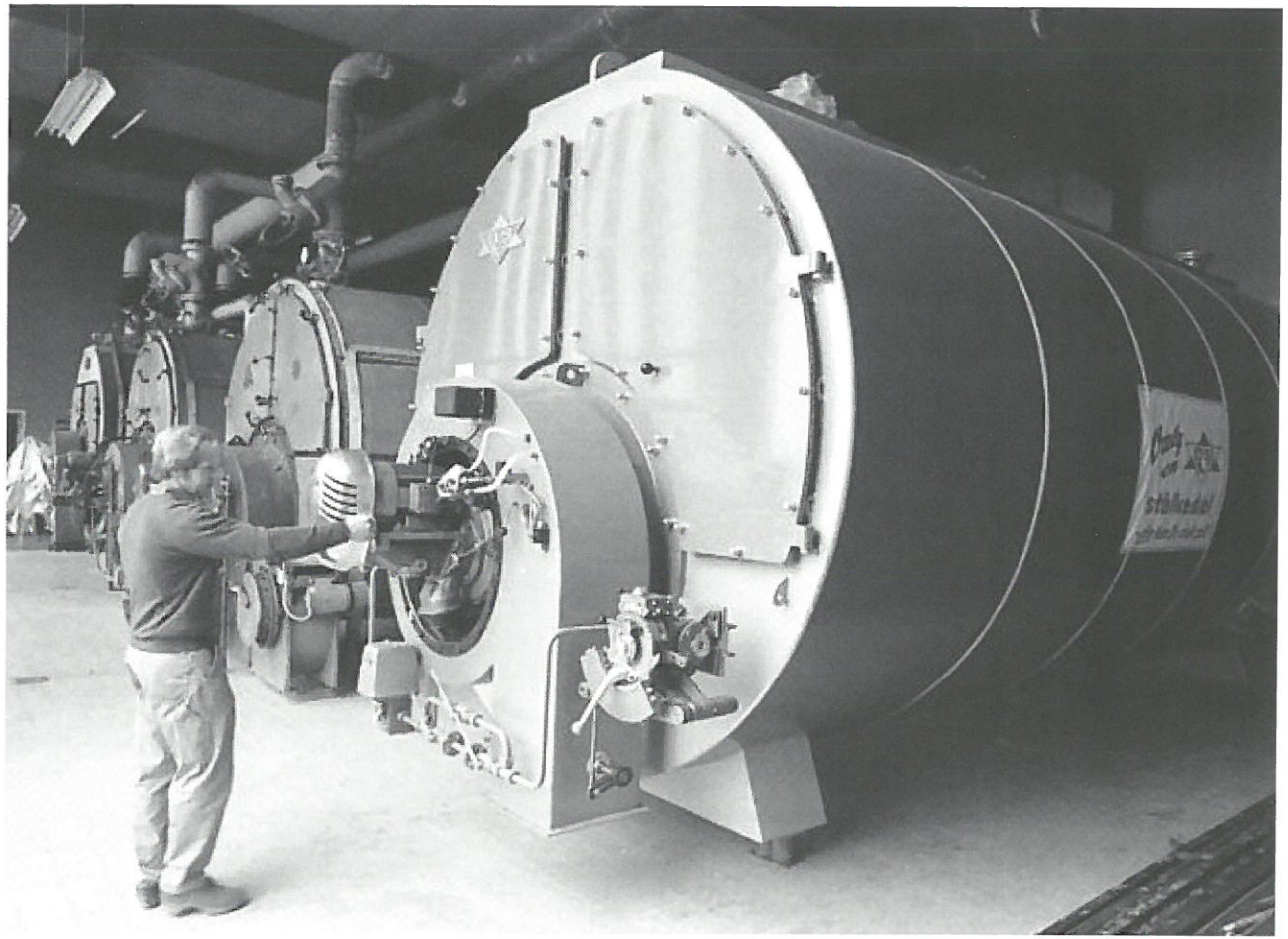

Central Nord i Thisted med de store kedler, som de gjaldt om at bruge så lidt som muligt. For olie og naturgas kostede dyrt,

af de i alt 224 fjernvarmeværker i Danmark, der kunne levere varmen til en billigere pris, så de forskellige tiltag for at effektivere driften og reducere varmetab var ikke uden virkning.

Thyra

Da oliekrisen var på sit højeste i vinteren 1974 tog Thisted Varmeforsynings bestyrelse kontakt til Thisted Kommune. Hensigten var at undersøge, om det kommunale gasværk kunne levere gas til erstatning for den rationerede olie. Her fik man det nedslående svar, at man regnede med, at gasværket ville blive lukket inden for den næste års tid. Til gengæld blev der på mødet åbnet for en helt ny mulighed, der pegede frem mod fremtidens "flerstrengede" energipolitik.

Formanden for ejendomsudvalget, Knud Larsen, orienterede om de planer, Thisted og Hanstholm kommuner tumlede med om bygning af en fælles anstalt til affaldsforbrænding.

Planerne førte i 1976 til oprettelsen af I/S Thyregionens Affaldsbehandling – THYRA - med Thisted og Hanstholm kommuner som parthavere, senere udvidet med Fjerritslev. Forbrændingsanstalten, der blev opført i det nye industriområde i Thisted, var klar til at blive taget i brug i november 1978.

Vævemester Erik Poulsen, formand for bestyrelsen fra 1974.

Thisted Varmeforsyning indgik en aftale om køb af varme fra det fælleskommunale anlæg. Vævemester Erik Poulsen, der i 1974 havde afløst K. Hauvig som formand for bestyrelsen, kunne informere generalforsamlingen om, at købet af varme ville erstatte ca. 20 % af olieforbruget, svarende til 2500 tons olie. Han glædede sig over "dette skridt frem mod en form for valutabesparelse, der er med til at gøre landets økonomi en lille smule bedre".

Der blev bygget en direkte ledningsforbindelse fra THYRA til Central Nord ved Ringvej, og man fik et statstilskud til opstilling af nye pumper, der kunne sende den ny varme ud til alle forbrugere.

Forventningerne kom til at holde stik, og man kunne i de følgende år slukke for Central Nord i sommermånederne - bortset fra weekenderne, hvor THYRA lå stille. Op gennem 80erne blev affaldsmængderne øget betragteligt, da man ud over Fjerritslevs deltagelse indgik leveringsaftaler med Brovst, Morsø og Sydthy kommuner. I 1982 svarede den mængde varme, der blev leveret fra THYRA til 40 % af det samlede energiforbrug.

Affaldsvarmen var imidlertid ikke gratis. Ifølge kontrakten blev prisen beregnet ud fra en matematisk formel, der skulle sikre en afregning på niveau med olieprisen. Skatteborgerne i de deltagende kommuner skulle have valuta for deres affald. Og det fik de.

Da man udarbejdede denne afregningsmodel havde man imidlertid ikke taget højde for et nyt politisk redskab i form af særlige energiafgifter på olie. Først var det 80 kr. pr. tons olie, så blev skruen strammet i flere omgange til 340 kr. Thisted Varmeforsyning gjorde nu gældende, at disse afgifter skulle trækkes ud af afregningsprisen. Det var THYRAs bestyrelse ikke indstillet på ud fra den betragtning, at en sådan reduktion ville rumme en særlig fordel for varmeforsyningens brugere på bekostning af alle borgere i de to kommuner.

Varmeforsyningens bestyrelse indklagede – i overensstemmelse med overenskomsten – THYRA for en voldgiftsret, der dog gav THYRA ret.

Det var varmeforsyningens bestyrelse bestemt ikke tilfreds med og Erik Poulsen kontaktede den socialdemokratiske folketingsgruppes formand, Jens Riisgaard Knudsen, og en række andre politikere med henblik på at få fritaget affaldsvarmen for disse afgifter. Det lykkedes faktisk i et vist omfang gennem en ændring af prisstoploven, hvor det blev præciseret, at de senere afgifter på 340 kr. ikke skulle belaste betalingen af affaldsvarme. Fra sidelinjen fulgte Danske Fjernvarmeværkers Forening sagen med stor interesse, da den havde betydelig principiel interesse. Og Thisted Varmeforsyning fik en tilbagebetaling fra THYRA på 1 mio. kr.

Den midlertidige prisstoplov blev erstattet af "gas- og varmeprisudvalget". Hensigten med dette udvalg var at beskytte forbrugerne mod urimelige prisstigninger fra fjernvarmeleverandørerne. Her indankede gartner Erik Svendsen, Plantagevej, THYRAS prissætning, i det han kunne gøre gældende, at det uberettiget belastede hans udgifter til opvarmning af drivhuse med 30.000 kr. Udvalget gav ham ret og besluttede, at olieafgiften på i alt 410 kr. pr. ton olie skulle trækkes ud af betalingen for affaldsvarme.

Dermed var konflikten med THYRA ikke afsluttet. Fjernvarmebestyrelsen kunne konstatere, at THYRA i det følgende budget væltede en række nye investeringer og omkostninger over på varmeprisen. Også i denne sag gav gas- og varmeprisudvalget Thisted Varmeforsyning medhold, og Erik Poulsen kunne på generalforsamlingen i oktober 1983 konstatere, at "det er min vurdering, at vi står godt rustet til de kommende forhandlinger med I/S THYRAs bestyrelse om det fremtidige afregningsgrundlag for overskudsvarmen. Det kom til at holde stik. De to parter udarbejdede en ny betalingsmodel, der byggede på de faktiske omkostninger ved drift af THYRA, således at fjernvarmen betalte 80% og kommunerne 20%, der så igen skulle dækkes af renovationsafgifter. Det betød en besparelse for Thisted Varmeforsyning på fire mio. kr. om året og førte omgående til nedsættelse af varmebidragene.

I Thisted Byråd var man ikke udelt tilfreds med denne udgang. De Grundlæggende interessemodsætninger kom frem. "Sådan snakker de ræve, der vogter gæs", lød det fra Poul Henrik Houe fra Hundborg, da Thisted-politikerne Svend Odgaard og Knud Larsen anbefalede den ny ordning. Georg Langkjær fra Hunstrup frygtede

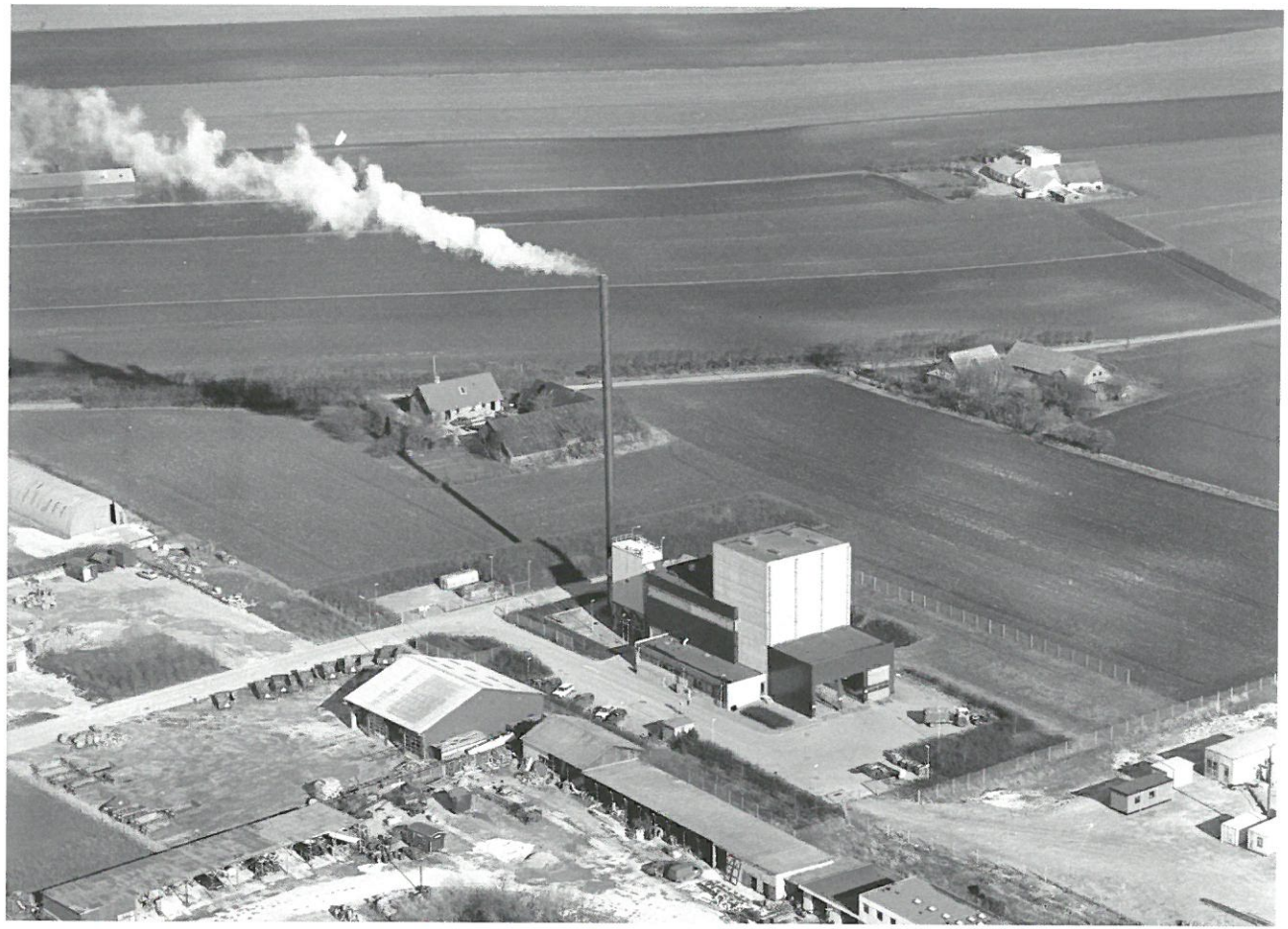

Røgen stiger op af skorsten på forbrændingsanlægget Thyra, der forvandlede skrald til billig varme.

tilmed, at borgerne i stort tal ville flytte til Thisted, når de opdagede, at varmen her på årsbasis var 4-5000 kr. billigere end i landdistrikterne. Men den nye aftale blev godkendt.

Alternativ energi

Kriser fordrer nytænkning. 1970ernes Danmark kom til at opleve stærke debatter og nyskabende aktiviteter, knyttet til begrebet "alternativ energi". Det handlede om frigørelse fra olieafhængigheden, og det handlede om en bred folkelig vilje til at undgå den a-kraft, der var de centrale planlæggeres umiddelbare svar på energikrisen. Der blev eksperimenteret på livet løs – ikke mindst i Thy – med udnyttelse af alternative energikilder som vind, sol, biogas og halm.

Thisted Varmeforsyning havde sådan set med THYRA-aftalen allerede bevæget sig ind på det alternative område. I 1980erne kom aftalen med DONG om udnyttelse af geotermi. Og så kunne man med en vis ret hævde, at fjernvarme i sig selv rummede nogle energipolitiske og miljømæssige fordele.

Til gengæld begrænsede fjernvarmen den enkelte husejers mulighed for alternativ udfoldelse. Brændeovne blev særdeles populære i oliekrisens årti, og brændestablerne hobede sig op i villakvarterernes indkørsler.

morsø pejs

Morsø's nye, elegante pejs nr. 1122 vil være en varm og smuk hyggespreder i nye såvel som ældre hjem, og Morsø pejsen egner sig lige vel til sommerhuset som til helårshuset. Foran den levende ild vil De kunne tilbringe mange hyggelige stunder. Inkluderet i prisen er et gnistfang, som sættes for åbningen, så man roligt kan gå fra pejsen. Fås i samme farver som brændeovn 6 B. Målene ser De på nedenstående tegning. Tegningen til højre viser mindstemålene på den af myndighederne krævede brandsikre plade. Indv. diameter af rørtud 14 cm. Design: Arkitekt H. Ricka. Se pejsen hos Deres MORSØ-forhandler.

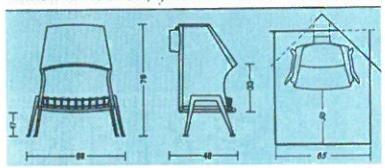

Både katten på denne reklame for morsø pejs og mange af Thisted Varmeforsynings forbrugere var glade for en brændeovn. Da bestyrelsen tillod, at man kunne supplere opvarmingen med alternative energikilder, gav det ballade ...

Også solfangerne begyndte at blive synlige på parcelhustage rundt omkring.

For andelshaverne i Thisted Varmeforsyning var der imidlertid det problem, at vedtægterne klart præciserede, at hele forbruget af varme og varmt vand skulle leveres af fjernvarmeselskabet.

I bestyrelsen havde man viden om, at der i slutningen af 70erne var installeret brændeovne hos mindst 70 af fjernvarmeforbrugerne. Bestyrelsen besluttede at gøre noget ved disse "ulovligheder" ved at foreslå en ændring i vedtægterne, der tillod at supplere opvarmningen med alternative energikilder. Det kunne ligne en enkel tilpasning til nye tider, men det blev en kompliceret sag, der skabte høj sø på adskillige generalforsamlinger.

Sammen med vedtægtsændringen, der tillod alternative kilder til opvarmning, foreslog bestyrelsen en ny afregningsform, der ud over det faste bidrag bestod af dels et driftsbidrag til alle de fælles udgifter, herunder ledningstabet, dels et driftsbidrag til udgifterne til olie og affaldsvarme. På den måde kunne man synliggøre de besparelser i energiforbruget, der fulgte med forbedret isolering af husene og brug af alternativ brændsel.

Der opstod stor uenighed om, hvorvidt den nye afgift skulle gælde alle 1200 forbrugere eller kun dem, der havde installeret brændeovn eller solfanger. Udgangen blev, at bestyrelsen trak forslaget tilbage. Året efter forsøgte man sig med et nyt forslag om et minimumsforbrug, som alle skulle betale. Det fik andelshavere med nye, højisolerede huse op af stolene. De ville ikke straffes, fordi de have fulgt alle regeringens krav og råd om energibesparende foranstaltninger. "Hvorfor skal vi betale for en varme, vi ikke får?", lød det. Forslaget faldt med et brag.

Endelig i foråret 1981 landede man i en betalingsmodel, som kunne vedtages på de fornødne ekstraordinære generalforsamlinger:

1.Et bidrag, der blev beregnet ud fra antal kubikmeter rum hos andelshaveren til dækning af alle de fælles udgifter til drift, ledningstab m.v. Det blev vurderet til ca. 30% af forbruget.

2. En afgift for den tilførte varme efter måleraflæsning. Den skulle så dække den indkøbte energi.

Nu kunne Thisted Varmeforsynings forbrugere med god samvittighed sætte en solfanger op på taget eller tage på brændehugst i skovene og fyre løs i brændeovnene, der lunede i en kold tid.

Land og by

Borgmester Mikkelsens skygge rakte langt. Under sin retræte fra modstanden mod at give kommunal lånegaranti til oprettelsen af Thisted Varmeforsyning havde han fået indført en begrænsning af virkefeltet til selve købstadens område. Den voksende villabebyggelse i Thisted Landsogn, der lå uden for købstadens grænse, var derfor - trods den korte afstand til centralen på Møllevej - forhindret i at blive tilsluttet den ny fjernvarme.

Derfor tog en gruppe borgere sagen i egen hånd og dannede i 1962 Thisted Landsogns Fjernvarmeselskab a.m.b.a. Der blev bygget en varmecentral på Thorstedvej, og så blev der gravet rør ned med udgangspunkt i Idylvej, Toftevej, Hammersvej og Winthersmøllevej. Her fik de tilsluttede husejere fjernvarme i radiatorerne i løbet af efteråret. Efterhånden voksede selskabet til omkring 250 andelshavere.

Da THYRA var kommet godt i gang, satte det konservative byrådsmedlem, Henning Poulsen, Snedsted, spørgsmålstegn ved det rimelige i, at kun Thisted Varmeforsyning fik gavn af den stærkt voksende mængde affaldsvarme. Henning Poulsen var både formand for THYRA og for kommunens tekniske udvalg. Han fik indkaldt til et fællesmøde med de to Thisted-selskabers bestyrelser og driftsledere.

Man talte noget vagt om en "samkøring" af de to værker og helt konkret udarbejdede driftsleder Børge Kjeldsen en økonomisk og teknisk beregning på en direkte forsyningsledning fra centralen på Møllevej og ud til landsognets central på Thorstedvej. Det ville kræve en investering på 1,6 mio. kr. Og det store spørgsmål var naturligvis, hvem der skulle betale. Man søgte energistyrelsen om et tilskud, men fik afslag. Begrundelsen var, at Energistyrelsen ikke var sikker på, at THYRA kunne producere mere spildvarme end Thisted Varmeforsyning kunne aftage.

Så skete der ikke mere i sagen. Den var "lagt på is", som Erik Poulsen formulerede det i sin beretning til generalforsamlingen i 1981.

Bestyrelsen i Thisted Varmeforsyning forholdt sig noget skeptisk til en egentlig fusion. Hovedsynspunktet var, at den ikke måtte belaste Thisted Varmeforsynings andelshavere økonomisk. Problemerne var dels den ny forsyningsledning, dels ledningsnettets tilstand. Man frygtede, at det var i en endnu mere skrøbelig tilstand end det gamle net i Thisted by, hvor man netop i disse år døjede med meget store omkostninger til varmetab og til udskiftning af rør.

Landsognets fjernvarmeselskab havde et andet problem. Ud over varmetab til det gamle ledningsnet, var det ramt af den omsiggribende trang til brændeovne. Der var jo heller ikke langt fra landsognet til de store klitplantager.

På et møde med Energistyrelsen i september 1983 gjorde formanden Thisted Landsogns Fjernvarmeselskab, ingeniør Lars Toft Hansen, opmærksom på, at mange af forbrugerne havde skruet ganske meget ned for varmen. Adskillige havde henvendt sig for direkte for at få plomberet deres målere. Selskabet havde for øjeblikket 263 brugere. Kom man under 250 var driften uøkonomisk.

En yderligere økonomisk udfordring ventede, da halvdelen af ledningsnettet bestod af gamle rør, der skulle udskiftes. Derfor anmodede man i samråd med Energistyrelsen Thisted Kommune om at få suspenderet udmeldelsesretten, indtil den netop igangsatte kommunale varmeplanlægning var på plads.

Denne suspension blev godkendt af byrådet. Men det var jo en noget midlertidig problemløsning.

Først i efteråret 1983 kom der rigtigt skred i forhandlingerne med Thisted Varmeforsyning. På generalforsamlingen i landsognets selskab kunne Lars Toft Hansen, meddele, at der nu var nedsat en arbejdsgruppe på tre mand fra hvert selskab, der skulle komme med oplæg til, hvordan en fusion kunne gennemføres.

Her blev der arbejdet med forskellige modeller, bl.a. en differentiering af priserne mellem de gamle forbrugere i byen og de nye fra landsognet. Resultatet blev en fusionsaftale, der blev godkendt på de nødvendige generalforsamlinger i de to selskaber i marts 1984. Thisted Varmeforsyning skulle så også lige have ændret vedtægterne, så "den tidligere Thisted Kommune" kunne blive til "Thisted byområde". Borgmester Mikkelsen var hermed ude af sagaen.

I løbet af sommeren blev "den varme forbindelse" mellem centralerne på Møllevej og ved Thorstedvej lagt i jorden og i november kunne Lars Toft Hansen lukke og slukke ved at tage det sidste drej på den store hane, der sendte varmt vand ud fra den gamle land-central. Han repræsenterede samtidig en ny tid, da han i mellemtiden var blevet valgt som formand for det sammenlagte selskab, Thisted Varmeforsyning.

Landsognets forbrugere kom til at betale en tilslutningsafgift, der i princippet skulle dække investeringen i den ny ledning mellem de to forsyningsområder. Derfor blev det en betingelse for fusionen, at et antal husejere, der repræsenterede mindst 260 andele, tilmeldte sig. Der tilmeldte sig 280. Faktisk var det kun to forbrugere i landsognet, der valgte "at stå af". Derved kom tilslutningsprisen helt ned på 3.430 kr., væsentligt mindre end man havde stillet i udsigt. Fordelen for landsognets forbrugere var så, at de havde udsigt til en betragtelig besparelse i deres varmeudgifter. Ifølge en revisorberegning omkring 3.000 kr. om året for et parcelhus.

Ved den endelige samkøring af de to ledningsnet gjorde Lars Toft Hansen opmærksom på, at den også indebar fordele for de gamle forbrugere i Thisted, da et større forbrugernet betød en bedre udnyttelse af kapaciteten.

I byrådet var der stor tilfredshed med fusionen, der passede fint ind i den nye virkelighed, der var på tegnebrættet med den kommunale varmeplan. Og så åbnede det for en væsentlig kapacitetsforøgelse på THYRA. I den sammenhæng fik det fusionerede selskab så "den ekstra appelsin i turbanen", som Thylistens Erik Holm udtrykte det, at der nu var indgået en meget mere fordelagtig aftale om betalingen for affaldsvarmen.

Samtidig var den nu fusionerede Thisted Varmeforsyning på vej til at åbne for en helt ny vedvarende energikilde.

Det konservative byrådsmedlem Henning Poulsen, Snedsted, fandt det urimeligt, at kun borgere i Thisted fik gavn af varmen fra affaldet.

Ingeniør Lars Toft Hansen blev i 1984 formand for det nye fusionerede selskab, Thisted Varmeforsyning.

En studs til den geotermiske varme i undergrunden syner ikke af meget. På modsat side et billede fra indvielsen af landets første geotermiske anlæg. I dagens anledning var energiminister Knud Enggaard på besøg i Thisted. Vandet stiger ved egen kraft 1.000 meter op i borerøret, mens en dykpumpe trækker den varme vædske de sidste 300 meter op til jordens overflade. Det Thisteds borgmester Svend Thorup, der - skjult bag en slange - siger et par ord ved indvielsen af anlægget i 1984.

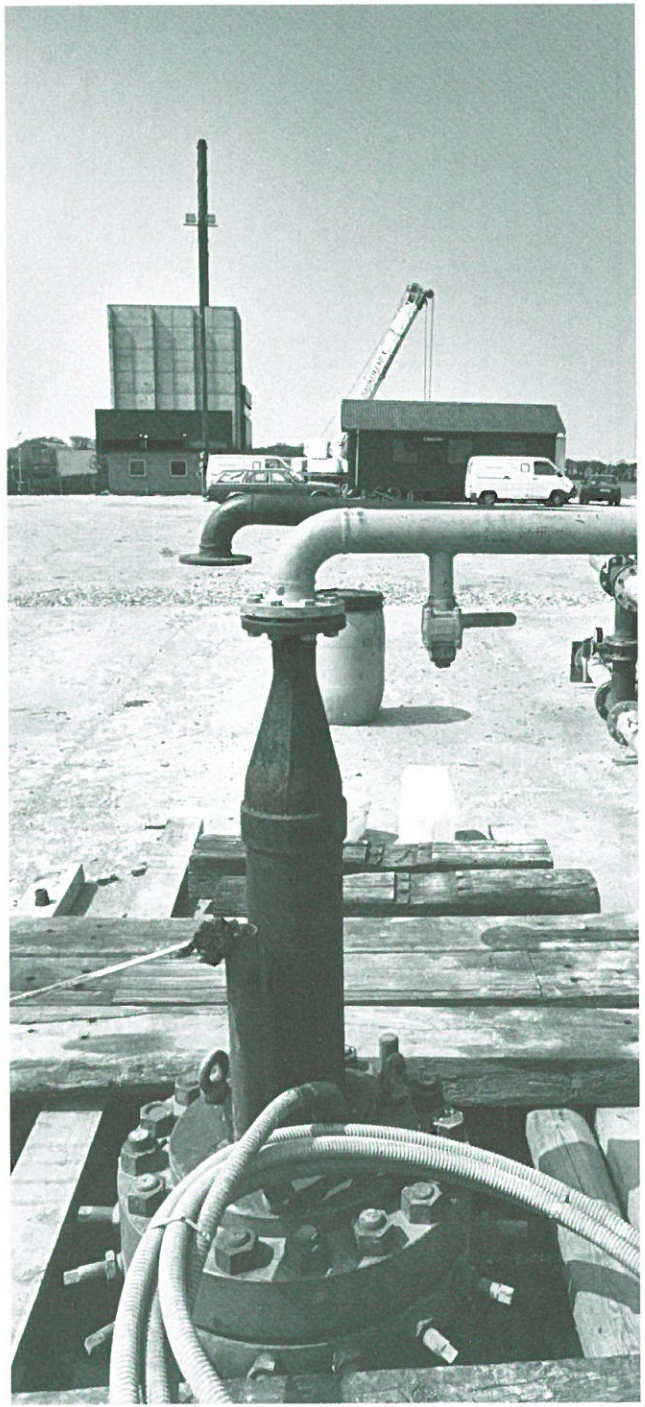

Den indre varme

Dansk Naturgas – DNG – hed det oprindeligt. Det blev oprettet af den sidste J.O. Krag-regering som et tomt, statsligt aktieselskab tilbage i 1972. Så havde man et nationalt distributionsorgan i beredskab, hvis Dansk Undergrunds Consortium en skønne dag skulle finde gas i Nordsøen. I panik-perioden efter oliekrisen i oktober 1973 tilføjede man så et "O" og brugte DONG til – i øvrigt uden større succes – at håndtere statslige olieopkøb.

Den nationale forsyningssikkerhed var det bærende mantra. Modstanden mod bygning af a-kraftværker i Danmark fik en afgørende håndsrækning fra reaktorulheldet på Three Mile Island i Pennsylvania. A-kraft blev ikke længere anset for en realpolitisk mulighed. Til gengæld blev der gjort betydelige fund af olie og naturgas i den danske del af Nordsøen. Med anlægsloven for naturgas i 1979, vedtaget på initiativ af SV-regeringen, fik DONG da også det overordnede monopol på distributionen.

Medens man ventede på naturgassen, undersøgte DONG andre olieuafhængige veje til forsyningssikkerhed. I den forbindelse nedsatte virksomheden en ekspertgruppe, der skulle forberede en undersøgelse af den danske undergrund med henblik på geotermi, altså udnyttelse af det varme vand, der befandt sig under jordoverfladen i flere kilometers dybde. Geotermi havde været kendt og udnyttet internationalt i længere tid. Den nye danske vinkel på denne alternative energikilde var en tanke om at knytte udnyttelsen af den indre jordvarme til det store net af større og mindre fjernvarmeværker, der var skudt op i det foregående årti.

Sammen med Danmarks Geologiske Undersøgelser (GEUS) gik DONG i gang med at undersøge mulighederne for udnyttelse af geotermi i den danske undergrund. Energiministeriet bevilgede 80 mio. kr. til prøveboringer i tre udvalgte områder. Blandt de udvalgte lokaliteter, hvor man regnede med tilstrækkelige og tilgængelige vandreservoirer, var Thisted-området. Vandet, man gik på jagt efter stammer fra juratidens have for 200 mio. år siden og indeholder op til 16% salt.

Temperaturen i undergrunden stiger med dybden, typisk med ca. 30 grader pr. kilometer. Forskellige prøveboringer i området i sommeren 1981 viste, at der i 3,3 km. dybde fandtes vand med den næsten perfekte temperatur på 80 grader. De vandledende egenskaber i dette reservoir var imidlertid for dårlige. Alternativt fandt man så i 1250 meters dybde et mere porøst sandstensområde med særdeles gode vandledende egenskaber, men så til gengæld kun på 45 grader. Det kræver, at udnyttelsen bliver forbundet med en varmepumpe. Omkostningen er et ret stort elforbrug.

Allerede inden man gik i gang med prøveboringerne, tog DONG kontakt til Thisted Varmeforsyning med henblik på at indgå en principaftale om at aftage den varme, der evt. blev hentet op. Bestyrelsen sikrede sig, at aftalen tog højde for det etablerede samarbejde med THYRA, og på generalforsamlingen i september 1981 redegjorde Erik Poulsen for det epokegørende samarbejde og vovede dette bud på fremtiden: "Hvis det forløber som planlagt, vil der ved midt 80erne ikke være brug for olie mere til opvarmning af boliger i Thisted". En forjættende tanke i lyset af den dybe krise, man havde stået i mindre end ti år tidligere.

Det udvalgte borested befandt sig tæt på THYRA med den praktiske fordel, at man senere kunne udnytte den eksisterende transmissionsledning til Central Nord. Hele den spændende aktivitet var særdeles synlig for byens borgere i form af et 40 meter højt boretårn. Med ca. 2 km. afstand blev der så gennemført yderligere en boring, der førte det nu afkølede vand tilbage til urhavet.

Efter den lagte plan skulle den egentlige boring og det tilhørende overjordiske anlæg være klar til oktober 1983, og så regnede man med en testperiode det følgende år. Det kom sådan set også til at holde stik. Men der kom politisk modvind. Det viste sig meget vanskeligt at få frigivet de 12 mio. kr., der på finansloven var afsat til den geotermiske boring ved Thisted. Men det lykkedes med hiv og sving, og på en regnfuld og kold dag i oktober 1984 blev anlægget indviet af energiminister Knud Enggaard.

Den politiske betænkelighed var tydelig, da Knud Enggaard holdt sin tale. Det var et tillykke med kraftige

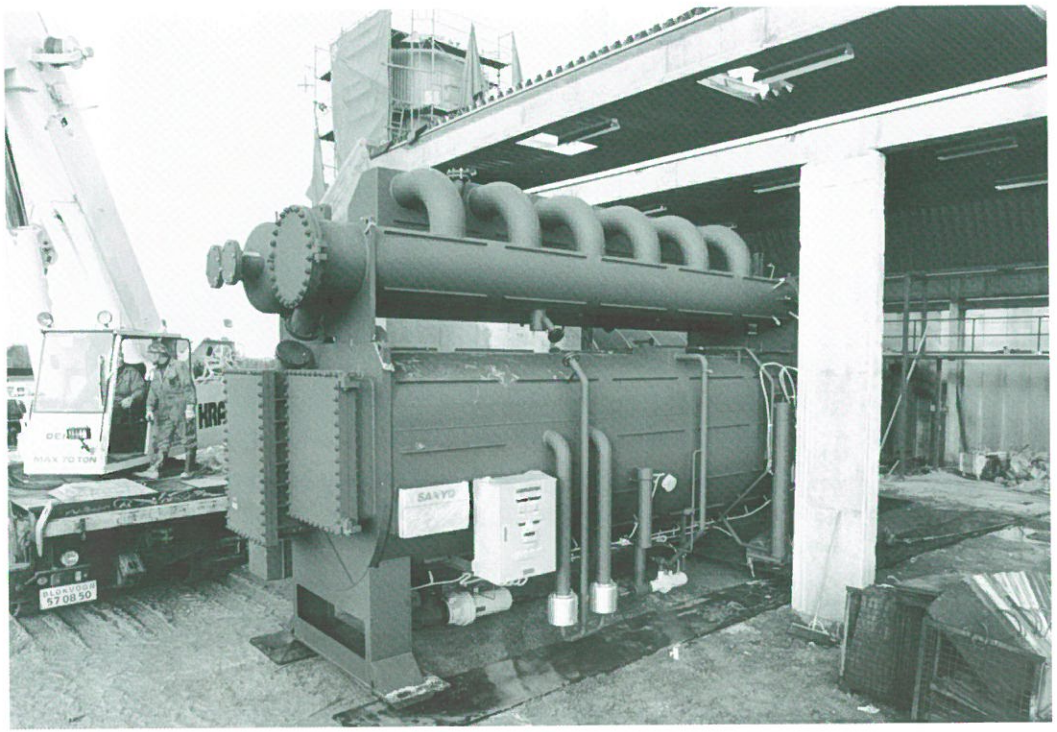

Det geotermiske anlæg under opbygning i 1988.

Formanden for Thisted Varmeforsyning, Lars Toft Hansen, tager en slurk af det salte, men rene geotermiske vand.

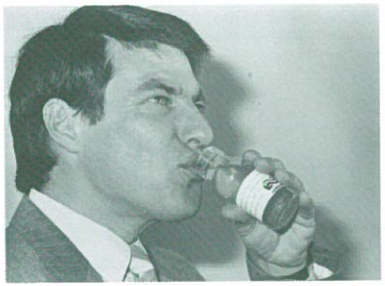

forbehold. Han gjorde opmærksom på, at det samlede geotermiske program havde kostet 140 mio. kr., hvoraf EF havde ydet 25. mio. Det havde "ikke været nogen dans på roser" at gennemføre dette forsøg. Den danske undergrund havde drillet mere, end man havde forventet, og nu var det store spørgsmål, om det var teknisk og økonomisk forsvarligt at producere varme på grundlag af geotermien. Især det meget store el-forbrug ved varmepumpen var bekymrende. Det svarede til et strømforbrug, der ville koste op til 1000 tons kul om året.

Man forventede, at forsøgsanlægget ville spare Thisted Varmeforsyning for ca. 800 tons olie om året.

Men den geotermiske varme var ikke gratis. Efter "lange og seje kontraktforhandlinger", som det hed i Lars Toft Hansens beretning til generalforsamlingen i 1986 var man nået frem til en betaling, der fulgte olieprisen med en reduktion på 15 %. Det store elforbrug og den el-afgift, der blev indført netop, da anlægget var klar til at blive taget i brug, var et kraftigt bidrag til at nedsætte hele anlæggets rentabilitet. Varmemængden var heller ikke imponerende, ca. 7 % af det samlede forbrug.

Den skepsis, energiministeren havde givet udtryk for ved indvielsen i 1984, førte allerede året efter til en beslutning i DONGs ledelse om at udfase de geotermiske aktiviteter.

I den situation tilbød DONG at overlade dispositionsretten over det geotermiske anlæg til Thisted Varmeforsyning. Teknisk set havde anlægget fungeret upåklageligt i forsøgsperioden.

Det fik betydning på lang sigt, at bestyrelsen valgte ikke blot at overtage det lille forsøgsanlæg, men også at investere i en betydelig udvidelse af det. Her har det næppe været helt uden betydning, at formanden, ingeniør Lars Toft Hansen, professionelt interesserede sig stærkt for udnyttelse af geotermi til fjernvarmeanlæg.

Det lykkedes at få et tilskud på 5,3 mio. kr. fra EFs energifond. Desuden investerede Thisted Varmeforsyning yderligere 7,6 mio. kr. Der blev opført en ny hovedbygning, og efter grundig international research blev der installeret en japansk absorptionsvarmepumpe, der ikke i sig selv forbrugte energi, men blot "lånte" den fra en anden opvarmningskilde. Pumpen blev drevet af hedt vand fra en gasfyret kedel. Den nye pumpe havde en vægt på 40 tons. Derfor skulle der en større nybygning til. Men hermed kom man ud over det store elforbrug med tilhørende afgift.

Det udbyggede anlæg kunne dække ca. 20 % af varmeforsyningens behov. Energibesparelsen ville svare til 23.00 tons fuelolie og samtidig reducere miljøbelastningen med 35 tons svovl om året. I konsekvensberegningerne for det udbyggede geotermianlæg optræder hensynet til den globale opvarmning for første gang. En helt ny dagsorden er ved at blive sat.

Geotermianlægget ville øge forsyningssikkerheden og reducere varmeprisen hos forbrugerne. Sidst – men ikke mindst – var anlægget en demonstration af, at det med kendt teknik var muligt at udnytte den geotermiske varmekilde på en økonomisk måde.

Det ny anlæg var klar til indvielse i maj 1988. Maskinmester Jørgen Skaarup, tidligere ansat ved De Kommunale Værker, fik ansvaret for den daglige drift af det ny

geotermiske anlæg. Han udtalte til tidsskriftet "DK", at Thisted fremover ville være en by uden nævneværdig brug af olie til opvarmning. Den geotermiske varmes andel af forbruget kunne godt fordobles, men det ville næppe være rentabelt, når THYRA i forvejen dækkede hele forbruget i sommerperioden. Den rest, affald og geotermi ikke kunne klare, skulle ifølge den nye kommunale varmeplan dækkes af naturgas. Thisted havde på varmeområdet fået en frihed som få andre kommuner: "Vi kan bare vente på, at energipriserne stiger. Så bliver det endnu mere rentabelt her i Thisted".

I 2001 blev det geotermiske anlæg udbygget med en ny pumpe, der gjorde det muligt at fordoble kapaciteten.

Med det udbyggede geotermiske anlæg var Thisted Varmeforsyning blevet en international frontløber med hensyn til fremtidens alternative energi. I de følgende år kom mange delegationer på besøg, ikke mindst fra de nu åbnede østeuropæiske lande, der som et højt prioriteret politisk mål ønskede energiuafhængighed af Rusland.

Det rådgivende ingeniørfirma, Houe & Olsen, med hjemsted i Thisted blev en vigtig aktør på dette område. Det førte bl.a. til et stort geotermisk anlæg i den polske by Pyrzyce. Her kunne det sikre op til 20.000 menneskers varmebehov og erstatte 68 kulfyrede anlæg. Thisted Varmeforsynings formand, Lars Toft Hansen, var medejer af ingeniørfirmaet.

Først hen mod årtusindskiftet blæste de danske energipolitiske vinde igen i retning af den miljøneutrale geotermi. Måske fordi man var ved at have overstået den omfattende etablering af naturgasnettet og samtidig begyndte at indstille sig på en fremtid uden brug af fossile brændstoffer. .

I en rapport nåede Energistyrelsen til den konklusion, at 12 større danske bysamfund, bl.a. København og Aalborg, med fordel kunne udnytte store geotermiske ressourcer. Varmebehovet i disse 12 byer ville til sammen dække halvdelen af Danmarks samlede fjernvarmebehov.

DONG gik i gang med en ny forsøgsboring ved København, og Hovedstadens Geotermi Selskab opførte endnu et geotermisk anlæg i Danmark.

Det geotermiske anlæg i 1987.

Den energiske statsmagt

Man opdagede det næppe lige med det samme. Men på lidt længere sigt kom oliekrisen fra 1973 til at sætte en helt ny dagsorden for statens og kommunernes indflydelse på produktion og forbrug af energi i Danmark. Politikerne udvidede deres virkefelt og opfandt fænomenet energipolitik med tilhørende statslig styring og planlægning. Danmark fik først en energistyrelse og så et energiministerium. Velfærdsstaten tog hermed også på energiområdet ansvar for borgernes ve og vel på en måde, man i tiden før oliekrisen næppe havde fantasi til at forestille sig. I hvert fald ikke i et vestligt land.

De umiddelbare redskaber bestod i tilskyndelse til energibesparende foranstaltninger og til kraftige drej på afgiftsskruen. Ud over momsen kom der fra 1978 ganske tunge afgifter på såvel benzin som brændselsolie. Den umiddelbare hensigt var at dæmpe forbruget og stimulere til alternative løsninger. Men energiafgifterne blev også hurtigt meget synlige – og uundværlige – poster på finanslovens indtægtsside.

Tegningen beskriver, hvordan det geotermiske anlæg i Thisted fungerede: Det 45 grader varme vand pumpes op fra ca. 1200 meters dybde til en absorbtionsvarmepumpe, der "trækker varmen" ud af vandet. Varmen bruges til at varme det vand op, der løber ud i fjernvarmenettet til forbrugerne. Det geotermiske vand afkøles i løbet af processen til 17 grader. Gennem en rørledning fra Thisted Varmeforsyning løber det geotermiske vand til et pumpeværk, der er etableret på Leopardvej, dvs. i en afstand på halvanden kilometer. Her punpes det kolde vand tilbage i undergrunden. Tegningen stammer fra DONGS informationsmateriale fra 1988.

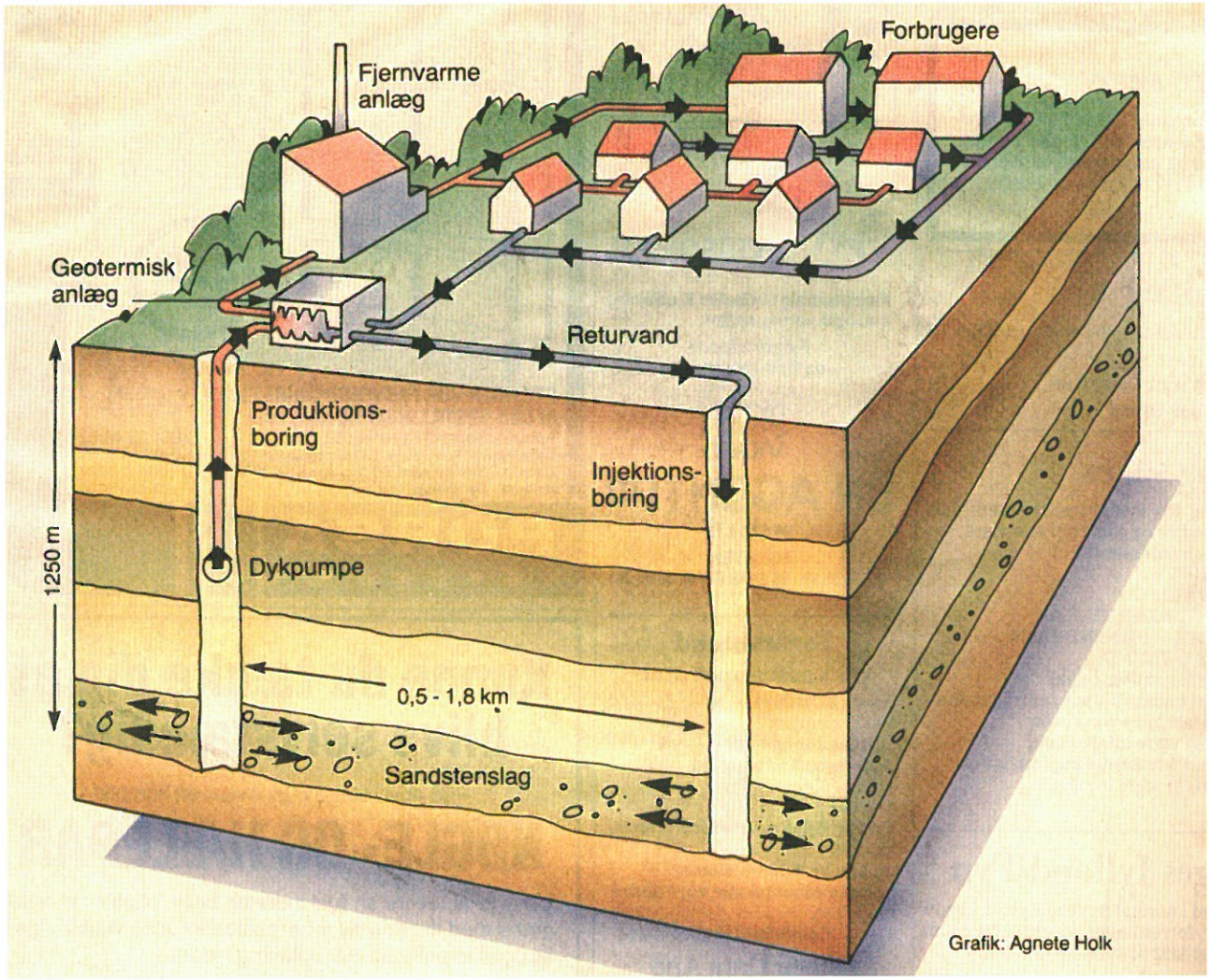

Samtidig blev der i Handelsministeriet tænkt helt nye tanker. Der blev udarbejdet energipolitiske rapporter, som pegede på "flerstrenget energiforsyning" som en nøgle til at mindske olieafhængigheden, og samtidig indarbejdede man miljøhensyn. Energistyrelsen blev oprettet i 1976 og i 1979 fik Danmark med socialdemokraten Poul Nielson sin første energiminister. I det hele taget står 1979 som et afgørende vendepunkt i den energihistoriske udvikling. Dette år fik den ny helhedsorienterede energipolitik nogle afgørende gennembrud. Folketinget vedtog anlægsloven om naturgasforsyning, baseret på de store fund i Nordsøen. Desuden vedtog tinget lov om varmeforsyning, der stillede krav til amter og kommuner om at opstille præcise planer for, hvilke opvarmningsformer, der i fremtiden skulle anvendes i de enkelte boligområder. De kommunale myndigheder blev samtidig forpligtet på samarbejde med de selskaber, der leverede "ledningsbunden energi", og kommunerne kunne kræve tilslutningspligt til såvel fjernvarme som naturgas i udvalgte områder.

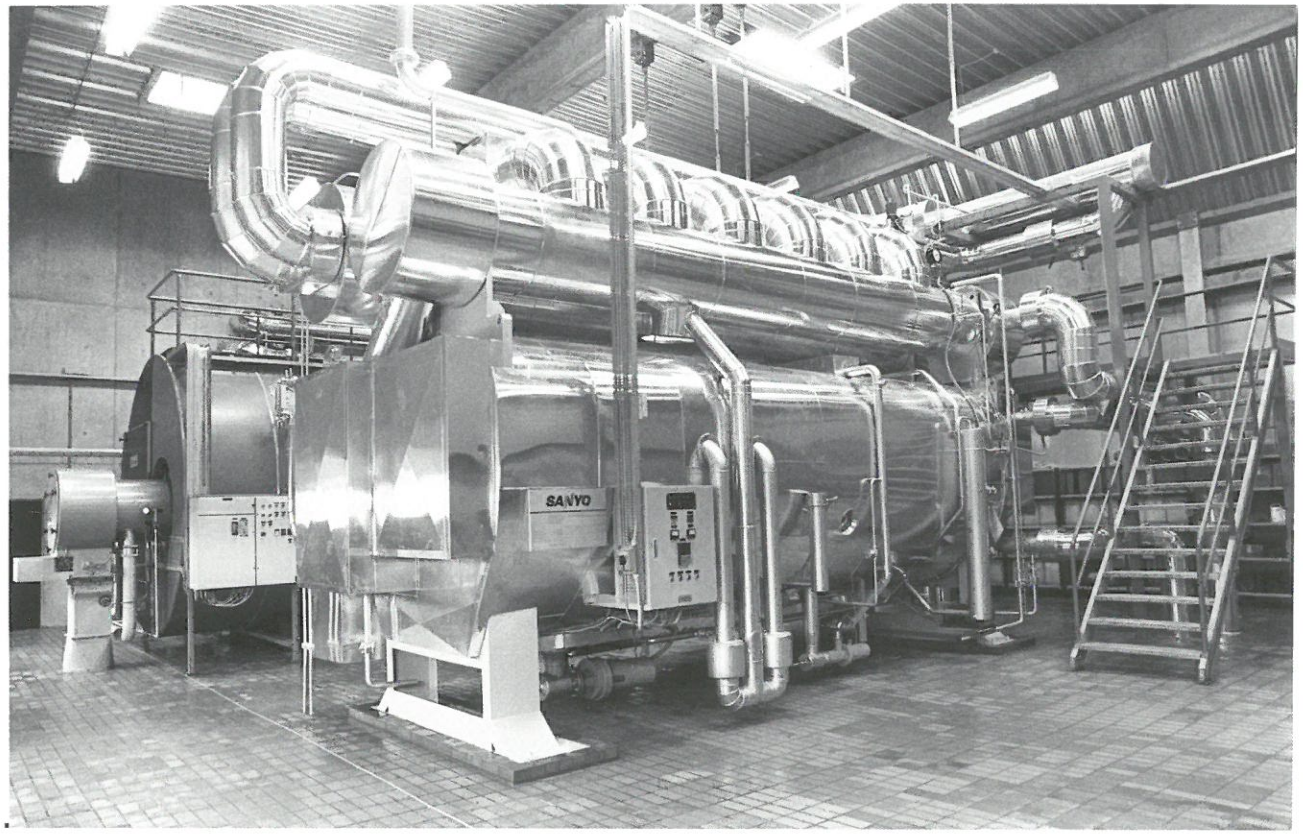

Det geotermiske anlæg.

Der var dermed etableret en helt ny form for planøkonomi, der i høj grad kom til at påvirke samfundsudviklingen og vilkårene for den enkelte borger og for fjernvarmeselskaberne. På dette tidspunkt dækkede den kollektive varmeforsyning omkrig halvdelen af Danmarks varmeforbrug – i Thisted Kommune var det kun en tredjedel – og naturgassen ventede lige henne om hjørnet.

Det store spil om naturgas

Både kravet om varmeplanlægning og det store naturgasprojekt virkede igangsættende på den lokale energipolitiske debat. Varmeforsyningsloven stillede helt nye krav til kommunerne, og Thisted Kommune tog fat på arbejdet i 1981. Det omfattende undersøgelses- og beregningsarbejde blev gennemført af medarbejderne ved De kommunale Værker i samarbejde med ingeniørfirmaet Houe & Olsen.

Kommunen blev opdelt i 22 energidistrikter, alt efter bebyggelsens karakter. I de tætte byområder, herunder Thisted og 12 større bysamfund, forudsatte man kollektiv varmeforsyning, enten i form af fjernvarme eller naturgas. Områder med spredt bebyggelse skulle baseres på individuelle løsninger. Endelig ønskede man at forberede kollektiv varmeforsyning i nye byudviklingsområder. Alt sammen for at kunne leve op til lovens krav om "at fremme den mest samfundsøkonomiske anvendelse af energi til bygningers opvarmning og forsyning med varmt vand, samt formindske energiforsyningens afhængighed af olie".

Kommunens teknikere undersøgte de enkelte områ-

I midtfirserne blev naturgassen ført nordpå til Thy og Hanstholm.

der i samarbejde med forsyningsselskaberne, og på det grundlag blev der udarbejdet del-varmeplaner og en samlet plan, der efter en lokal høring skulle vedtages af byrådet og godkendes i Energistyrelsen. Samtidig havde Viborg Amt ansvar for at udarbejde en regional varmeplan, som lagde de overordnede rammer for den kommunale planlægning.

For de enkelte distrikter blev der gennemført beregninger over det eksisterende olieforbrug. "Det er enorme beløb", udtalte maskinmester Jørgen Skaarup, De Kommunale Værker, til Thisted Dagblad i 1984. Prisen for opvarmning af Thisted Kommune blev beregnet til 144 mio. kr. om året, heraf 113. mio. kr. til den individuelle opvarmning, fortrinsvis olie.

I den regionale varmeplan forudsatte Viborg Amt, at der blev etableret kraftvarmeværker i Thisted og Hanstholm, og at man i øvrigt inddrog lokale ressourcer som brændsel og tog hensyn til miljø og beskæftigelse. Blandt de lokale ressourcer var det mest oplagt at henvise til flis og halm. Også biogasanlæg med brug af overskydende gylle blev nævnt om en mulighed. Endelig var man jo allerede godt i gang med THYRA, der efterhånden modtog affald fra seks kommuner og omdannede det til en energimængde, der svarede til 2.000 parcelhuses behov.

Den kollektive varmeforsyning dækkede 54% af forbruget. I Thisted byområde og i Snedsted var det 84 %. Betragtede man kommunen under ét, dækkede den etablerede kollektive varmeforsyning en tredjedel af behovet.

Allerede tidligt i planprocessen besluttede byrådet, at alle kommunale bygninger skulle tilsluttes fjernvarme efterhånden som det blev praktisk muligt.

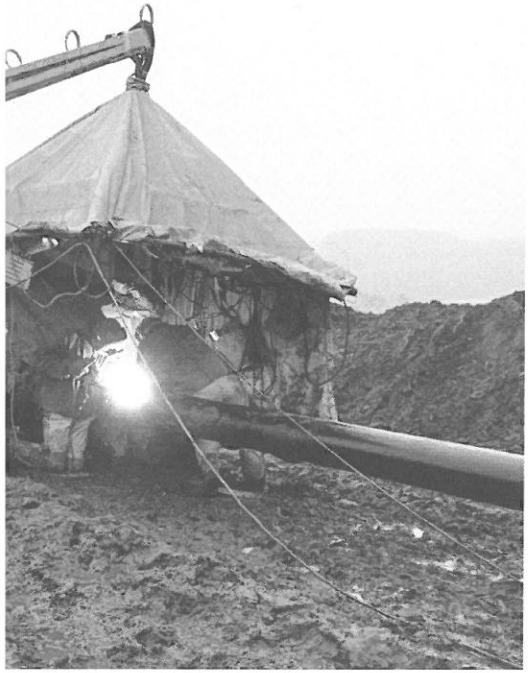

Thisted Varmeforsyning fulgte det kommunale planarbejde med opmærksomhed. Allerede i 1970erne havde bestyrelsen søgt at komme i dialog med kommunen, især knyttet til byggemodning af nye boligområder. I forbindelse med udstykningen af det nye Rolighedskvarter havde man for første gang samarbejdet om etablering af et ledningsnet, og der var dermed – som Erik Poulsen bemærkede – " åbnet en dør, som vi hidtil forgæves har banket på".

Forbindelsen til den kommunale varmeplanlægning blev sikret ved, at driftsleder Børge Kjeldsen allerede i 1981 indtrådte i den gruppe, der udarbejdede del-plan for Thisted byområde. Den fusion, der i 1984 blev gennemført med Thisted Landsogns Fjernvarmeselskab, rummede i sig selv en forenkling af planarbejdet.

På generalforsamlingen i 1983 gjorde Erik Poulsen opmærksom på, at den kommende varmeplan ville indeholde bestemmelser om, at fjernvarmen skulle udbygges til områder, hvor der ikke var et ledningsnet. Ifølge loven var det op til de selskaber, der leverede varmen at sørge for den nødvendige udbygning. Eller med andre ord: "Der kan fra kommunal side stilles krav til os i Thisted Varmeforsyning, som vil medføre, at vi skal til at anskue vort virke ud fra helt andre synsvinkler end vi hidtil har gjort, det være sig på det tekniske såvel som på det økonomiske plan". Formanden forudså et langt snævrere samarbejde med kommunen i de kommende år. Samtidig understregede han det bærende princip, som også kom til at gælde for fusionen med landsognet, at den nødvendige kapital til disse investeringer skulle forrentes af de nye brugere og ikke måtte belaste de nuværende andelshavere. Thisted Varmeforsyning var i

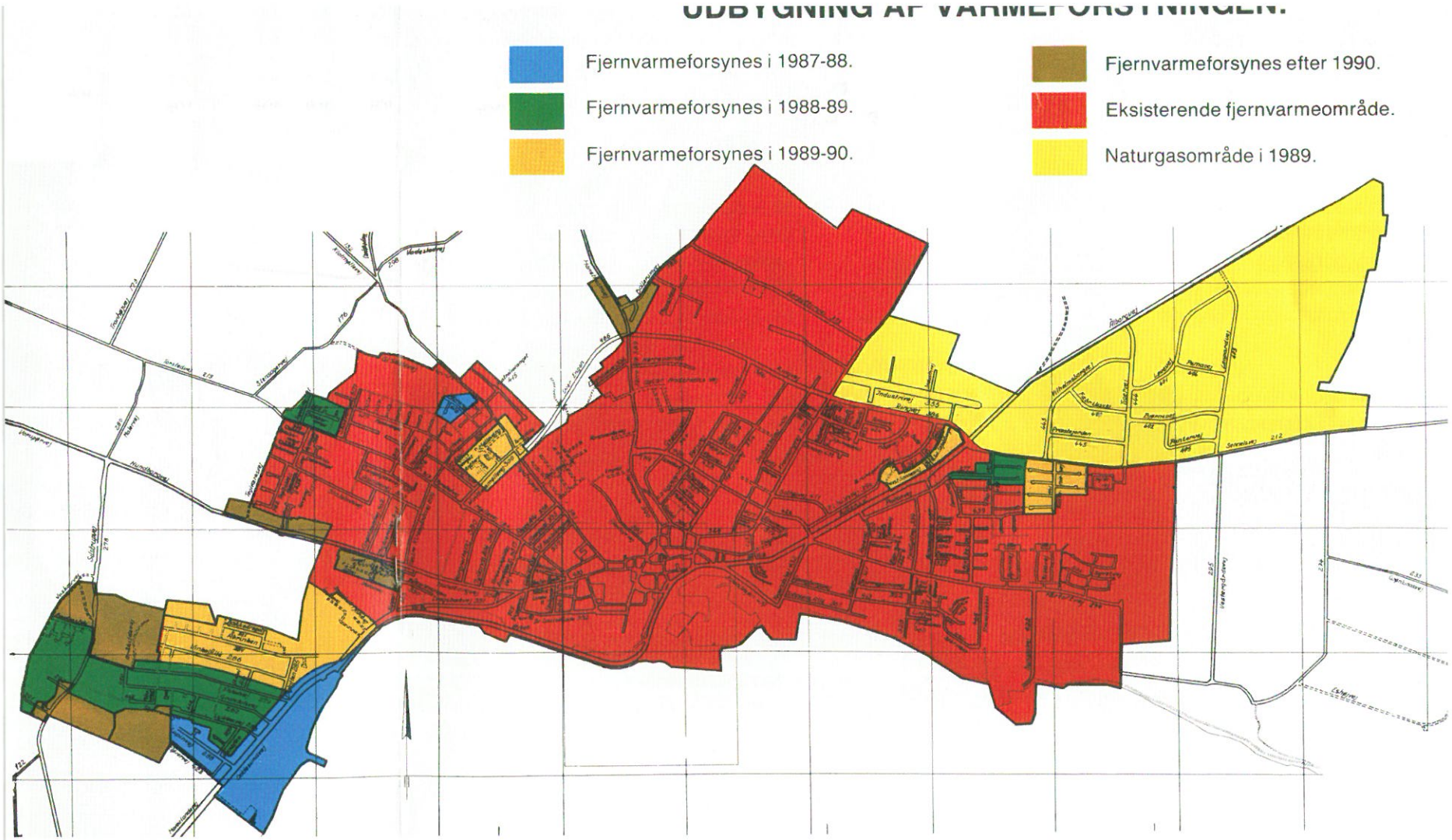

Illustrationen - der viser udbygningen af fjernvarmenettet - er hentet fra oplægget til Thisted kommunes varmeplan

begyndelsen af 1980erne gældfri, men det ville næppe holde under de nye vilkår.

I efteråret 1984 kom varmeplanen til offentlig høring. Kommunen fremlagde et debatoplæg, og der blev arrangeret møder i Snedsted, Nors, Østerild og Thisted. Her blev der en livlig diskussion om etablering af fjernvarme i Nors og Østerild med vægt på udnyttelse af de lokale ressourcer, halm og flis.

Naturgassen var det store ubekendte X i hele denne planlægning. I DONGs oprindelige plan for udbygning af naturgasnettet var Nordjylland ikke inddraget, men Viborg Amt havde i sin regionale planlægning forudsat naturgas til hele amtet.

I forbindelse med den offentlige høringsfase kom usikkerheden omkrig naturgassen til at spille en afgørende rolle. Det konservative byrådsmedlem, Henning Poulsen, kunne ikke se nogen nødvendighed i at føre naturgassen op gennem Thy. Man burde satse på anlæg til forbrænding af halm og flis. Flere mødedeltagere undrede sig også over, hvorfor man skulle gennemføre lokale planer, når der så alligevel kom nogen udefra og bestemte det hele. Andre politikere som f.eks. Thylistens

Erik Holm , mente, der var plads til både naturgas og de lokale ressourcer: "Vi må tænke på beskæftigelsen, og naturgassen giver arbejde til mange".

I første omgang forholdt Thisted Byråd sig meget kritisk til Viborg Amtets regionale plan, der forudsatte etablering af naturgas. "Planlægningen er gået helt agurk", sagde Georg Langkjær. Byrådet var ifølge Thisted Dagblad "nærmest i oprør". Den afgørende anke var, at naturgassen ville hindre udnyttelsen af de righoldige lokale energiressourcer.

Samtidig lød det fra Naturgas Midt/Nord, at der ikke ville være økonomi i at føre ledningsnettet op over Mors og Thy. En undersøgelse af mulighederne for salg af naturgas til større kunder, herunder industrivirksomheder, havde ikke givet grund til optimisme.

Men i løbet af 1985 vendte stemningen. Blandt kommunalpolitikerne i den nordlige del af Viborg Amt – ikke mindst borgmestrene – bredte der sig en stigende bekymring for at bliver hægtet af udviklingen, hvis man ikke fik del i den nye naturgasdistribution. De store stålledninger blev lagt med en hastighed på 5-600 meter om dagen, og de nærmede sig stærkt til Skive.

I januar 1986 indkaldte Viborg Amt repræsentanter for de nordvestlige kommuner til et møde på Sallingsund Færgekro, hvor man skulle drøfte de garantibetingelser, naturgasselskabet stillede for at føre ledningsnettet helt til Hanstholm. Sammen med amtet påtog de berørte kommuner sig at stille en garanti på 12 mio. kr. Desuden forpligtede kommunerne sig til over en længere årrække – frem til 2005 – at aftage bestemte kvoter af naturgas. For Thisteds vedkommende drejede det sig om 15 mio. kubikmeter gas, hvoraf halvdelen var til fjernvarmetarif. Det øvrige til industribrug.

Naturgassen var dermed blevet en afgørende spiller på den energipolitiske bane i Thy.

I løbet af 1987 dykkede "Danmarkshistoriens største anlægsopgave" ned under Vilsund og kunne arbejde sig i en bue rundt om Thisted og så endelig sætte kurs mod Nors og Hanstholm.

Ved byrådets behandling af Thisteds andel af garantiaftalen 3,5 mio. kr. – var der fortsat skepsis blandt politikerne. Socialdemokraten Johs. Mortensen mente, "vi kommer til at stå med ubrugelige ledninger i løbet af meget få år". Desuden "smager det mest af, at det mere drejer sig om Hanstholm!"

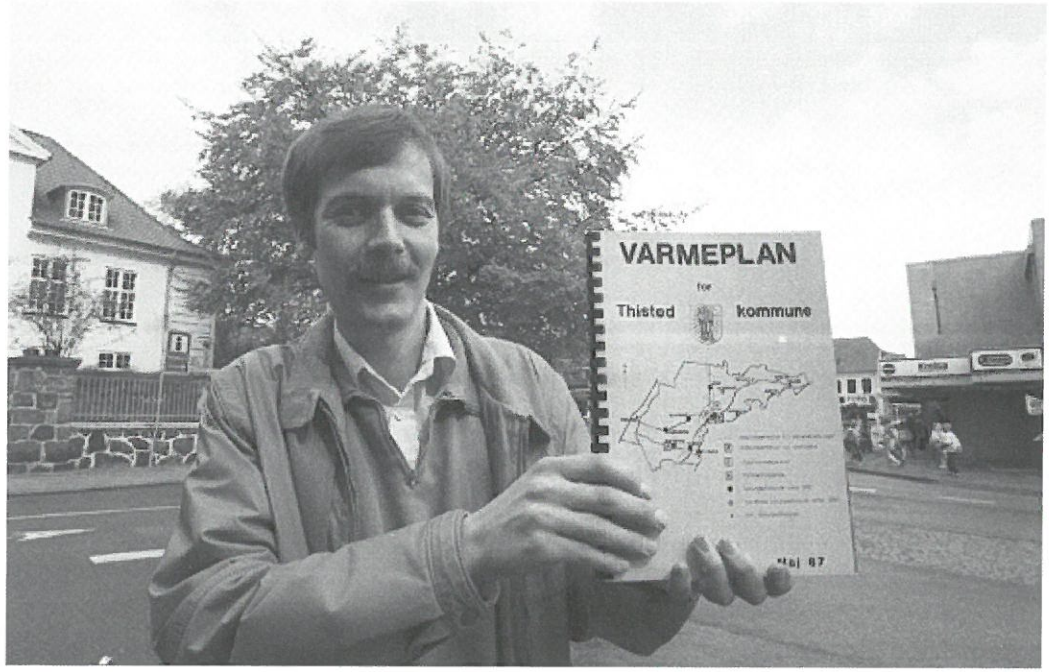

Maskinmester Jørgen Skaarup præsenterer Thisted Kommunes varmeplan på Store Torv i Thisted i maj 1987.

I den endelige varmeplan for Thisted Kommune, der blev vedtaget i foråret 1987, blev naturgassen tildelt en rolle, der svarede til den samlede kvote, kommunen havde forpligtet sig til at aftage. Det betød, at Thisted by fortsat var fjernvarmeområde. Til gengæld skulle Thisted Varmeforsyning erstatte brugen af fuelolie med naturgas. Også Snedsted skulle fortsætte med fjernvarme. Oprindelig var Tilsted tænkt som naturgasområde, men det blev i sidste øjeblik ændret til fjernvarmedistrikt. Til gengæld blev Sundby, Vilsund, Hundborg, Sjørring og Nors udlagt som naturgasområder, hvor de enkelte husejere traf aftale om installation af naturgasanlæg.

Endelig håbede man, at et antal industrivirksomheder ville tilslutte sig naturgasnettet. Derfor blev også industrikvarteret i Thisted udlagt som naturgasområde.

Der blev tumlet med planer om halm- eller biogasanlæg i både Nors og Hundborg. De skulle være afklarede inden 1989. Hillerslev og Sennels stod i venteposition.

Glarmester Anton Odgaard var gennem en menneskealder Thisted Kommunes repræsentant i bestyrelsen for Thisted Varmeforsyning.

Disse lidt mere spredte bebyggelser kunne evt. komme med i naturgasforsyningen efter 1990.

I følge varmeplanens beregninger ville det samlede energiforbrug i kommunen falde med 11% i perioden fra 1986 til 2006.

For den enkelte borger ville realisering af varmeplanen ifølge beregningerne betyde en besparelse på den årlige varmeregning. For en eksisterende fjernvarmeforbruger i Thisted regnede man med op til 1000 kr. de første år, stigende op til 1800 kr. ved periodens slutning.

Varmeplanen rummede også et miljøperspektiv. En gennemførelse af planen ville betyde et kraftigt fald i udledningen af svovldioxid på 52 %. Overgangen til naturgas samt den geotermiske varme i Thisted var de væsentligste kilder til denne reduktion. Også partikeludslippet ville blive væsentligt mindre.

Farvel til olien

"Det kan blive en dyr affære for Thisteds varmeforbrugere". Sådan lød kommentaren fra socialdemokraten Anton Odgaard, da Thisted Byråd gav principiel tilslutning til naturgasprojektet. Anton Odgaard var både medlem af kommunens driftsudvalg og af bestyrelsen for Thisted Varmeforsyning. Naturgastilslutningen var bestemt ikke fjernvarmeselskabets "kop te". I princippet skulle naturgassen ikke koste mere end olie, men Thisted Varmeforsyning opnåede betydelige rabatter på olieindkøbet. Overgang til naturgas ville dermed belaste selskabets egne forbrugere. De kommende naturgaskunder kunne heller ikke regne med en varmepris på niveau med fjernvarmen, der jo nød godt af såvel affaldsforbrændingen som geotermien. Lars Toft Hansen gav i et interview med Thisted Dagblad udtrykt for, at det generelt var en fremragende idé at få naturgas til Thy, fordi "det er et ideelt brændsel til mange formål". Men specielt til brug ved fjernvarmeproduktion var det ikke hensigtsmæssigt. I øvrigt undrede det ham, at der ikke fra industriens side var blevet udtrykt et stærkere ønske om naturgas.

Ifølge varmeloven kunne kommunen forpligte Thisted Varmeforsyning til at aftage naturgas som bidrag til den samlede kvote, der var aftalt med Naturgas Midt/Nord. Varmeforsyningen indgik i 1987 en kontrakt med naturgasselskabet, og i det følgende år blev de nødvendige ombygninger og nyinstallationer på centralerne gennemført. Trods konverterings- og introduktionsrabatter på den nye naturgas, ville den – alt andet lige – betyde øgede brændselsudgifter. Derfor ville man bestræbe sig meget på bl.a. gennem et kondenserende anlæg at optimere den tekniske drift, så gassen blev udnyttet bedst muligt.

I september 1988 blev der åbnet for gashanen på central nord. Geotermianlægget havde allerede i et stykke tid anvendt gas fra et midlertidigt opstillet anlæg.

Det første år kom naturgassen til at levere energi til en tredjedel af årsproduktionen.

Tilsted med tilslutningspligt

Tilsteds parcelhusbebyggelse omfattede omkring 400 huse. Ifølge den kommunale varmeplan var det udlagt som et naturgasområde og indgik dermed i den kvote, man havde forpligtet sig på at aftage fra Naturgas Midt/Nord. Netop da naturgassen lidt uventet kom på dagsordenen i Thy afholdt beboerforeningen i Tilsted et velbesøgt møde, hvor fremtidens varmeforsyning blev diskuteret. Her blev det tydeligt, at interessen for naturgas ikke var ret stor. Til gengæld var der en stærk stemning for en tilslutning til Thisted Varmeforsyning. En spørgeskemaundersøgelse bekræftede dette billede, da kun to husstande satte kryds ved naturgassen. En tredjedel ville helst leve videre med olie- eller fastbrændselsfyr. Resten ønskede fjernvarme.

Denne generelle holdning er sikkert blevet stimuleret af en udregning, beboerforeningens bestyrelse havde foretaget. Den viste, at opvarmningsudgifterne pr. år for et standardhus på 136 kvadratmeter, der modtog fjernvarme, beløb sig til 7.200 kr.. Den tilsvarende opvarmning med naturgas ville beløbe sig til 9.000 kr. og oliefyring ville koste 11.000 kr.

Thisted Varmeforsyning var netop i disse år i gang med udvidelser af ledningsnettet. En del af Højvang, Tingstrupvej og Australiavænget var under tilslutning. Når mange etablerede husejere ønskede tilslutning til

I 1996 installerede Thisted Varmeforsyning en ny kedel på Central Nord. Denne kedel alene kunne alene 1000 parcelhuse.

fjernvarmen var det ofte begrundet i, at det etablerede oliefyr var nedslidt eller den nedgravede olietank var ved at falde for 20 års grænsen. Det var også tilfældet i Tilsted-området.

Thisted Varmeforsynings bestyrelse forholdt sig noget tøvende overfor Tilsted-projektet, da det ville kræve en ganske omfattende investering. Det blev en politisk løsning i varmeforsyningslovens ånd, der satte skred i udviklingen. Allerede på borgermødet havde det kommunale driftsudvalgs formand, Ove Hegnhøj, givet tilsagn om at støtte beboernes ønske om at ændre status fra naturgas- til fjernvarmeområde. Løsningen blev en aktivering af lovens mulighed for at indføre tilslutningspligt. Den indebar, at områdets husejere inden for en periode af ni år skulle tilslutte sig fjernvarmenettet.

Med den i ryggen ville Thisted Varmeforsyning kunne påtage sig den nødvendige investering ved en tilslutning af Tilsted til fjernvarmenettet. Den samlede pris blev beregnet til 26 mio., hvor af de 5 skulle dækkes af tilslutningsbidrag, resten ved lån.

Byrådet godkendte den ny varmeplan i sommeren 1987 og der blev udarbejdet et samlet projekt, der i tre etaper etablerede et ledningsnet i de forskellige dele af Tilsted med start ved Oddesundvej.

Den endelige debat om tilslutningspligten for Tilsted fandt sted i byrådet i foråret 1989. I høringsfasen var der indkommet 169 indsigelser, hvoraf de allerfleste handlede om tilslutningspligten. Det forhindrede ikke, at den blev vedtaget, selv om enkelte politikere udtrykte betænkelighed ved det element af tvang, der lå i den. Efter Ove Hegnhøjs opfattelse kunne graden af tvang sammenlignes med færdselslovens krav om at køre i højre side.

Bæredygtighed

Miljø og klima

Forsyningssikkerhed og uafhængighed af olie var de bærende søjler bag den energipolitik, skiftende regeringer og folketing havde ført siden oliekrisen i 1973. På det lokale plan kom denne politik til udtryk gennem kravet om kommunal varmeforsyningsplan og gennem naturgasprojektet. Samtidig blev problemer med luft- og vandforurening stadig mere påtrængende. Gennem 1980erne var der dermed sat en ny dagsorden for Thisted Varmeforsynings virksomhed.

Disse ydre krav til virksomheden blev ikke mindre i 1990erne, men de ændrede i nogen grad karakter. Der udvikler sig en ny helhedstænkning, der satser på at samordne varme- og elproduktion, og betoner samspillet mellem ressourceforbrug og miljøbelastning, set i et internationalt perspektiv. Den ny helhedstænkning blev tydeligt manifesteret, da miljø- og energiministerium blev samlet under Svend Aukens ledelse

Begrebet "bæredygtighed" var det ny mantra bag denne sammenkædning af energi- og miljøpolitik.

En international forudsætning for den ny tænkning var den FN-baserede Brundtland-rapport fra 1987, der satte en helt ny dagsorden og betragtede industrisamfundenes forurening og udslip af drivhusgasser, herunder CO^2 i sammenhæng med behovet for udvikling af den såkaldte tredje verden. I Danmark kom kravet om bæredygtighed til udtryk i Energistyrelsens "Energiplan 2000" fra 1990 og gennem de forpligtelser, Danmark pålagde sig for at mindske CO^2-produktionen med udgangspunkt i Rio-pagten fra 1992 og Kyoto-protokollen fra 1997.

Et vigtigt redskab til fremme af denne politik, blev de såkaldte "grønne afgifter", der voksede markant i omfang op gennem 90erne og som sigtede både mod at reducere brugen af fossile brændstoffer og mod at skåne miljø og klima. Med Pinsepakken i 1999 kom der tilmed afgift på affaldsforbrænding.

De mange grønne afgifter blev efterhånden en så væsentlig indtægtskilde på statens budget, at det kan være svært altid at skelne mellem miljøpolitiske og generelle finanspolitiske hensyn.

Set fra et fjernvarmeselskabs synspunkt betød den nye politiske dagsorden, at der skulle tænkes i miljøbeskyttende foranstaltninger, og at man med fordel kunne bevæge sig i retning af et flerstrenget energiforbrug, der minimerede brugen af fossile brændstoffer, tog højde for de forskellige beskatningsformer og samtidig reducerede energispild.

Thisted Varmeforsyning var ganske godt forberedt på denne nye virkelighed, dels gennem anvendelsen af den geotermiske varme, som var blevet væsentligt forøget med ombygningen i 1987, dels gennem THYRAs affaldsforbrænding, der omkring 1990 leverede energi til godt halvdelen af det samlede varmeforbrug. Med omdannelsen til kraftvarmeværk i 1990erne steg andelen til over 70 %.

Mere gravearbejde i byens gader. Denne gang tages der hul på krydset mellem Spangbergsvej og Borgmester Aabergsvej.

Det viste sig også, at der på ingen måde behøvede at være en modsætning mellem de nye krav om bæredygtighed og så forbrugernes behov for billig varme. Fjernvarmen blev op gennem 1990erne faktisk mere og mere konkurrencedygtig i forhold til andre opvarmningsformer.

Det lange seje træk

Det oprindelige formål med Thisted Varmeforsyning var at forsyne medlemmerne med varme og varmt brugsvand "så godt og så billigt som muligt". Det var sådan set fortsat det, det handlede om. Men efterhånden i en noget mere kompliceret virkelighed end den, de omgav virksomheden i 1960erne. Siden oliekrisen i 1973 havde forsyningssikkerhed og energibesparelse været et mantra. Dertil kom en miljølovgivning, der i skærpet grad stillede krav til varmeproduktionen. Og endelig lagde varmeforsyningsloven og den kommunale varmeplan nye rammer for virksomheden.

Thisted byområde var ifølge varmeplanen "fjernvarmeland", hvor man forventede en tilslutningsprocent på 90 % af varmeforbruget, og fjernvarmeforsyningen var forpligtet på at aftage sin del af naturgaskvoten. Samtidig var man gennem THYRA tæt forbundet med den kommunale affaldsforbrænding. Og som det eneste sted i landet havde man realiseret 1970ernes drøm om geotermisk varme. Varmeplanen forudså også inddragelse af halm eller flis som brændsel.

I denne komplekse virkelighed, hvor der godt kunne opstå konflikt mellem samfundets krav og forbrugernes behov, handlede det op at optimere produktionen og gennem en række tekniske og driftsmæssige forbedringer fastholde det enkle med krævende princip "så godt og så billigt som muligt." Det var en udfordring for ledelsen, men stillede efterhånden også krav til forbrugerne.

I midten af 1980erne blev varmetabet, altså forskellen mellem den producerede og den solgte mængde energi, opgjort til 38%, hvad der svarede til en værdi af 7 mio. kr. Så der var en del at hente ved reduktion af dette tab.

Renovering af ledningsnettet, sænkning af fremløbstemperaturen og mere effektiv udnyttelse af den anvendte brændsel var de afgørende svar på denne udfordring. Ledningsnettets tilstand havde såvel i Thisted som andre steder i Danmark været fjernvarmeforsyningens ømme punkt. Allerede i de sidste år af 1960erne havde man måttet foretage op til 100 opgravninger om året. I 1975 gennemførte man en grundig termografisk undersøgelse af hele det eksisterende ledningsnet og fandt ganske mange fejl i de grundlæggende konstruktioner. Herefter begyndte man konsekvent at udskifte de gamle nedstøbte rør med præisolerede "Løgstør-rør". I begyndelsen af 1980erne var 40% af ledningsnettet fornyet og i slutningen af 1980erne var man oppe på 80% gode præisolerede rør. Alene i året 1987 fornyede man to km. rør. Det krævede ganske betragtelige investeringer, ofte adskillige millioner kr. om året.

Samtidig blev det samlede ledningsnet udbygget dels med Tilsted, dels med en række "lommer", hvor der ikke tidligere havde været tilstrækkeligt "kundegrundlag" til anlæg af hovedledninger. Det gælder f.eks. Birkevejs-

Miljørigtig elkøretøj. I øvrigt blev køretøjet brugt til netop den termografiske undersøgelse.

kvarteret, Markvænget, Australiavænget og andre kvarterer. Her var man styret af det gamle frivillighedsprincip. Ledningsnettet blev først etableret, når der var et rimeligt antal huse, der ønskede tilslutning. Derimod blev – i overensstemmelse med varmeplanen – nye områder byggemodnet med tilslutningspligt til fjernvarmen.

Af historiske grunde blev de forskellige nye boligområder i øst- og vestbyen forsynet med varme via midtbyen. Ved at bygge nye direkte transmissionsledninger med egne forsyningspumper fra Central Nord til såvel øst- som vestbyen undgik man denne "flaskehals", og den lille central i østbyen blev helt lukket.

Op gennem 1980erne blev der tilsluttet omkring 150 forbrugere om året. I 1995 var 72% af varmeforbrugerne i Thisted byområde tilsluttet fjernvarmen. I juli 1997 blev forbruger nr. 3.000 budt velkommen til Thisted Varmeforsyning. De følgende år steg tallet med yderligere næsten 700, og dermed var man tæt på den optimale dækningsgrad i byområdet.

Set fra den enkelte forbrugers vinkel var den installerede måler et ret afgørende instrument. I lighed med ledningsnettet rummede varmemålingen problemer, man havde døjet meget med gennem årene, og som havde givet anledning til kritiske indlæg på generalforsamlingerne. De traditionelle vandure havde en tilbøjelighed til at blive unøjagtige på grund af belægninger fra det gennemstrømmende vand. Fra oliekrisens tid havde man så suppleret med selvregistrering i en kontrolbog. Når der så opstod usikkerhed om det faktiske forbrug, måtte man forhandle sig til rette med den enkelte forbruger.

Thisted Sygehus blev en af Thisted Varmeforsynings helt store kunder. Men ikke helt uden konflikter!

Med de store forbrugere var det en anden sag. Her kunne der udvikle sig en alvorlig konflikt, da der jo var ganske store beløb på højkant. Det største problem opstod i forhold til den meget store kunde, Thisted Sygehus. I 1978 blev varmeforsyningens bestyrelse konfronteret med et krav om tilbagebetaling af mere end 700.000 kr., som sygehuset påstod var opkrævet uberettiget i årene fra 1974 og frem. Man lod Jysk Teknologisk Institut foretage en uvildig undersøgelse af målerne i et prøveår. Undersøgelsen gav sygehuset ret i deres tolkning af varmemålingen, og Thisted Varmeforsyning måtte tilbagebetale beløbet - med renter.

Få år efter opstod der en lignende sag med boligselskabet Lejerbo. Også her var der påstand om fejlmåling. Det førte til langstrakte forhandlinger og forsøg på forlig, indtil løsningen blev en reduktion i prisen på 25%.

Som en lære af disse lidt kedelige sager besluttede man at opsætte kostbare, men langt mere sikre elektroniske målere hos de store forbrugere.

Hos de mange villaforbrugere kom den afgørende ændring, da selskabet i 1991 besluttede at udskifte de gamle kubikmetermålere med elektroniske energimålere, der sikrede en langt mere præcis registrering af varmeforbruget. Nu blev man i stand til at måle temperaturfaldet, mens fjernvarmevandet var i huset.

Det betød også, at man i højere grad end tidligere kunne inddrage den enkelte kunde i en energibevidst styring af forbruget.

Der kom fokus på begrebet "afkøling". Ifølge Thisted Dagblad kunne det lyde som en dårlig vittighed, at Thisted Varmeforsyning nu satsede på afkøling. Men det skulle tages helt alvorligt. Driftsleder Jens Roesgaard forklarede bladets læsere, at et hus med et årligt forbrug på 15.000 kWh om året skal have tilført 630 kubikmeter fjernvarmevand, hvis husets varmeanlæg kun afkøler det med 20 grader.

Hvis anlægget derimod er i stand til at afkøle det med 40 grader, skal det samme hus kun have tilført 315 kubikmeter varmt vand. En forbedret afkøling ville betyde, at der skulle sendes mindre vandmængde rundt i systemet.

For yderligere at sætte skub i det energibevidste forbrug besluttede bestyrelsen i 1997 at indføre en særlig motivationsafgift eller "varmebøde", hvis afkølingen var mindre end 30 grader. Afgiften kunne i grelle tilfælde løbe op i 7-800 kr. Det gav anledning til en hed debat på den følgende generalforsamling. Men formanden Lars Toft Hansen, kunne oplyse, at mere end 70 % af forbrugerne havde en afkøling på over 30 grader og kun ganske få forbrugere havde en afkøling, der var dårligere end 20 grader.

Det energibevidste forbrug satte sig tydelige spor i det samlede varmeforbrug og gav besparelse i million -kroner-klassen.

En væsentlig vej til den optimale drift var naturligvis også at vride mest mulig energi ud af den brændsel, man anvendte.

Man fik fra midten af 80erne i stigende grad edb-styring og overvågning af produktionsanlæggene. Man gennemførte en række tekniske forbedringer, byggede bl.a. en akkumuleringstank, der gjorde det muligt på døgnbasis at "gemme" varme til ikke mindst det store "morgen-boom", hvor det ellers kunne blive nødvendigt at tænde for naturgassen. Siden midten af 1980erne havde de skiftende regeringer belagt olie og kul med stadig tungere afgifter. Desuden valgte man at holde naturgasprisen på niveau med oliens pris.

Ud fra målet om at sikre forbrugerne varme så billigt som muligt, blev det en afgørende udfordring for fjernvarmeselskaberne at undgå brugen af de afgiftsbelagte brændselstyper. Med overgangen til naturgas i 1988 sagde Thisted Varmeforsyning i praksis farvel til olien. Man bibeholdt imidlertid muligheden af at anvende olie som brændsel. I forhold til naturgasselskabet kunne man på den måde få status som "afbrydelig" kunde, hvad der indebar en særlig prisrabat.

Brugen af naturgas blev konstant reduceret op gennem 1990erne. Ud over den geotermiske varme var den vigtigste kilde til naturgassens nedtur den stærkt øgede mængde varme, der blev leveret fra det kraftvarmeværk, THYRA blev omdannet til. Efterhånden blev naturgassen kun brugt ved spidsbelastninger i vinterperioden. Thisted Varmeforsyning havde ved årtusindskiftet meget langt hen ad vejen frigjort sig fra brugen af

fossile brændstoffer. Virksomheden var dermed "klædt på" til den globale klimapolitik, der tog form op gennem 1990erne. Men samtidig gav det kontante økonomiske fordele for forbrugerne.

På generalforsamlingen i 1995 kunne Lars Toft Hansen konstatere, at varmeforsyningen nu var i stand til at udnytte 80% af den energi, der blev produceret. Set fra et forbrugersynspunkt kom den optimerede drift til udtryk i et betragteligt fald i varmeprisen. Set i forhold til den generelle prisudvikling blev den reelle pris på varme og varmt vand halveret gennem de to sidste årtier af 20. århundrede.

Gennem hele tiåret fra 1990 til 2000 kunne man fastholde varmeprisen på samme niveau. En olieopvarmet villa fra begyndelsen af 1970erne kostede i 1999 16.000 kr. årligt i opvarmning. Opvarmning med fjernvarme ville i samme villa koste 10.400 kr.

I løbet af 1990erne kom der i takt med klimaproblemet mere og mere fokus på den samlede miljøbelastning. På generalforsamlingen i 2002 kunne Lars Toft Hansen konstatere, at affaldsvarmen, der på det tidspunkt udgjorde emre end 70 % af energiforbruget, i sig selv var CO^2-neutral. Samtidig levede det nye kraftvarmeværk op til de strengeste miljøkrav ikke mindst på grund af det avancerede røgrensningsanlæg. Geotermien var også CO^2-neutral.

Thisted Varmeforsynings samlede CO^2-belastning kunne beregnes til 2000 tons CO^2 om året. Havde det været et traditionelt gasfyret anlæg, ville belastningen være 46.000 tons CO^2.

Andelsdemokrati

Da det hele begyndte i 1960erne var grundlaget for Thisted Varmeforsyning ret ukompliceret. Andelshaveren og dermed varmeforbrugeren blev simpelthen opfattet som en "grundejer", der i øvrigt forpligtede sig på at aftage fjernvarme i 25 år. På generalforsamlingen havde hver grundejer én stemme. Besad en andelshaver flere ejendomme, fik han tilsvarende antal stemmer. Den grundopfattelse var ikke til debat, da vedtægterne blev ændret i 1984. Her var det brugen af alternative energikilder og muligheden af at tilgodese de velisolerede huse, der var i fokus.

Den generelle udvikling og varmeforsyningens vækst ændrede efterhånden ved det traditionelle forbrugerbegreb. Ejere af villaer og parcelhuse udgjorde fortsat en grundstamme af andelshavere, men der var kommet et betydeligt antal meget store forbrugere, herunder kommunale og amtslige institutioner. Og der var kommet boligkomplekser som Thisted Andelsboligforening og Lejerbo med et meget stort antal lejere.

I 1986 gik bestyrelsen i gang med at forberede en modernisering af selskabets vedtægter med udgangspunkt i en standard, som Dansk Fjernvarmeværkers Forening havde udarbejdet.

Det blev en lang og kompliceret proces, der afdækkede adskillige interessemodsætninger.

Kardinalpunktet i forslaget om nye vedtægter var afstemningsreglerne ved valg til bestyrelsen. I de gamle vedtægter var der én stemme pr. stikledning. I det nye forslag ville ejendomme på over 1.000 kvadratmeter udløse en ekstra stemme pr. 1.000 kvadratmeter. Det blev forelagt for en ekstraordinær generalforsamling i foråret 1987. Det førte til en kraftig protest fra de mange små forbrugere, der frygtede, at storforbrugerne dermed ville "overtage" bestyrelsen. Efter de nye regler ville f.eks. Thisted Kommune få 69 stemmer og Thisted Andelsboligforening 64 stemmer.

Bestyrelsen gik derefter i tænkeboks og udskød den planlagte opfølgende generalforsamling.

Undervejs i processen gik Thisted Andelsboligforening til angreb på villaejernes dominans i Thisted Varmeforsyning. Boligforeningen havde 634 lejligheder tilsluttet og krævede principielt, at hver lejlighed burde have samme indflydelse som et privatejet hus. Andelsboligforeningen indgav en klage til Gas- og Varmeprisudvalget og blev bakket kraftigt op af Boligselskabernes Landsforening, da det demokratiske "underskud" var et landsdækkende problem.

Thisted Varmeforsyning betragtede denne vidtgående indflydelse som urealistisk. Dels ville den skabe store registreringsmæssige vanskeligheder ved til- og fraflytninger, dels ville det næppe kunne opnå generalforsam-

lingens accept. Gas- og Varmeprisudvalgets afgørelse rummede et krav om, "at der gennem afstemningsreglerne skabes en rimelig forbrugerindflydelse på de beslutninger, der træffes på generalforsamlingen".

I september 1988 kunne et nyt sæt vedtægter endelig vedtages. Det kontroversielle problem om stemmeret blev løst på den måde, at hver andelshaver fik én stemme. Desuden fik andelshaveren yderligere en stemme for hver påbegyndt 500 kvadratmeter bruttoetageareal. Dog kunne den enkelte andelshaver maksimalt opnå fem stemmer.

Dermed blev de store forbrugeres indflydelse begrænset, og det var især Thisted Andelsboligforening og Thisted Kommune bestemt ikke tilfredse med. Men det lykkedes at lande i et afbalanceret kompromis. Andelsboligforeningen sikrede lejernes indflydelse ved at lade de enkelte afdelinger få status som andelshavere, og så overlod man det til hver afdelings lejere at vælge en repræsentant til generalforsamlingen. Thisted Kommune fik tilbudt en fast repræsentant i bestyrelsen. Til gengæld kunne kommunen så ikke deltage i afstemningen ved bestyrelsesvalg

I forbindelse med vedtægtsændringerne blev antallet af bestyrelsesmedlemmer i øvrigt udvidet fra fem til syv. Og Thisted Kommunes repræsentant udgjorde så det ottende medlem. Denne repræsentation blev fastholdt frem til kommunalreformen i 2007, hvor byrådet for den ny Thisted Kommune besluttede at afvikle posten.

De nye vedtægter åbnede mod en ny og mere sammensat virkelighed. Oprindelig havde vedtægterne afgrænset virksomheden til Thisted Købstad. Det var så i 1984 blevet udvidet til "Thisted byområde", og der blev åbnet for brug af private alternative energikilder. Nu blev forsyningsområdet yderligere åbnet, så det omfattede hele Thisted Kommune. Inden for denne grænse blev det overladt til bestyrelsen ud fra tekniske og økonomiske forhold at fastlægge forsyningsområdet.

Samtidig blev selskabets formål udvidet fra "medlemmernes forsyning med varme" til "etablering af fjernvarmeanlæg, samt gennem deltagelse i og/eller aftag fra energiproducerende virksomheder."

Begge udvidelser af virkefeltet blev der brug for i den fremtid, der ventede.

Kraftvarmeværk Thisted

Kravet om bæredygtighed og den ny energi- og miljøpolitiske dagsorden gjorde sammenhængen mellem produktion af varme og elkraft til et meget centralt problem. Et traditionelt elkraftværk har et meget stort spild i form af kølevand. Det havde man allerede forstået at udnytte via transmissionsledninger til store bysamfund tæt på kraftværkerne som f.eks. København, Aarhus og Aalborg. I juni 1986 indgik et bredt politisk flertal i Folketinget en aftale om en fremtidig udbygning af elforsyningen, der satsede på energibesparelse gennem opbygning af decentrale kraftvarmeværker. Udbygget med en ny varmeforsyningslov i 1990 kom denne nye sammenhæng mellem el- og varmeproduktion til at påvirke udviklingen i fjernvarmesektoren ganske meget.

I Thisted var man ret hurtig til at gribe den nye bold. Viborg Amts regionale varmeplan havde allerede i 1986 peget på, at mulighederne for decentral kraftvarmeproduktion skulle undersøges i Thisted byområde og i øvrigt også i Hanstholm.

I efteråret 1986 blev der etableret kontakt mellem THYRA, Thisted Varmeforsyning og Nordkraft i Aalborg med henblik på at undersøge mulighederne for at etablere et affaldskraftvarmeværk i Thisted. Initiativet skal også ses i lyset af, at THYRA efterhånden havde arbejdet i en længere årrække, og man måtte i de kommende år forvente ret store investeringer, ikke mindst for at leve op til de skærpede miljøkrav. Renoveringen ville formentlig koste op til 22 mio. kr.

Mødet resulterede i nedsættelse af en teknisk og en organisatorisk arbejdsgruppe, der i løbet af 1988 udarbejdede rapporter, der gav et tilstrækkeligt grundlag for, at de tre bestyrelser valgte at fortsætte det planlæggende arbejde. I august 1989 faldt de sidste brikker på plads. Der blev dannet en bestyrelse med tre repræsentanter fra hvert af de deltagende selskaber. Formandsposten fik Nordkrafts formand, Tage Jespersen. Projekteringen blev overladt til ingeniørfirmaet Houe & Olsen. Den samlede investering ville beløbe sig til 100 mio. kr.

Det gamle THYRA modtog ca. 30.000 tons affald om året. Det nye anlæg ville kunne modtage yderligere

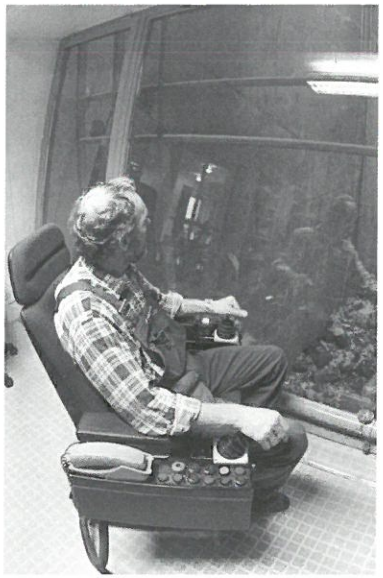

To joystick, en telefon og en behagelig stol. Det er, hvad der kræves for at styre affaldsforbrændingen på kraftvarmeværket i Thisted.

Mellem 1984 og 1987 blev udnyttelsen af geotermien drevet som et pilotprojekt af DONG. De midlertidige installationer fandt man i denne container.

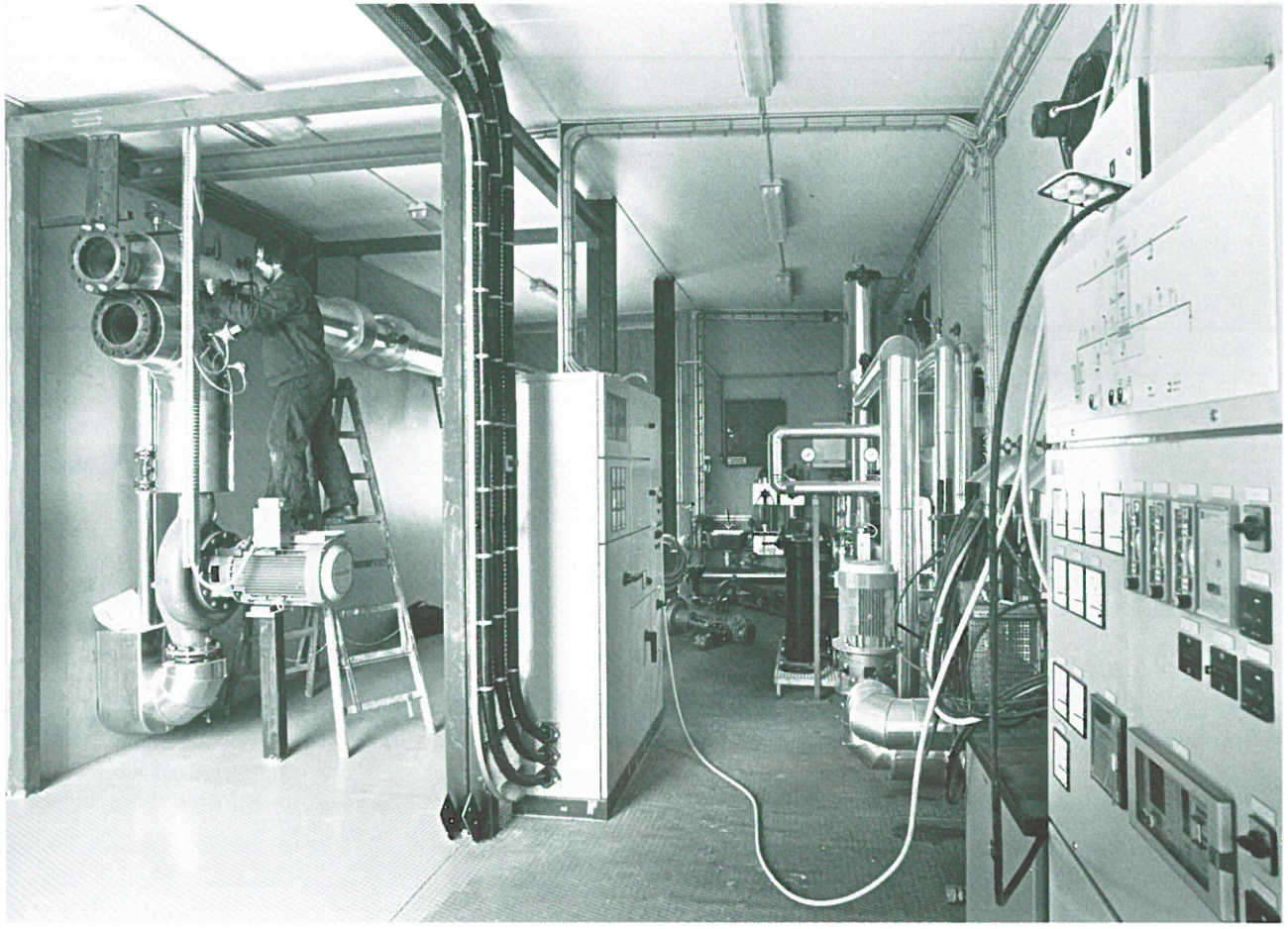

6.000 tons og så i øvrigt 11.000 tons halm. Man forventede en indtægt på otte mio. kr. på produktionen af varme og seks mio.kr. produktionen af el. Med den moderne teknologi og med kombinationen af varme og el ville energiudnyttelsen af de store affaldsmængder blive væsentligt forbedret. Den indgåede aftale om varmepris byggede på, at den ikke måtte overstige 60% af naturgasprisen.

Det ny anlæg ville reducere miljøbelastningen ganske meget. Med den planlagte teknologi ville det blive det mest forureningsbegrænsende forbrændingsanlæg i Danmark.

Thisted Kommune godkendte projektet, men ikke uden betænkeligheder. Især var der hensynet til forpligtelserne overfor Naturgas Midt-Nord. Driftsudvalgets formand, Ove Hegnhøj, gjorde opmærksom på, at den forventede afsætning af naturgas kunne blive mærkbart påvirket af det nye kraftvarmeværk. Naturgasselskabet havde imidlertid ikke indvendinger mod projektet. Et andet problem knyttede sig til kommunens affaldsplanlægning, der i højere grad end tidligere satsede på genbrug. Derved kunne mængden af affald til forbrænding blive mindre end beregnet.

Også uden for byrådet skabte projektet livlig debat. Preben Maegaard fra Center for Vedvarende Energi angreb Thisted Kommune for "at blæse med mel i mun-

den", når man både ville intensivere affaldsforbrændingen og omlægge til genbrug. Samtidig mente han, værket ville blive "et nyt kommunekemi." Moderne affald rummede så store mængder plastic og højteknologiske elementer, at afbrændingen ville medføre en alvorlig miljøpåvirkning.

Lokalplanhøringen forud for det store anlægsarbejde medførte to indsigelser. Den ene kom fra den lokale SF-partiforening, der foreslog THYRA nedlagt og erstattet af et stærkt udbygget genbrug af affald. Desuden mente formanden, Jane Kruse, at miljøkravene var for lave. Hun opfattede det påtænkte kraftvarmeværk som en "dioxin-fabrik" Denne betænkelighed blev fulgt op af en gruppe borgere i Sennels, der gjorde opmærksom på, at "vi er mange borgere i og omkring Thisted, der føler os utrygge ved et kraftvarmeværk ... Dioxin er det mest kræftfremkaldende stof, man kender, selv i meget små koncentrationer".

Viborg Amt lagde vægt på, at anlægget skulle være i stand til at overholde de skærpede miljøkrav, man forventede gennemført af Miljøstyrelsen med virkning fra 1991. Derfor var amtets miljøudvalg betænkelig ved fortsat brug af den gamle THYRA-ovn som reserve, og man betingede sig en skorstenshøjde på 75 m. i stedet for de 48 m., der oprindeligt var projekteret med.

Lars Toft Hansen imødegik i øvrigt frygten for den farlige dioxin ved at fremhæve den avancerede røggasrensning, der blev etableret. Den ville fjerne op mod 98 % af de farlige stoffer og bringe udslippene langt under miljøstyrelsens grænseværdier.

Embedslæge Knud Brinkløv Jensen anbefalede en godkendelse med det argument, at det ny anlæg ville forurene væsentligt mindre end et renoveret THYRA.

Med amtets miljøgodkendelse i foråret 1990 gik det store byggeprojekt i gang, og et år senere var det ny Kraftvarmeværk Thisted var klar til at blive taget i brug.

Maskinmester Jørgen Skaarup, der tidligere havde været ansat ved De Kommunale Værker og ved Thisted Varmeforsyning, blev ansat som driftsleder ved det ny kraftvarmeværk. På det gamle THYRA havde der været en medarbejderstab på 14. Man forventede at ansætte yderligere tre ved det nye anlæg.

"Et af Europas mest energi-økonomiske og miljøvenlige kraftvarmeværker". Sådan lød det fra flere talere ved indvielsen af det nye kraftvarmeværk i november 1991. Det ny anlæg kunne forbrænde seks tons affald i timen. Røggasserne fra forbrændingen opvarmede via et kedelanlæg vand til damp, der så via en turbine blev omsat til elproduktion. Den uudnyttede varme, der på et traditionelt kraftværk gik tabt, blev udnyttet til opvarmning af fjernvarmevand. Og alt sammen med indsats at højtudviklet rensningsteknologi undervejs, så både den røg, der kom ud i 75 meters højde og de slagger, de lagrede sig i bunden var uden miljøbelastning.

I en samtale med Thisted Dagblad erkendte Nordkrafts og Kraftvarmeværk Thisteds formand, Tage Jespersen, at den pris, som Nordkraft skal betale for el fra det ny værk var væsentlig højere end den, man selv kunne producere strøm for. Til gengæld bidrog man med dette engagement til at opfylde energiministeriets krav om størst mulig uafhængighed af fossile brændstoffer som kul og olie. Han ville garantere for, at elforbrugerne ikke ville få nogen ekstraregning. Og så var han helt sikker på, at Thisteds fjernvarmeforbrugere var sikret varme til en særdeles fordelagtig pris. Det gamle THYRA havde leveret omkring halvdelen af den varmemængde Thisted Varmeforsyning have brug for. Med det nye kraftvarmeværk voksede andelen til omkring 70 % af det samlede forbrug.

Den mængde el, der blev produceret på kraftvarmeværk Thisted svarede til afbrænding af 10.000 tons kul pr. år og varmeproduktionen ville i en traditionel produktion kræve brug af 12.000 tons fyringsolie.

I de første driftsår var der budgetteret med et underskud på den samlede drift, men allerede i 1994 blev et forventet underskud på 2,5 mio. kr. vendt til et overskud på 2,2 mio. kr.

Ikke mindst en omlægning af de oprindelige meget dyre lån til lån med en mere favorabel rente bidrog væsentligt til den positive balance. Dertil kom en meget stabil drift og et stigende varmesalg.

Frygten for dioxinudledning var imidlertid ikke manet i jorden. Der blev talt om usædvanligt mange kræftdødsfald i Thisted og Sennels. Der kom fortsat kritiske læserindlæg i Thisted Dagblad fra Sennels-borgere, og amtsrådsmedlem

Affald, varme, el. Det nybyggede kraftvarme i fugleperspektiv.

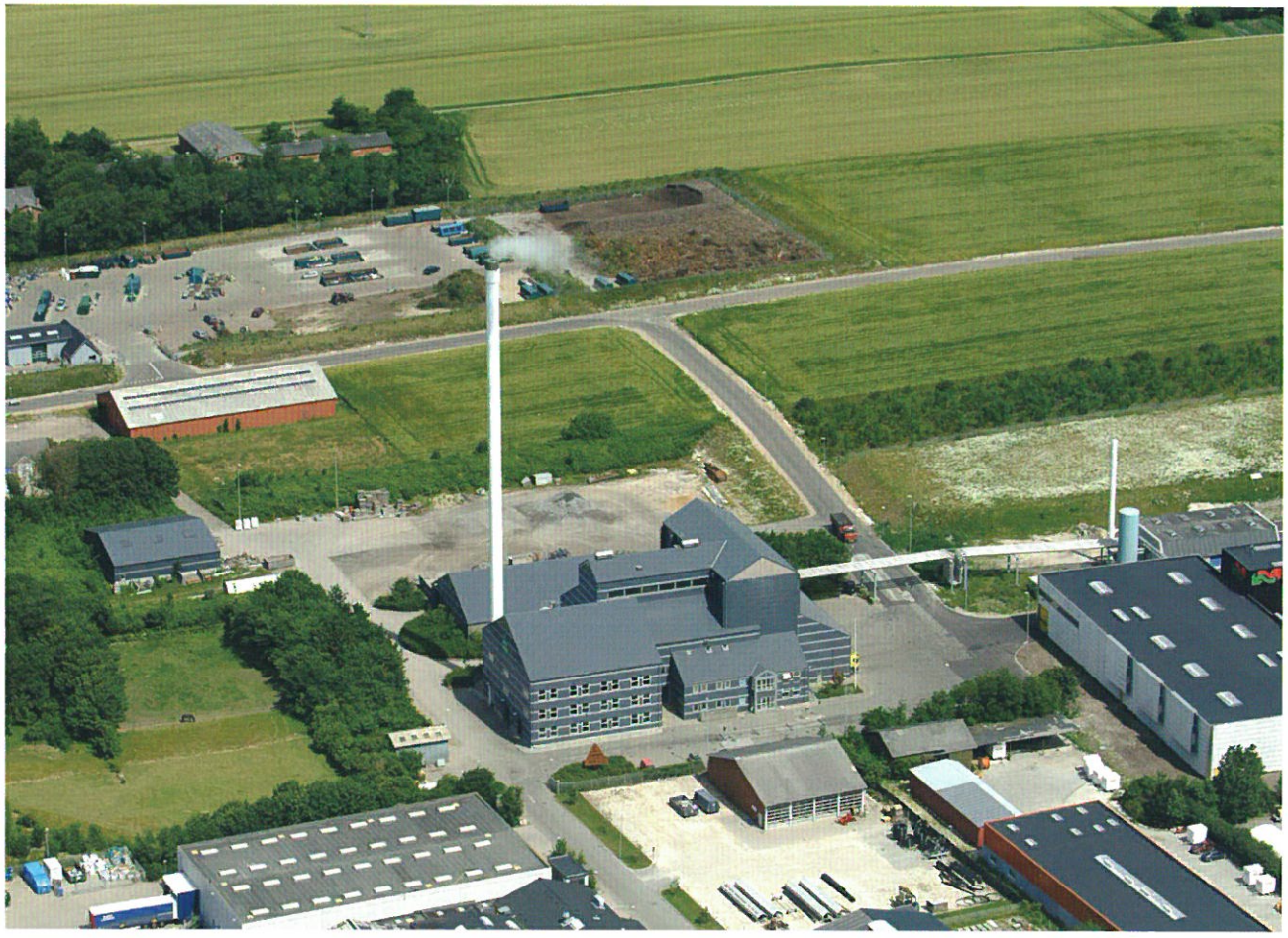

Søren Gytz Olesen anmodede i 1997 embedslægen om en særlig rapport i den anledning. Denne kunne afvise påstanden om en øget kræftdødelighed. Søren Gytz Olesen gjorde samtidig opmærksom på, at et nyt EU-direktiv var på vej, og det ville skærpe det gældende krav til dioxinudledning ganske meget. Det ville nødvendiggøre installation af et særligt dioxinfilter. Kraftvarmeværkets driftsleder, Jørgen Skaarup, gjorde opmærksom på, at et sådant filter ville koste 15 - 20 mio. kr., der i sidste ende ville belaste den enkelte husstands betaling for renovation. Samtidig gjorde driftslederen opmærksom på, at "vi skal have sikkerhed for, at teknikken virker, før det er nogen idé at kaste sig ud i investeringer af den størrelsesorden."

En debat i Thisted Byråd mundede ud i en opfordring til kraftvarmeværkets bestyrelse om at komme med et løsningsforslag, der både tog hensyn til lovgivning og teknologi. Senere vedtog Viborg Amts udvalg for teknik og miljø, at kraftvarmeværket i Thisted inden juli 2002 skulle have reduceret udledningen af dioxin med 90%. Der blev henvist til, at den nødvendige teknologi allerede var taget i brug flere steder i Danmark.

I løbet af 2002 blev der i samarbejde med et svensk firma installeret et nyt dioxinfilter, der opfyldte de miljøkrav, der blev gældende fra det følgende år. Efter et års drift viste målinger, at dioxinmængden var under en sjettedel af lovens krav. Og det vil praktisk talt sige ingenting.

Med udgangen af 2003 udtrådte Nordkraft af kraftvarmeværkets bestyrelse, da det overgik til udelukkende at være et forsyningsselskab, og et sådant kan ikke drive produktionsvirksomhed. Det krævede en tilpasning af selskabet til kun to ejere, nemlig THYRA – og dermed de tre deltagende kommuner – og Thisted Varmeforsyning. I en årrække havde samarbejdet om kraftvarmeværket hvilet på en aftale, hvor omkostningerne – efter fradrag af elindtægterne – blev fordelt procentuelt. Det var i 2001 landet på 30% til affald og 70 % til varme. I den nye struktur fastholdt de to parter denne fordelingsnøgle. Aftalen gav en gunstig varmepris og en særdeles gunstig affaldspris til gavn for henholdsvis fjernvarmebrugerne i Thisted og renovationskunderne i en stor del af Nordvestjylland, da Morsø og Sydthy kommuner samtidig med strukturændringen indtrådte som interessenter i THYRA.

I 2008 var den samlede affaldsmængde på 52.000 tons. Det blev omsat til 115.000 MWh/år varme ud af Thisted Varmeforsynings samlede produktion på 165.000 MWh/år. Desuden blev der produceret 26.000 MWh/år el, svarende til mere end 3.000 familiers årlige forbrug. Som restprodukt blev der 10.000 tons slagger, der anvendes til især vejformål og endelig 1000 tons jernskrot. Alt sammen håndteret af en medarbejderstab på 20.

Forgyldte skraldespande?

Med opførelsen af det nye kraftvarmeværk i 1991 blev det gamle I/S Thyra lukket som produktionsselskab. Samtidig blev det eksisterende produktionsanlæg solgt til det nye selskab for seks mio. kr. Overskuddet fra dette salg blev fordelt på de tre deltagende kommuner, hvor Thisted modtog godt fire mio. kr. En del af pengene gik helt tilbage til de overskud, der var oparbejdet i THYRAs første driftsår, da varmeprisen blev afregnet på olieprisniveau.

Disse millioner kom til at ligge lunt i kommunekassen i adskillige år, indtil Thisted Kommune i 1995 spurgte det amtslige tilsynsråd om, hvor denne sum rettelig hørte hjemme. Det store spørgsmål var, om overskuddet tilhørte kommunen eller THYRAs kunder, og det vil sige dels renovationsbrugerne dels fjernvarmebrugerne.

Tilsynsrådet konkluderede, at provenuet ved salg af THYRAs aktiver burde tilfalde kunderne, da hele "affaldsbortskaffelsesordningen" i sidste ende var brugerfinansieret. Derfor skulle de opsparede midler anvendes inden for området. Sagen blev taget op af Thisted Dagblad, der fremhævede, at nu kunne Thisted Kommune fastholde sin position som en af landet billigste med hensyn til dagrenovation, med mindre man da valgte at udbetale pengene kontant til brugerne eller opstille forgyldte skraldespande.

Gennem dagspressen og efterfølgende aktindsigt blev Thisted Varmeforsyning opmærksom på det gamle overskud. Ud fra tilsynsrådets kundebetragtning og ud fra den 80/20%-fordelingsnøgle, der havde styret Thyras virksomhed var det rimeligt og nødvendigt at gøre fjernvarmeforbrugernes tilsvarende krav gældende. Bestyrelsen formulerede derfor et krav til Thisted Kommune på 5,6 mio. kroner, som både omfattede de gamle overskudsfonde fra begyndelsen af 1980erne og overskuddet fra salget af THYRAs produktionsanlæg. Thisted Kommune opfattede det som et urimeligt krav. "Man kan ikke først indgå en aftale og så senere komme i tanke om noget andet", sagde teknisk direktør Torben Juul-Olsen til Thisted Dagblad..

I første omgang blev sagen indbragt for Gas- og Varmeprisudvalget. Her gav man Thisted Varmeforsyning medhold i, at det var i strid med varmeforsyningsloven, at de opsparede midler ikke kom fjernvarmebrugerne til gode. Men samtidig måtte udvalget erkende, at det ikke havde kompetence til at kræve beløbene tilbagebetalt. Til gengæld spillede det sagen videre til de kommunale tilsynsmyndigheder. Her blev konklusionen, at sagen var af privatretlig karakter og lå uden for tilsynsrådets kompetence.

"Man har simpelthen ikke haft fantasi til at forestille sig, at en offentlig forvaltning ikke retter sig efter lovgivningen, og derfor har man ingen sanktionsmulighed mod kommunen", udtalte Lars Toft Hansen til Thisted Dagblad i 1999.

Sidste akt i den langstrakte proces blev en sag ved Ve-

Varmeplanen fra 1987 havde nævnt halm og flis som supplement til affaldsforbrændingen. I dag er det fuldautomatiserede halmfyringsanlæg det sidste skud på stammen af lokale energikilder.

stre Landsret, hvor Thisted Varmeforsyning stævnede THYRA og dermed interessentkommunerne bag ved. Dommen faldt i 2001 og frifandt de tre kommuner. Den væsentlige begrundelse var, at Thisted Varmeforsyning havde haft fuld indsigt i regnskaber og aftaler og derfor burde have gjort krav gældende på et langt tidligere tidspunkt.

Halm fra markerne i Thy

Allerede i 1980ernes energipolitiske debat var der blevet peget på Thys egne, naturgivne råstoffer, halm fra markerne og flis fra de store plantager. Varmeplanen fra 1987 havde da også nævnt halm og flis som supplement til affaldsforbrændingen. Dertil kom den geotermiske varme, og så naturgassen i det omfang, de andre varmekilder ikke slog til. Thisted Varmeforsyning var en "spidslast forbruger" af naturgas. Desuden fik selskabet i slutningen af 1990erne status som "afbrydelig". Det indebar, at ved stor belastning på naturgasnettet kunne gasforsyningen lukkes ned. I en sådan situation kunne man blive tvunget til at vende tilbage til olien. Endelig ville den kommende liberalisering af naturgasområdet formentlig betyde dårligere prisaftaler, da Thisted Var-

Fordeling af varmeproduktion 2010

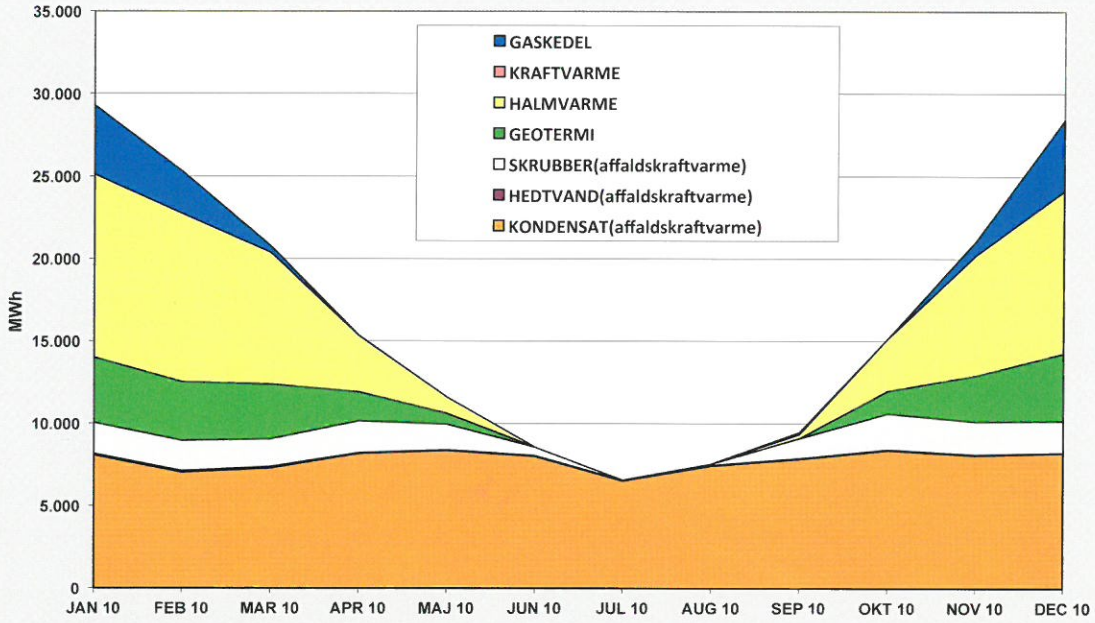

Fordeling af varmeproduktion 2010.
Figuren viser årets produktion fordelt på syv energikilder. Affaldskraftvarmen udgør grundlasten, som kan udnyttes næsten hele året. Varmen fra halm og geotermi benyttes til den primære spidslast, men i kolde år - som f. eks. 2010 - blev det nødvendigt også at anvende den sekundære spidslast - naturgassen.

Varmepriser uden moms 1981-2010

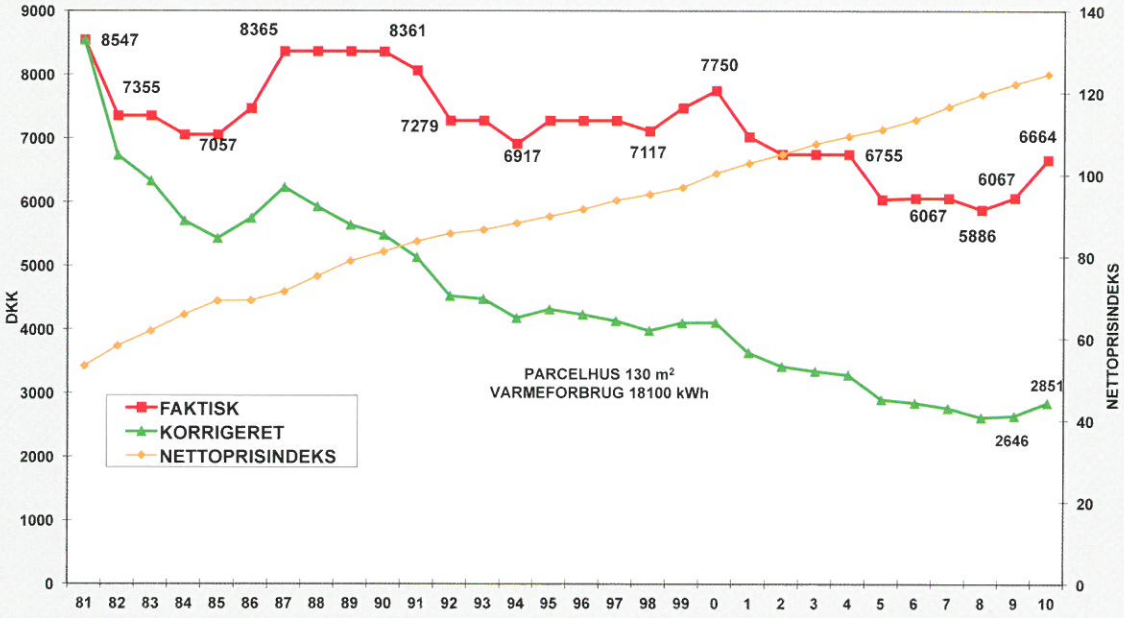

Prisen på fjernvarme i Thisted
Figuren viser udviklingen i varmepriser med udgangspunkt i 1981. Prisen er i 2010 kun ca. 1/3 af prisen i 1981. Målet for en kollektiv forsyning er at holde omkostningerne lave så muligt.

Indtægter

Figuren viser indtægterne for Thisted Varmeforsyning. Af figuren fremgår det, at ca. 2/3 af indtægterne kommer fra salg af varme og ca. 1/3 kommer fra betaling fra de tilsluttede kvadratmeter.Produktionen af varme udgør den største udgiftspost i form af indkøb af brændsel. Udgiften til at distribuere varmen kommer i næste række. Den tredjestørste udgift dækker over omkostninger til ledningsarbejde, pumpestrøm og tab af varme i ledningerne.

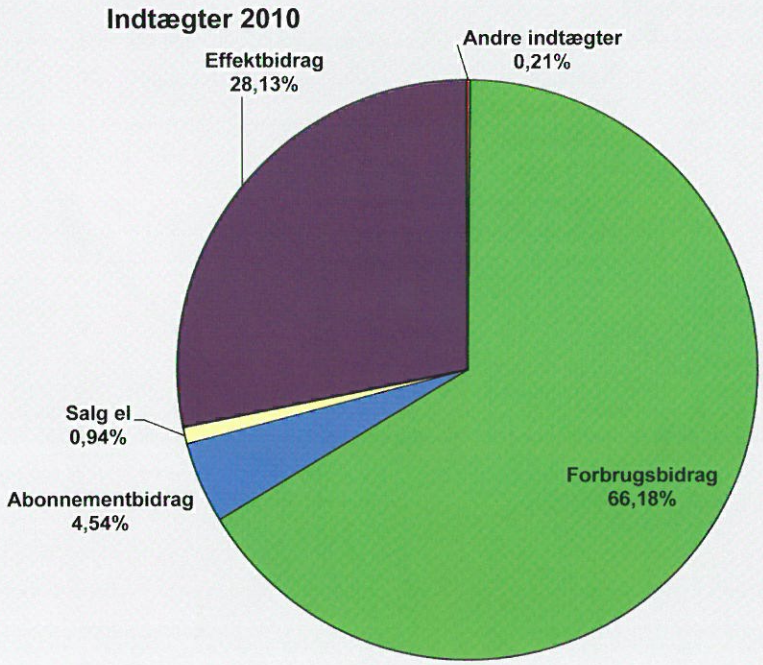

Udvikling i energiproduktion og forbrugertilgang.

Figuren viser, at det samlede system bestående af værk, ledningsnet og andelshavere bruger ca. en halv gang mindre energi end i 1980.

Den billigste energi, er nu engang den energi der ikke skal produceres.

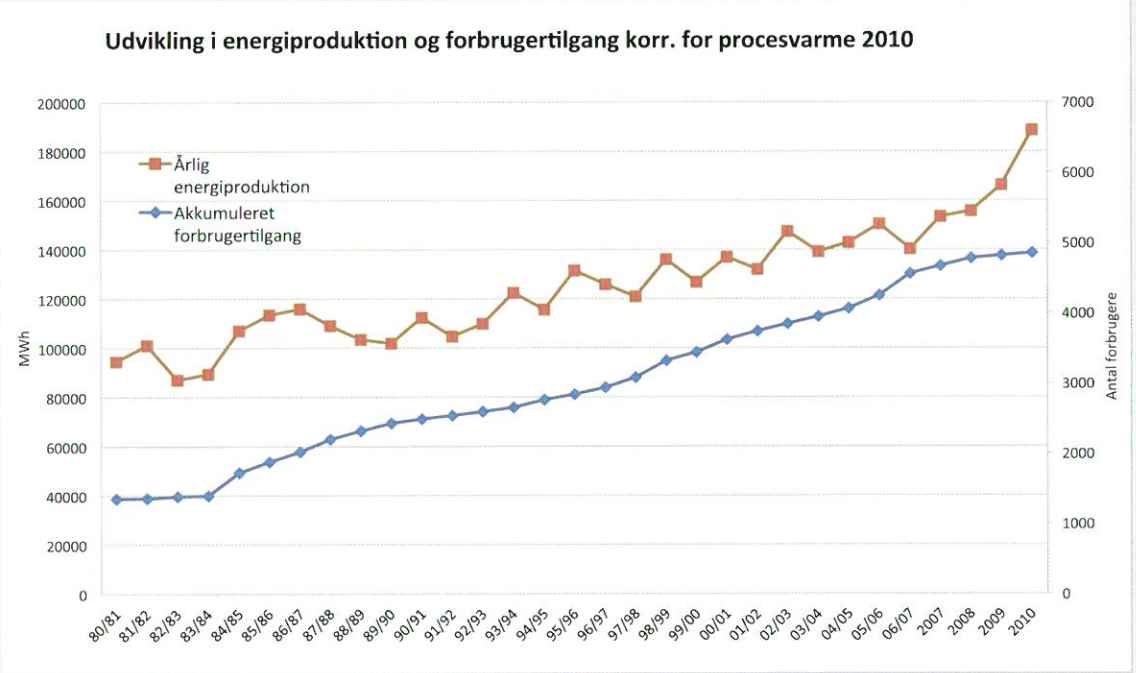

meforsyning jo var en lidt ustabil kunde. Derfor overvejede selskabets bestyrelse mulighederne for at anskaffe en ny "tredje prioritet" af brændsel.

Samtidig var der efter årtusindskiftet udsigt til fortsat vækst i fjernvarmeforbruget i Thisted Varmeforsynings område. Man forventede, at yderligere 50.000 kvadratmeter ville blive tilsluttet inden 2008, og det ville i et normalår indebære et forøget varmebehov på 10.000 MWh.

I 2003 fremlagde rådgivningsfirmaet Houe & Olsen en rapport, der viste, at det ville være fordelagtigt for Thisted Varmeforsyning at bygge et såkaldt VE-anlæg, der anvendte biomasse som brændsel. I Hurup, Vestervig, Østerild og Fjerritslev fyrede fjernvarmeværkerne allerede med flis med gode resultater. Thy Statskovdistrikt, der bl.a. leverede til Herning-værket kunne sikre rigelige leverancer. Halm blev anvendt på værket i Hvidbjerg på Thyholm. Men ellers var der langt til nærmeste storaftager af halm.

En forventet produktion på 15.500 MWh varme om året ville forbruge ca. 4.000 tons halm. Det ville kræve halm fra 1000 ha, eller 3-4% af landbrugsarealet i Thisted Kommune.

Det nye VE-anlæg blev projekteret med henblik på at være klar til fyringssæsonen 2005-06. Projektet blev godkendt af kommunen på den betingelse, at lokale landmænd fik leverancen. I forhold til Energistyrelsen nåede man netop at få en godkendelse i hus to måneder før der blev vedtaget en lovændring, der forbød at erstatte afgiftsbelagt brændsel med ikke-afgiftsbelagt.

Efter en tilbudsrunde blev der indgået aftale med fem lokale leverandører af halm. Efter høsten i 2005 var man klar til at modtage halm.

Det ny anlæg blev bygget på et tilkøbt areal syd for geotermianlægget med tilhørende lagerkapacitet til 750 tons halm, svarende til en uges drift. Det ny VE-anlægs kapacitet var på 11,5 MW og erstattede dermed en tilsvarende naturgaskedel. Den samlede investering løb op i 20 mio. kr.

Efter en lidt problemfyldt opstart, der krævede assistance fra bandvæsnet et par gange, kom det ny anlæg i en udmærket drift og leverede i løbet af varmeåret 2005-06 16 % af varmeproduktionen. Samtidig kom forbruget af naturgas ned på én % af den samlede brændselsmængde. Også miljømæssigt levede anlægget fuldt ud op til de stillede krav.

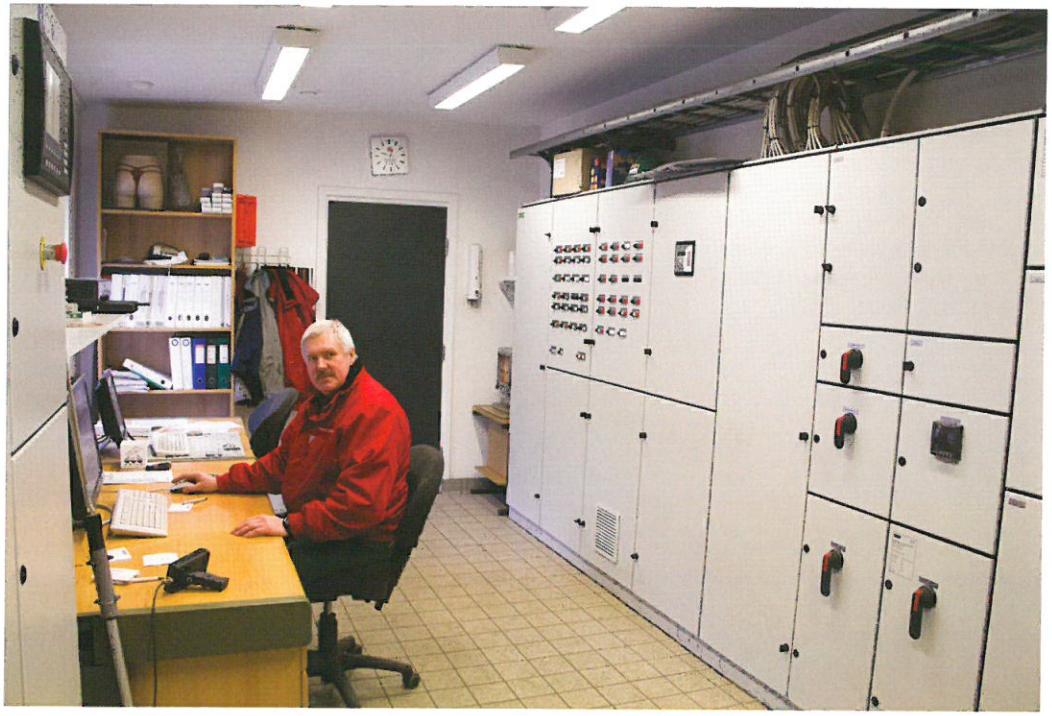

Henrik Schultz overvåger forbrændingen af halm.

Thisted Varmeforsyning var hermed fuldt ud på omgangshøjde med de skærpede klimapolitiske krav. CO^2-udledningen fra den varmeproduktion, der forsynede 95% af boligerne og alle institutioner i Thisted byområde var nedbragt til ganske små marginaler.

På bar mark

Fjernvarmesektoren kom i 1990erne til at opleve en anlægsbølge af nye fjernvarmeværker, næsten som det var sket i 1960erne. Det blev til mere end 80 i alt. De blev anlagt i mindre bysamfund, hvor man ikke tidligere havde anset det for rentabelt at lægge et ledningsnet i jorden. De fik hurtigt det folkelige navn "barmarksværker". I modsætning til 1960ernes store anlægsbølge var disse mange nye selskaber ikke blot udtryk for lokale initiati-

Og naturligvis er Thisted Varmeforsyning i front, når det gælder brug af el-drevne køretøjer.

Olie og kriser. Oliepriser og internationale konflikter gennem fire årtier. I 2003 rykker en amerikansk anført koalition ind i Irak for at støde præsident Saddam Hussein fra magten, kort efter rammes et andet olieproducerende land, Venezuela, af voldsomme demonstrationer og intern krise. Illustrationen er hentet fra Anders Jerichow. mellemøstkonflikter. Historie og samfund, Gyldendal, 2009.

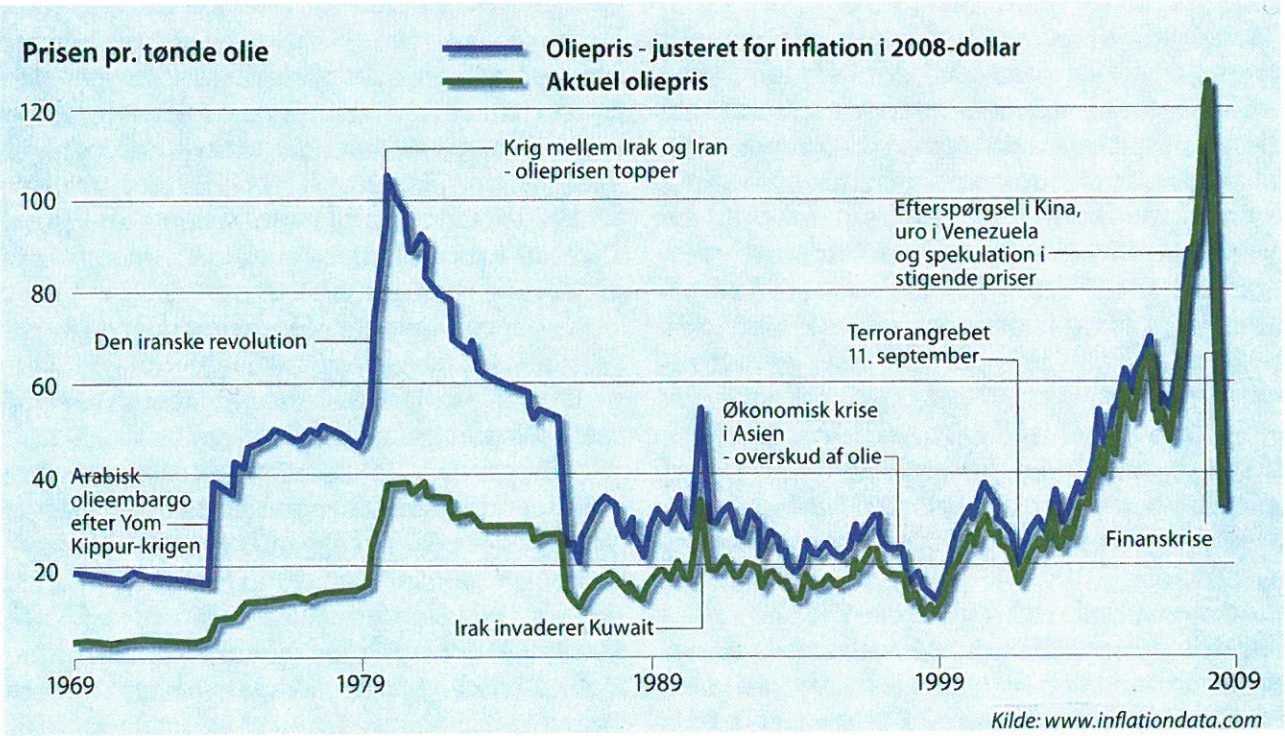

ver. De var led i den overordnede energipolitik, der udsprang af den reviderede varmeforsyningslov fra 1990, og de må nok betragtes som en af de mest problematiske satsninger i dansk energipolitiks historie, tæt knyttet til en anden stor satsning, nemlig naturgasnettet. Decentral kraftvarme var et nøglebegreb i den nye lov. I flere etaper satsede loven på at omstille både de store kraftværker og de mellemstore fjernvarmeværker til kraftvarme, altså kombineret el- og varmeproduktion. Oprettelsen af Kraftvarmeværk Thisted er et tidligt eksempel på denne udvikling. Men loven ønskede at føre kraftvarme-princippet helt ud i de mindre bysamfund. Sigtet var det tredobbelte for at reducere afhængigheden af olie og kul, at reducere CO^2-udslippet og sidst – men ikke mindst – at fremme afsætningen af naturgas fra Nordsøen og dermed forbedre DONGs økonomi.

Derfor blev de regionale naturgasselskaber i samarbejde med rådgivende ingeniørfirmaer en afgørende drivkraft bag de mange initiativer, der førte til de nye barmarksværker. Det økonomiske grundlag for de ny værker var så balancen mellem prisen på den naturgas, der var brændselskilden og prisen på den el, man kunne afsætte til elforsyningsselskaberne. Da prisen på naturgas – der fulgte olieprisen – var stigende op gennem 90erne og ind i det ny årtusinde, medens de overvejende kulbaserede elpriser var faldende, blev det meget vanskeligt – eller rettere umuligt – at leve op til de budgetter, der blev lagt til grund for oprettelsen af barmarksværkerne. Dertil kom de høje anlægsudgifter og det relativt store varmetab på grund af et lavt og måske spredt boende antal forbrugere. En yderligere økonomisk belastning var, at mange af de små værker blev oprettet meget meget lav eller slet ingen tilslutningsafgift. Derved blev rentebyrden af de ofte dyre indekslån i de følgende driftsår meget tung.

For at stimulere til oprettelse af små decentrale kraftvarmeværker havde Folketinget vedtaget et særligt tilskud, den såkaldte "CO^2-tiøre", der blev givet som tillæg

til prisen på den CO^2-neutrale elproduktion. Denne "gulerod" blev imidlertid kraftigt beskåret allerede i 1996.

Thisted Kommunes varmeplan havde henlagt flere af de større landsbyer, herunder Sjørring og Nors, til naturgasforsyning, men havde ladet forsyningen af Hillerslev og Sennels stå åben. Her forudså planen, at der måske kunne etableres naturgasforsyning efter 1990.

Hillerslev Kraftvarmeværk blev et ganske typisk og i øvrigt meget kendt og omdiskuteret eksempel på den skæbne, der ventede de små barmarksværker.

Både fra Sennels og fra Hillerslev blev der i 1990 rettet henvendelse til Thisted Varmeforsynings bestyrelse med henblik på at undersøge mulighederne for en tilslutning. I begge tilfælde foreslog bestyrelsen en såkaldt "byportmodel", der indebar, at de tilsluttede landsbysamfund selv finansierede fjernvarmeanlægget fra Thisteds bygrænse. I Sennels besluttede borgerforeningen på det grundlag, at man ikke ville arbejde videre med sagen.

I Østerild valgte beboerne at gå en helt anden vej. Her blev der med næsten 100 % tilslutning – 232 andelshavere – etableret et flisfyret fjernvarmeanlæg i 1991.

I Hillerslev blev der i foråret 1992 stiftet et andelsbaseret fjernvarmeselskab, der valgte at gå i tæt samarbejde med naturgas Midt-Nord og det rådgivende ingeniørfirma Cowi-Consult. Målet var at levere fjernvarme til en pris, der var konkurrencedygtig i forhold til den individuelle oliefyropvarmning. Der blev opstillet et budget, der viste, at med en tilslutning fra de 151 husstande, der befandt sig i den bymæssige bebyggelse og ud fra de forventninger, man havde til naturgas- og elpriser, ville et lille kraftvarmeværk være rentabelt.

Det nydannede andelsselskab henvendte sig på ny til Thisted Varmeforsyning om en evt. varmeleverance. Man konkluderede imidlertid, at den pris, man kunne tilbyde på varme fra Thisted ikke var konkurrencedygtig i forhold til det budget, Naturgas Midt-Nord og det rådgivende ingeniørfirma havde opstillet.

Efter en intensiv kampagne fra hus til hus og med rådgivere fra Naturgas Midt-Nord placeret i en campingvogn ved Hillerslev Brugs lykkedes det at få tilsagn fra 131 af byens ejendomme.

Indvielse i 1991 af Østerilds flisfyrede fjernvarmeanlæg.

En afgørende motivation bag tilslutningen var uden tvivl, at der ikke skulle betales nogen tilslutningsafgift.

Selv om tilslutningen ikke var på højde med det forventede, besluttede det nystiftede andelsselskab at gå i gang med anlægsarbejdet, og i efteråret 1993 var det naturgas-

Glarmester Svend Odgaard - og dengang i 1991 formand for udvalget for teknik og miljø - giver flisfyringsanlægget i Østerild et par ord med på vejen.

Borgmester Kaj Kristensen erkendte, at oprettelsen af et kraftvarmeværk i Hillerslev måske ikke var den bedste idé, der var fostret.

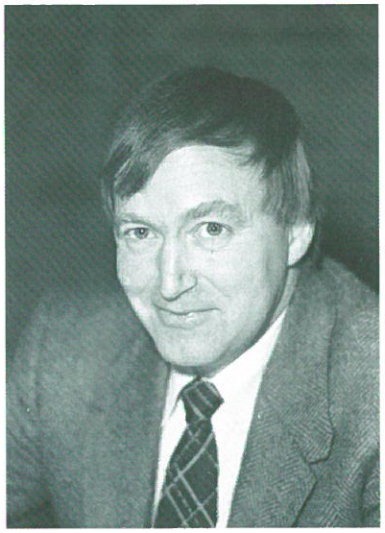

fyrede lille kraftvarmeværk klar til at sende varmt vand rundt til landsbyens beboere.

De følgende ti år blev op ad bakke og modvind for det lille selskab. Den store gældsbyrde fra selve anlægget kombineret med en uheldig prisudvikling mellem den indkøbte gas og den solgte el, samt varmetab på ledningsnettet landede ubønhørligt på andelshavernes varmeregning.

Bestyrelsen udførte et meget stort arbejde for at gøre offentlighed og politikere opmærksom på de urimelige vilkår, de små naturgasbundne kraftvarmeværker var underlagt. Alternative brændselsmuligheder, især biogasanlæg, blev også undersøgt.

Under en debat i Thisted byråd i 2001 erkendte borgmester Kaj Kristensen, der samtidig var formand for Naturgas Midt-Nord, at set i bagklogskabens klare lys havde oprettelsen af kraftvarmeværket i Hillerslev ikke været nogen god idé: "hjælpen havde været større eller bedre, hvis vi havde været lidt mere kritiske. Vi kan imidlertid ikke løse problemet om priserne. De fastlægges af regeringen".

I 2004 besluttede bestyrelsen at rette henvendelse til Thisted Varmeforsyning med henblik på en mulig overtagelse af det lille kraftvarmeværk med tilhørende ledningsnet.

Det lykkedes hurtigt at få en aftale i stand, som fik stor opbakning fra andelshaverne i Hillerslev. Disse skulle betale en tilslutningsafgift på 64.000. der sikrede, at fusionen ikke belastede Thisted Varmeforsynings etablerede brugere. Til gengæld havde Hillerslevboerne udsigt til en halvering af deres årlige varmeudgift.

Også i Vorupør viste der sig tilslutning til at oprette et kollektiv varmeanlæg. Her viser gruppen bag initiativet, hvor stor opbakningen er i byen.

Også for Thisted Varmeforsyning var en tilslutning økonomisk fordelagtig. Der var oparbejdet en overskudskapacitet, ikke mindst i sommerhalvåret, hvor en del af den producerede varme på Kraftvarmeværk Thisted simpelthen blev bortkølet. Desuden kunne det nyopførte halmanlæg erstattede den dyre naturgas i vinterperioden. Set i det lys var Hillerslev "en lavthængende frugt". Dertil kom, at man kunne forvente en øget tilslutning fra omkring 50 potentielle forbrugere.

Den nødvendige transmissionsledning blev imidlertid først anlagt i begyndelsen af 2006, og i juni kunne forbrugerne i Hillerslev så glæde sig over, at der strømmede billigt Thisted-vand i varmerørene.

Forsinkelsen var forårsaget af den tredje spiller på banen, nemlig Naturgas Midt-Nord. Her var man bestemt ikke tilfreds med aftalen. Da Thisted Byråd havde godkendt projektet, indankede naturgasselskabet Hillerslev Kraftvarmeværk for Energiklagenævnet. Fra naturgasselskabets synspunkt var det afgørende argument, at der tale om et brud på den netop gennemførte ændring i varmeforsyningsloven, der hindrede en omlægning fra afgiftsbelagt til afgiftsfri brændsel. Dette blev afvist af Thisted Kommune under henvisning til, at Thisted Kraftvarmeværks produktion var belagt med affaldsafgift og geotermien med afgift til DONG. Energiklagenævnet afviste klagen, og så kunne anlægsarbejdet gå i gang. For Naturgas Midt-Nord havde sagen stor principiel interesse, da mange barmarksværker var i en situation, der lignede Hillerslevs, og selskabet valgte efter afgørelsen at lade den prøve ved landsretten. Et langt juridisk tov-

Hillerslev by.

trækkeri endte først i 2009 med, at naturgas Midt-Nord opgav at prøve sagen ved højesteret.

Hillerslevs tilslutning til Thisted Varmeforsynings net blev fulgt med stor opmærksomhed af andre små varmeværker i Thy. Specielt Klitmøller og Østerild fjernvarmeværker rettede henvendelse med henblik på lignende transmissionsledninger.

Disse ønsker om fusioner, kombineret med muligheden for at udbygge Kraftvarmeværk Thisted fik bestyrelsen for Thisted Varmeforsyning til at tage kontakt til den Thisted Kommune, der nu omfattede hele Thy, med henblik på at udarbejde en samlet, visionær "varmeplan Thy", hvor alle bysamfund var forbundet og forsynet med varme fra ikke-fossile brændsler.

Salg af kulde

Behovet for opvarmning er – på vore breddegrader – en fundamental forudsætning for menneske- og samfundsliv. Behovet for nedkøling er et produkt af de seneste årtiers udvikling. Vi arbejder i kontor- og industribygninger eller færdes i indkøbscentre, som er velisolerede, ofte med store glasfacader og fyldt med elektronisk udstyr, der afgiver varme. Den traditionelle nedkøling af disse områder har været el-baseret air-condition med tilhørende CO^2-udledning og desuden ofte forbundet med støjgener. Endvidere er de traditionelle kølemidler miljøskadelige og under udfasning.

Allerede i 2002 vedtog EU et direktiv, der pålagde medlemsstaterne at etablere fjernvarme eller fjernkøleanlæg i bygninger med nyttearealer på over 1000 kvadratmeter.

I Sverige har fjernkøling været på dagsordenen i en årrække. En enorm fjernkølingscentral leverer kulde til store dele af Stockholm. Opgaven med nedkøling ligger sådan set lige til højrebenet for en fjernvarmeproducent, hvor en absorptionspumpe med fjernvarme som drivmiddel kan nedkøle vand, der så distribueres til de relevante køleflader.

I forbindelse med anlægget af det nye J. P. Jacobsen Center i Thisted besluttede Thisted Varmeforsyning i 2007 at investere i et fjernkølingsanlæg. Der blev opstillet en absorptionspumpe i kælderen under det nye storcenter. Samtidig blev der gennemført en grundvandsboring, hvorfra man kunne hente vand til dels direkte cirkulation med en temperatur på ca. 8 grader, dels afkøling gennem absorptionspumpen til 7 grader, især i sommermånederne. Det kolde vand distribueres så via et ledningsnet, hvor man i øvrigt kan undgå den kostbare isolering, til centret og til andre kunder i form af butikker og kontorområder i midtbyen med behov for afkøling. Efter cirkulationen ledes det nu opvarmede vand ud i havnen.

Nedkølingen rummer yderligere den driftsfordel for varmeforsyningen, at der især skal leveres varme i sommerhalvåret, hvor kraftvarmeværket producerer overskudsvarme, der ellers bliver lukket ud i den fri luft.

Investering og drift af det nye tilbud om fjernkøling er holdt adskilt fra den øvrige drift, og dermed er det udgiftsneutralt i forhold til fjernvarmebrugerne.

Også på dette område har Thisted Varmeforsyning været i en frontløber-position.

Lidt tidligere end anlægget i J.P. Jacobsen Center blev et lignende anlæg taget i brug i det ligeledes nyopførte Metropol Center i Hjørring.

I begyndelsen af 2010 er Danmarks Tekniske Universitet i Lyngby nord for København i færd med et storstilet fjernkølingsprojekt, hvor man forventer at spare 1000 tons CO^2 om året, og samtidig skære 50 % af elregningen.

Samtidig har Københavns energi A/S etableret et stort fjernkølingsanlæg ved Kgs. Nytorv. Thisted er ikke alene i verden.

Fjernkølingsanlægget i kælderen under J. P. Jacobsens Center. Foto: Bertel Bolt-Jørgensen.

På vej mod fremtiden

Status 2010

Et halvt århundrede er nogenlunde det, man i ældre tid kaldte en menneskealder. De, der i 1960 var lærlinge, gymnasieelever eller måske ung pige i huset, vil i 2010 være på vej ind i pensionisternes rækker. Egentlig ikke så lang tid, målt med den store historiske alen. Men den udvikling, der er sket i en virksomhed som Thisted Varmeforsyning, siden selskabet blev stiftet, er formidabel. Det gælder brugen af teknologi og produktionens mængde og sammensætning. Det gælder forholdet til lokale, statslige og europæiske myndigheder. Det gælder i høj grad også det liv, der leves hjemme i de boliger, virksomheder og institutioner, der modtager varmen.

Ikke ret meget er, som det var ved starten i 1961. Det skulle da lige være det andelsbaserede ejerskab. Udviklingen i Thisted Varmeforsyning afspejler en voldsom forandringsproces i levevilkår og samfundsstruktur. Den kreds af borgere, der gik i spidsen, da andelsselskabet blev dannet i 1961, kan umuligt have haft nogen forestilling om, hvilke udfordringer, der ville komme, og hvordan det hele ville se ud i 2010. En spådom i retning af den nuværende realitet ville formentlig blive affærdiget som ren science fiction.

Det er lidt tankevækkende, når man i 2010 tilsvarende prøver at skue ud i fremtiden. Intet tyder på, at forandringstempoet i de kommende år vil blive mindre.

Den oprindelige central på Møllevej med tilhørende skorsten står der stadig med sine to kedler, der imidlertid kun anvendes ved spidsbelastninger. I dag er produktionen et flerstrenget instrument, hvor samspillet mellem de forskellige brændselsformer spiller en afgørende rolle for driften. I sommerhalvåret er det Kraftvarmeværk Thisted, der trækker hele læsset. Fra september og frem til maj bliver geotermien og halmen, der i øvrigt er de billigste energikilder, koblet til. Når det så bliver rigtigt koldt, kan der tændes for det dyreste brændsel, nemlig naturgassen. Set i et klimapolitisk perspektiv betyder det, at varmeproduktionen næsten har forladt brugen af fossile brændstoffer, og at der dermed er tale om en CO^2-neutral drift.

Produktion og distribution er under intensiv IT-overvågning, og gennem akkumuleringstanke og samspil mellem brændselsformerne kan man sikre den optimale drift, der samtidig opfylder tidens skrappe miljøkrav.

Efterhånden har man fået reduceret afstanden mellem den producerede og den solgte varmemængde, så det samlede tab er under 20 %, hvad der er væsentligt mindre end det, man måtte leve med i de første årtier.

Forsyningsnettet omfatter i 2010 godt 100 km. hovedledninger og en tilsvarende længde af stikledninger. Herfra forsynes de næsten 5000 forbrugere i form af boliger, institutioner og virksomheder. Med Thisted Maltfabrik, der i 2009 valgte at supplere naturgas med fjernvarme i sommerhalvåret, fik man en meget stor ny kunde, der med et forbrug på 6.900 MWh vil bidrage effektivt til at udnytte sommerhalvårets overskudsproduktion på kraftvarmeværket.

Tilslutningsgraden inden for Thisted Varmeforsynings område er på 99 %. Kun omkring 150 boliger i området er ikke tilsluttet. Den samlede kvote for rumopvarmning ved hjælp af fjernvarme er meget tæt på 100 %

I 2010 blev der fra Thisted Kommune givet grønt lys til, at industrikvarterne i Thisted, der ifølge den oprindelige varmeplan blev henlagt til naturgasforsyning, nu kan skifte til fjernvarme. Udbygning af ledningsnettet i dette område er i gang.

Set fra de knap 5000 andelshavernes synspunkt er det helt afgørende naturligvis, at det er lykkedes at fastholde varmepriser, der hører til de billigste i landet. En forbruger med et parcelhus af standardstørrelse skulle i 1981 betale 8.547 kr. om året. Det samme forbrug kostede i 2009 kun 6.067 kr. Den generelle prisudvikling taget i betragtning bringer det varmeudgiften helt ned

på mindre end en tredjedel af niveauet i 1981. Sammenholdt med individuel oliefyring slipper fjernvarmeforbrugeren i forsyningsområdet med ca. den halve udgift.

De gamle vandure er for længst afløst af flere generationer af elektroniske energimålere, hvoraf de nyeste tilmed er radiostyrede og faktisk gør det muligt centralt at følge den enkelte ejendoms varmeforbrug. Samtidig er forbrugeren blevet en aktiv medspiller, der i egen interesse følger afkølingen og belønnes for varmebesparende foranstaltninger.

Staten sætter dagsorden

Velfærdsstaten var i fuld udvikling, da Thisted Varmeforsyning blev grundlagt. Mange vil tilmed hævde, at 1960erne er den danske velfærdstats gyldne tid. Men datidens lovgivere interesserede sig kun meget lidt for energipolitik. De mange ny fjernvarmeværker ud over landet fik lov at vokse op på markedsvilkår og uden nævneværdig kontrol. I 2010 spiller den regulerende og kontrollerende statsmagt en helt afgørende rolle på energiområdet. Også selv om man taler meget om liberalisering. Den overordnede dagsorden er gennem det sidste halve århundrede blevet sat af globale udfordringer: oliekriserne fra 1970erne og klimatruslen fra 1990erne. Men en række andre hensyn og interesser har også spillet ind og bidraget til en ganske kompleks energipolitisk virkelighed.

Olieafgifterne fra slutningen af 1970erne påvirkede i høj grad varmeværkernes handlemuligheder og stimulerede samtidig husejerne til energibesparende foranstaltninger. Senere fulgte det store naturgasprojekt, et af Danmarkshistoriens største anlægsarbejder. Omstillingen til brug af naturgas som brændsel var en planstyret forpligtelse. Op gennem 1990erne fulgte et spektrum af grønne afgifter, der sigtede mod at reducere brugen af fossile brændstoffer. Det blev en afgørende udfordring for ledelsen af varmeforsyningen både i den daglige drift og i de langsigtede investeringer, som f.eks. geotermi- og halmanlægget, at udnytte de brændselskilder, der var mindst afgiftsbelagt.

Med skattereformen i 2009 skete der yderligere et drej på energiskatteskruen. Ikke mindst afgiften på affaldsforbrænding blev omlagt og væsentligt forøget.

Hele denne udvikling har været drevet af overordnede hensyn til først forsyningssikkerhed og senere i stigende grad til klima og miljø. Men undervejs er energiskatterne samtidig blevet en mere og mere uundværlig indtægtskilde for statskassen og bidrager væsentligt til bestræbelserne på at aflaste indkomstbeskatningen.

Parallelt med den statslige afgiftspolitik er der så med udgangspunkt i varmeforsyningsloven fra 1979 gennemført en detaljeret energiplanlægning, der har nødvendiggjort et tæt samspil med de kommunale myndigheder.

Endelig har miljølovgivningen i høj grad skærpet kravene til varmeproduktionen og nødvendiggjort omfattende investeringer i røggasrensning, dioxinfilter m.v.

Sammenlignet med 1960 er stat og kommune på en helt anden måde blevet dagsordensætter. De allerfleste dispositioner både med hensyn til drift og investeringer vil direkte eller indirekte være påvirkede af bekendtgørelser og vejledninger, udtænkt i ministerielle styrelser i København eller måske udgået fra Bruxelles.

Professionalisme

Det afgørende succeskriterium for et fjernvarmeselskab må være den pris, forbrugeren skal betale for den leverede varme. Samtidig har det handlet om at etablere en varmeproduktion, der tidligt formåede at leve op til de samfundsbestemte krav om først forsyningssikkerhed og senere miljø- og klimahensyn. Set i det lys kan man ikke undgå at betragte Thisted Varmeforsyning som en succeshistorie.

Set i historiens bakspejl kan det se enkelt ud. Man har gjort det rigtige på de rigtige tidspunkter. Men prøver man at forstå udviklingen fremadrettet – i øjenhøjde med tiden – bliver det langt mere kompliceret at finde årsagerne til, at historien er forløbet på netop den måde. Der er blevet truffet et utal af store og små beslutninger på mange niveauer gennem det halve århundrede.

Næste side: Miljø- og energiminister Svend Auken forklarede de potentielle muligheder i udnyttelsen af geotermi. Artiklen er fra Ingeniøren 1.12.00.

Geotermi

En overset energikilde?

Af Svend Auken
Miljø- og energiminister

Det er ikke hverdagskost, at ideer fra Thisted får trecifrede millionlån fra Verdensbanken. Ikke desto mindre skete det her i juni. Stedet er Zakopane i Polen. Årsagen er et stort dansk geotermisk anlæg, der udnytter jordvarme til husopvarmning. Et projekt, som er en del af den danske miljøbistand til Østeuropa.

Historien starter i Thisted i 1984. Ingeniørfirmaet Houe & Olsen konstruerede dengang et mindre geotermisk anlæg. I de følgende år blev anlægget udviklet teknologisk, og et dansk demonstrationsanlæg blev skabt med støtte fra EU. Ideen holdt vand, og danske bistandspenge har siden 1991 været med til at støtte etableringen af et stort anlæg i Zakopane. Det anvender varmt vand fra dybtliggende underjordiske kilder til varmeproduktion. I stedet for kulfyr. Varmen fra underjordiske kilder pumpes op og distribueres rundt i byen i rørsystemer, som en ny og særdeles ren fjernvarmeforsyning. I dag er godt 10.000 mennesker tilsluttet anlægget, men med det nye lån fra Verdensbanken kan hele Zakopane og omegn få geotermisk opvarmning. Et potentiale på 80.000 mennesker.

Jeg besøgte selv projektet i 1997 og blev dengang overbevist om, at brugen af geotermi er et meget stort miljømæssigt fremskridt. Kulstøv og svovl fra gamle kulfyr hænger ofte »fast« i dalene omkring Zakopane, der ligger i Tatrabjergene på grænsen mellem Slovakiet og Polen. Effekten er en meget synlig dis, der hverken er særlig sund for mennesker eller miljø. Anvendelsen af geotermi vil føre til en kraftig reduktion af forureningen. Formentlig vil det geotermiske anlæg kunne nedsætte forureningen med CO_2 med 210.000 ton årligt, og forureningerne med svovldioxid og kulstøv vil gå ned med 1.200 ton og 400 ton om året. Store tal i miljøsammenhæng.

Miljøforbedringerne kan økonomisk set få stor betydning for Zakopane, som er et stort og vigtigt turistområde. Og fremtidsambitionerne er store på stedet. Byen har tidligere søgt om at blive vært for de olympiske vinterlege, og man planlægger et meget stort vandland. I den sammenhæng er forureningsdisen ikke attraktiv. Derfor handler geotermiprojektet også om at sikre områdets fremtidsmuligheder, og miljøforbedringerne bruges aktivt i markedsføringen.

> **„Formentlig vil det geotermiske anlæg kunne nedsætte forureningen med CO_2 med 210.000 ton årligt, og forureningerne med svovldioxid og kulstøv vil gå ned med 1.200 ton og 400 ton om året. Store tal i miljøsammenhæng."**

Anlægget i Zakopane er i dag kendt over hele Polen som en succes. Den danske bistand til anlægget er siden 1991 løbet op på 23 millioner. Disse 23 millioner er vokset til mere end 700 millioner kr. med indskud fra bl.a. den polske miljøfond, EU og Verdensbanken. Og såvel den polske finansminister som Verdensbanken har flere gange understreget, at den danske indsats har været afgørende for, at projektet i Zakopane bliver videreført.

Ud over geotermianlægget i Zakopane er Danmark involveret i tilsvarende projekter andre steder i Polen, Litauen, Slovakiet og i Tjekkiet. Miljøbistandsprogrammet for Østeuropa har støttet geotermiprojekter med i alt omkring 60 millioner kr. Projekternes samlede værdi udgør mere end 1,3 milliarder kr., så jeg vil ikke tøve med at kalde miljøbistandsprojekterne for en international succeshistorie.

Projekterne har oven i købet været en god forretning for danske virksomheder. Zakopane-projektet har allerede nu ført til indkøb af varer og tjenesteydelser for mere end 60 millioner kr., og det forventes, at den samlede danske leverance til hele projektet vil beløbe sig til mere end 125 millioner kr.

De danske miljøbistandsprojekter viser de kolossale udviklingsmuligheder i Østeuropa. Den gode økonomi og de store miljøfordele ved geotermiske anlæg har medført stor interesse. Geotermisk energi er tilgængelig på ca. 70 pct. af Polens areal, i Slovakiet er det tilsvarende tal 40 pct., og herudover er der gode muligheder i Ukraine, Rusland og Rumænien.

Med kun et enkelt anlæg i Thisted er den danske ressourcebase på geotermiområdet stadig begrænset. Men mulighederne er der. For nylig bevilgede Folketinget 20 millioner kr. til at undersøge mulighederne for geotermisk varme i Danmark. Indtil nu har man under 12 større danske byer fundet kilder egnet til geotermisk udnyttelse – bl.a. under København. Så jeg regner med i nær fremtid at tildele en geotermisk koncession i hovedstadsområdet. ■

Udfordringen er at finde de aktører og det handlemønster, der har fastlagt kursen.

Det andelsbaserede ejerskab er en del af mønstret, men kan næppe i sig selv forklare udviklingen. Sådan har de fleste danske fjernvarmeforsyninger været organiseret, med mindre de var kommunalt ejede. Andelsdemokratiet har været en afgørende garant for, at det var de etablerede forbrugeres interesser, der blev tilgodeset. Det har uden tvivl ansporet bestyrelse og driftsledelse til stor omkostningsbevidsthed. Her er der afgjort en stærk linje, der peger frem mod de resultater, Thisted Varmeforsyning har opnået. Driftsomkostningerne har faktisk gennem hele selskabets historie været på et lavt niveau, og det at kunne fastholde de lave varmepriser er på generalforsamling efter generalforsamling blevet fremhævet som ledelsens afgørende "eksamensresultat".

Men andelsdemokratiet har også rummet en bremsemekanisme. Det er kommet tydeligt til udtryk ved de vedtægtsændringer, bestyrelsen har lagt op til. Det har været lange og seje processer at komme igennem. Det har også præget fusioner og større udbygningsplaner, hvor bestyrelsen meget omhyggeligt har måttet måtte sikre – og forklare – at de nødvendige investeringer ikke kom til at belaste de "gamle" andelshavere. Andelsdemokratiets indbyggede konservatisme kan på den måde betragtes som en udfordring, der har bidraget til et meget gennemarbejdet grundlag for større forandringer. Men initiativet til udvikling skal komme andet steds fra.

Kontinuitet er et andet særdeles dækkende nøgleord, når det gælder Thisted Varmeforsynings ledelse. Der har været seks formænd, og heraf rækker de to sidste, Erik Poulsen og Lars Toft Hansen, hen over de sidste 35 år. Også de øvrige bestyrelsesposter har været bemandet af folk der ikke "rendte af pladsen". Men denne kontinuitet kan heller ikke i sig selv forklare

de gennembrud og den omstilling, der har fundet sted.

Professionalisme er et tredje centralt begreb, når man vil forstå den særlige udvikling, Thisted Varmeforsyning har gennemløbet. Måske ligger den mest dækkende historiske forklaring i samspillet mellem de tre fænomener: omkostningsbevidstheden og andelsdemokratiets indbyggede konservatisme, en høj grad af kontinuitet, knyttet til veludviklede personlige netværk, og så en ganske velfunderet og ambitiøs professionalisme, der har haft alle antenner ude – både teknologisk og politisk.

Allerede i 1971 tog bestyrelsen – ikke uden sværdslag – et afgørende spring over i den professionelle ledelse ved at ansætte ingeniør Børge Kjeldsen som driftsleder. Men det er også karakteristisk, at bestyrelsen valgte en mand, de kendte rigtigt godt. Kjeldsen havde fungeret som rådgivende ingeniør i hele opbygningsfasen. Først 17 år senere skal man se sig om efter en ny driftsleder, og valget faldt på maskinmester Jens Roesgaard, som bestyrelsen også kendte ganske udmærket. Roesgaard havde virket i byen i en lang årrække først ved Thisted Sygehus og senere som souschef ved de kommunale værker. Da bestyrelsen – sammen med THYRA – skal finde en driftsleder til det ny Kraftvarmeværk Thisted, faldt valget på maskinmester Jørgen Skaarup, der siden 1976 havde været ansat ved de kommunale værker og senere som maskinmester ved Thisted Varmeforsyning. Her blev han som maskinmester afløst af Henrik Schulz. Da man i 2007 skal finde en afløser for Jens Roesgaard vælger man ingeniør Søren Højmose Damgaard, der i en årrække havde været ansat som produktionschef på Coloplast.

Også blandt det øvrige personale har der været en betydelig grad af kontinuitet. Som eksempel kan nævnes ledningsmester Holger Frost, der blev ansat som assistent for varmeforsyningens første varmemester helt tilbage i midten af 1960erne og virkede frem til 2004.

Den veludviklede professionalisme i ledelsen har så fået et helt specielt tilskud gennem formanden gennem mere end 25 år, ingeniør Lars Toft Hansen. Som medejer af det rådgivende ingeniørfirma, Houe & Olsen, har Lars Toft Hansen parallelt med formandshvervet arbejdet på det globale marked med fjernvarmeteknologi, herunder ikke mindst geotermi og nedkøling. Det afgørende og lidt dristige spring i Thisted Varmeforsynings historie var måske, da bestyrelsen i 1986 beslutter at fortsætte og udbygge det geotermiske anlæg, selv om DONG havde dømt det til lukning. Det var Houe & Olsen, der leverede den afgørende know-how. Tilsvarende har det rådgivende ingeniørfirma været den – i forhold til offentligheden – lidt stilfærdige leverandør af ekspertise til alle de tiltag, der har sikret Thisted Varmeforsyning en billig, miljørigtig og klimaneutral varmeproduktion. Også den kommunale varmeplan fra 1987, tilslutningen af Tilsted og anlægget af Kraftvarmeværk Thisted havde sit tekniske grundlag i arbejde, leveret af Houe & Olsen.

"Thisted Varmeforsyning vil drive aktiviteter til gavn for forbrugerne og samtidig være førende i branchen". Sådan lyder det i den vision, der er lagt frem på hjemmesiden. Her kommer dobbeltsigtet tydeligt til udtryk.

Ingeniør Søren Højmose Damgaard blev ansat som driftschef i 2007.

Driftsleder Jens Roesgaard i 1991.

Halmfyring, affaldsforbrænding og geotermi. Tre anlæg der udnytter lokale energikilder.

Det handler både om konkurrencedygtighed og frontløberposition. Det kunne rumme en modsætning, og de store investeringer og tilhørende låntagning har da også rejst kritik på generalforsamlinger og i Thisted Dagblad. Men i kraft af professionalismen er det lykkedes at spænde over begge poler. Og dermed er der leveret et håndfast bevis for, at omstilling til bæredygtig energi ikke i sig selv behøver at være en økonomisk belastning.

Varmeplan i en klimakommune

Klimakommissionens rapport fra 2010 fastlægger 2050 som året, hvor Danmark kan erklære sig frigjort fra brug

af fossile brændstoffer. I løbet af de kommende fire årtier skal det moderne, højteknologiske velstandssamfund – uden i øvrigt at sænke standarden – omstilles til CO^{2-} neutral energiforsyning ved hjælp af havvindmøller, biomasse, varmepumper og elbiler. Og på alle niveauer skal energiudnyttelsen blive langt mere effektiv. Nogle kraftige drej på afgiftsskruen for fossile brændstoffer og en energisparekonto, knyttet til den enkelte bolig, skal bidrage til at dirigere udviklingen i den rigtige retning.

Samtidig har Dansk Fjernvarme udsendt Varmeplan Danmark 2010, der foretager en nærmere undersøgelse af, hvilke krav og muligheder et bæredygtigt samfund vil stille til specielt fjernvarmesektoren. I et samfund uden brug af fossile brændstoffer anbefaler varme-

Deltagere fra klimatopmødet COP15 i 2009 drog til Thy for at se på klimaløsninger. Her foreviger de selv øjeblikket foran det store biogasanlæg på Thousgaard i Brund.

planen to veje at gå. Den ene er at udbygge de fjernvarmeforsynede områder i Danmark fra de nuværende 50 % til op mod 70 %. Den anden vej er brug af individuelle varmepumper i den mere spredte bebyggelse. Den økonomiske fordel ved varmepumperne vokser, jo mere spredt bebyggelsen bliver. Desuden skal der ske en gradvis sænkning af temperaturen i de eksisterende fjernvarmesystemer, og fjernvarmeproduktionen skal omstilles yderligere til anvendelse af varmepumper, biomasseanlæg, geotermi og solvarme. Affaldsforbrændingsanlæggenes kapacitet og effektivitet skal forbedres. Og endelig regner man med en besparelse i behovet for opvarmning på 25 %. Altså et forbedret klimaskjold omkring husene. Hele udviklingen skal gennemføres i et tæt samspil med elsektoren, der samtidig omstiller til brug af vedvarende energi.

Thisted Kommune markerede sig stærkt i det klimapoltiske opløb til det globale klimatopmøde i København i 2009. Umiddelbart før topmødet vedtog byrådet en samlet energiplan, der satser på gennem en vindmøllefond yderligere at stimulere den høje grad af vindbaseret elproduktion i Thy. Desuden lægger den kommunale plan vægt på energiforbedringer i de kommunale bygninger og på fremme af bygning af lavenergihuse og passivhuse i de kommende år. De helt store udfordringer med hensyn til reduktion af CO^2-udledning i Thy bliver omstilling af landbruget og transportsektoren.

På varmeområdet kan planen konstatere, at mere end 80 % af varmeforbruget i Thy allerede nu produceres på CO^2-neutral brændsel. I den sammenhæng spiller fjernvarmeværkerne, herunder Thisted Varmeforsyning en central rolle. Hele den omfattende markedsføring af Thy som "klimakommune" er da også blevet gennemført i et tæt samarbejde med Thisted Varmeforsyning.

Samarbejdet mellem fjernvarmeværkerne i Thy havde i mange år været begrænset til enkelte fællesmøder, hvor man drøftede muligheder for fæl-

les løsninger af administrative forhold. Tilslutningen af Hillerslev til Thisted Varmeforsyning i 2006 førte til en direkte henvendelse fra fjernvarmeselskaberne i Klitmøller og Østerild om at undersøge mulighederne for en lignende fusion. Det satte gang i nogle mere overordnede overvejelser, og bestyrelsen for Thisted Varmeforsyning henvendte sig i 2007 til den ny Thisted Kommune med henblik på at udarbejde en varmeplan Thy, der byggede på et samarbejde mellem den ny storkommunes lokale fjernvarmeforsyninger.

Man forestiller sig et transmissions- og hovedledningssystem for hele Thy. Ved at samle alle produktionsenheder i et fælles system kan der opnås en høj grad af forsyningssikkerhed, samtidig med at der kan skabes en god økonomi på et bæredygtigt grundlag med minimal anvendelse af fossile brændstoffer. Samtidig vil man undersøge mulighederne for at etablere fjernvarmeforsyning i bysamfund, der indtil nu har været oliefyrsbaserede eller individuelt gasforsynede.

Thisted Kommune gik aktivt ind i arbejdet og der blev indkaldt til en konference for de mange deltagende værker.

Fra Frøstrup og Hanstholm i nord til Vestervig i syd var der interesse for planen, og der blev nedsat en styregruppe og nogle arbejdsgrupper, som i samarbejde med Thisted Kommune har videreudviklet den omfattende planlægning.

En afgørende miljømæssig fordel vil være udfasningen af naturgassen. En økonomisk og udviklingsmæssig fordel vil være muligheden for at sænke varmepriserne i de mindre bysamfund og dermed bidrage til at gøre dem attraktive som fremtidens boligområder. Til gengæld kan den solidariske varmeproduktion måske påvirke varmepriserne i Thisted Varmeforsyningsområde i opadgående retning.

Kraftvarmeværk Thisted spiller en nøglerolle i hele planen. Det nu 20 år gamle værk trænger til en modernisering. Samtidig har det i en årrække arbejdet med den maksimale kapacitetsudnyttelse på godt 50.000 tons om året. Da man forventer øgede affaldsmængder i de kommende år, vil det være oplagt at knytte den nødvendige modernisering sammen med en produktionsudvidelse. Herved opstår der en øget varmekapacitet, der vil kunne udnyttes i forbindelse med et sammenhængende transmissionsnet, der dækker hele eller større dele af Thy.

I 2008 indsendte Kraftvarmeværk Thisted en ansøgning til Energistyrelsen om at udvide kapaciteten op til 100.000 tons. Udvidelsen vil forudsætte en investering på 500 mio. kroner i et nyt topmoderne forbrændingsanlæg.

Efter lang tids venten fik Kraftvarmeværket afslag på ansøgningen med det argument, at energistyrelsens undersøgelser pegede på faldende affaldsmængder i de kommende år. En mulig – men p.t. uafklaret løsning – kan blive, at man satser på et multifuel-anlæg, der altså kan anvende flere brændselsformer, herunder biomasse, og så forpligter sig til ikke at øge affaldsforbrændingen væsentligt i de første fem til otte driftsår.

Siden den indledende konference i 2007 har styregruppen for Varmeplan Thy og tilhørende arbejdsgrupper videreudviklet planen. Resultaterne blev fremlagt på en konference i november 2010. Her blev det besluttet, at de deltagende fjernvarmeværker medio april 2011 skal tilkendegive, om de er interesserede i at deltage i Varmeplan Thy. Herefter vil det blive afgjort, om planen kan løftes over i en organisation, der kan omsætte den til realiteter.

Med varmeplan Thy og de store visioner om en klimakommune og et Danmark, frigjort fra brug af fossile brændstoffer, er vi godt på vej ind i fremtiden. Næppe nogensinde tidligere i historien har et samfund bygget sin fremtid så meget på planer og prognoser. De er en væsentlig del af vores videnskabeliggjorte og højteknologiske virkelighed på en helt anden måde end i 1960. Planerne og prognoserne sætter dagsorden for debatter og bevillinger og vil alene af den grund uden tvivl komme til at præge udviklingen.

Men de ændrer ikke ved det grundvilkår, at fremtiden principielt er uforudsigelig. Det næste halve århundrede vil rumme nydannelser og overraskende begivenheder, vi ikke har fantasi til at forestille os.

Det vigtigste kompas på sejladsen ind i fremtiden er vel dybest set den historiske erfaring, vi har med som

THISTED KOMMUNE
Danmarks **førende** klimakommune

På et kommunal logo hævdes, at Thisted Kommune er Danmarks førende klimakommune. Og de mange lokale vindmøller kunne godt tyde på det. På modsat side er det vindmøller i Kjeldstrup, der snurrer lystigt rundt.

Thisted Varmeforsyning. Medlemmer af bestyrelsen 1961-2011

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	198
Mogens Funch	F	F	F	F	F																			
Niels Skaarup	B	B				B	B	B	B	B														
Aksel Hvass	B	B	B	B	B	B																		
Poul Hansen	B	B	B	B	B	B	B																	
Tage Bangsgaard	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B			
Petrus Møller		B	B	B	B	F	F	F	F	B														
Kaj Abildgaard Jacobsen						B	B	B	B	B	B	B	B											
J. Schlägelberger							B	B	B	F	F	B												
Kjeld O. Marvig										B														
Erik Poulsen											B	B	B	B	B/F	F	F	F	F	F	F	F	F	F
T. Rasmussen										B	B	B												
K. L. Hauvig											B	F	F	F	F									
A. Hove													B	B	B	B	B	B	B	B	B			
Gunner Hebsgaard														B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
A. Kjærsgaard															B	B	B	B	B	B				
P. E. Poulsen																				B	B	B	B	B
Hans Christian Thomsen																					B	B	B	B
Bjarne Sørensen																						B	B	
H. E. Frederiksen																						B	B	B
Preben Brøndberg																								B
Bent Petersen																								B
Lars Toft Hansen																								
Anton Odgaard																								
Finn Munk Christensen																								
Karl Raaby																								
Hans Søndergaard																								
Orla Poulsen																								
Peter Ottosen																								
Asger Høgholm																								
Torben Toftdahl Olesen																								
Leif Mørk																								
Jens Madsbøll																								
Erik Krogh Petersen																								
Jørgen Staum																								
Carsten Lyngs																								
Poul Staursbøl Laustsen																								

Da selskabsåret ikke er sammenfaldende med kalenderåret, kan der figurere flere bestyrelsesmedlemmer, end vedtægterne foreskriver

* Anton Odgård var i perioden 1991-2006 Thisted Kommunes udpegede repræsentant i Thisted Varmeforsynings bestyrelse

4	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B														
	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B					
	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B																
	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F
	B	B	B	B	B	B	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*	B*				
			B	B	B							B	B	B	B	B	B	B	B							
				B	B	B	B																			
					B	B	B	B	B	B	B	B														
						B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B						
							B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
											B	B	B	B	B	B	B									
												B	B	B	B	B	B	B	B	B						
																	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
																			B	B	B	B	B	B	B	B
																				B	B	B	B	B	B	B
																				B	B	B	B	B	B	B
																				B	B	B	B	B	B	B
																					B	B	B	B	B	B
																							B	B	B	B

Bestyrelsen i jubilæumsåret 2011:
Fra venstre: Erik Krogh Petersen, Leif Mørk, Peter Ottesen, Lars Toft Hansen (fmd.), Jørgen Staun, Carsten Lyngs og Poul Stauersbøl Laustsen.